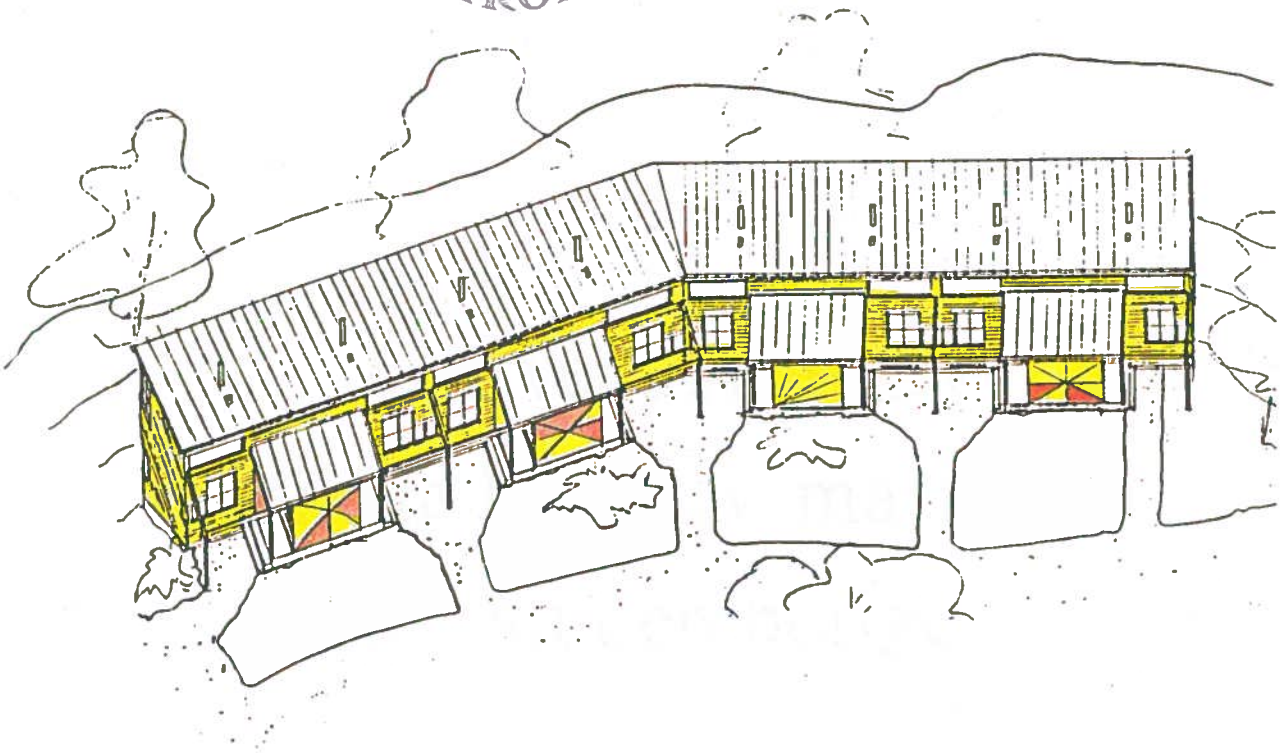

Gir ventelistene et riktig bilde av markedet for studentboliger?

Bjørn Brox

Hovedoppgave i samfunnsvitenskap
Forskningsgruppen for lokalsamfunnsforskning og samfunnsplanlegging
Universitetet i Tromsø
Våren 1987

Forord

Denne oppgaven er en studie av boligforholdene til studentene ved Universitetet i Tromsø. Arbeidet har skjedd i samarbeid med Studentsamskipnaden i Tromsø, som har dekket alle kostnadene ved spørreundersøkelsen min.

Jeg vil takke Studentsamskipnaden ved direktør Vidar Bakken for den økonomiske støtten og det gode samarbeidet for øvrig. Prosjektet hadde ikke vært gjennomførbart uten denne støtten. Jeg håper oppgaven kan komme Samskipnaden til nytte.

Jeg vil også takke de 284 studentene som tok seg tid til å svare på spørreskjemaet mitt. Den gode oppslutningen om undersøkelsen er en tillitserklæring, spesielt i og med at skjemaene var nummerert.

Min veileder, Helge O. Larsen og min far, Ottar Brox, fortjener også takk for alle råd og vink de har gitt meg underveis. Jeg garanterer at ingen av dem går god for alt jeg har skrevet. Reinhard Mook har også bidratt med kommentarer.

Tromsø, 9.februar 1987.

Innhold:

1. SAMMENDRAG 1

2. STUDENTSAMSKIPNADENS PLANLEGGINGSPROBLEM 10

2.1. Hybel med felleskjøkken og egen leilighet 10

2.2. Ventelistene registrerer ikke hele etterspørselen 14
2.2.1. Boplikten i Breivika 14
2.2.2. Eget soverom 17
2.2.3. Lang ventetid 18

2.3. Tiltak for å forbedre ventelistene 19
2.3.1. Ta bort boplikten i Breivika 22
2.3.2. Tilby er par to-roms leiligheter til enslige 23
2.3.3. Større prisdifferensiering etter standard 24
2.3.4. Men køene vil bestå 25

3. TEORETISK UTGANGSPUNKT 26

3.1. Vitenskaplig metode 27
3.1.1. Vitenskaplig metode i følge Popper 28
3.1.2. Hypotetisk-deduktiv metode blant samfunnsvitere 31

3.2. Rasjonelle aktører 33

3.3. Er hypoteser om rasjonelle aktører falsifiserbare? 36

3.4. Andre meninger 38

4. TEORIEN ER TESTET 42

4.1. Tester på verdi-planet 49
4.1.1. Familietype 50
4.1.2. Eie-leieforhold 52
4.1.3. Bosted 57
4.1.4. Husholdstype 62

4.2. Tester på situasjons-planet 66
4.2.1. Bokostnader 67
4.2.2. Boligstandard 71

5. RESULTATET AV DATAINNSAMLINGEN 75

5.1. Er utvalget tilfeldig? 79
5.1.1. Utvalgsmetoden 80
5.1.2. Frafallet 82

5.2. Resultatet i utvalget 84
5.2.1. Pålitelighet 88
5.2.2. Skrivefeil 89
5.2.3. Programmeringsfeil 89

5.3. Generaliseringen 92
5.3.1. Hvor stor er populasjonen? 94
5.3.2. Konfidensnivået 96
5.3.3. Kan vi bruke normalfordelingstilnærmelsen? 97

6. ER DET USOSIALT Å BYGGE DYRE STUDENTBOLIGER? 101

6.1. Valg av boligstandard er et verdivalg 102

6.2. Samvarierer bokostnadene med inntekten? 105
6.2.1. Resultatet 106
6.2.2. Er forutsetningene for regresjonsanalyse oppfylt? 108

7. AVSLUTNING 118

Referanseliste 122

Vedlegg:
1: Spørreskjema 125
2: Variabelliste 126

1. Sammendrag

I denne oppgaven skal jeg forsvare den påstanden at det offentlige risikerer å gjøre store tabber ved utbygging av studentboliger i årene som kommer. Det er mulig fordi de tilgjengelige data gir et feil bilde av hvordan studentene selv ønsker å bo.

Jeg har gjort en avgrenset studie av dette spørsmålet i Tromsø. Jeg hevder at det er langt flere enslige studenter ved Universitetet i Tromsø som ønsker å leie egen leilighet enn det ventelistene hos Studentsamskipnaden gir inntrykk av.

I de følgende 100 sider skal jeg presentere denne teorien og vise hva jeg har gjort for å teste den. Jeg skal også presentere noen tiltak jeg tror vil forbedre Studentsamskipnadens kunnskap om studentenes ønsker.

Jeg anser det jeg har gjort som en studie av et grunnleggende problem ved all offentlig (og forsåvidt også privat) planlegging. Hovedvekten ligger nok på det metodiske plan heller enn på det praktiske eller teoretiske. I dette innledningskapitlet skal jeg gi en kort oversikt over problemstillingen og den testen jeg har foretatt.

***

Jeg antar det ville bli oppfattet som et tilfelle av mislykket offentlig planlegging dersom mengder av studentboliger bygget med offentlige midler om en ti års tid stod tomme fordi ingen studenter ville bo der. Det er en risiko for at dette vil skje både i Tromsø og andre steder i landet.

Ottar Brox har skrevet et sted at "en (det offentlige) kan bare planlegge dersom en er i stand til å gripe de prosessene som

planleggingen forutsettes å virke inn på" (Brox,1982:27). Brox poengterer her at planleggingen forutsetter et visst kunnskapsgrunnlag: man må velge de rette virkemidler. Dette er et grunnleggende problem i all samfunnsplanlegging, og en viktig årsak til at planleggerne ofte mislykkes. Som Torodd Strand uttrykker det:" Planleggingstiltak har regelmessig en ytterst beskjeden suksess i forhold til forventningene" (Strand, 1979:77). Strand viser til Brox, i det han sier:" Planlegging er inngrep i sosiale prosesser. Størst planlagt effekt kan slike inngrep få når de bygger på innsikt i sosiale prosesser" (Strand,op.cit).

Disse sitatene fra artikler om regionalplanlegging er også relevant for boligplanlegging hos Studentsamskipnaden i Tromsø. I likhet med de nevnte forfattere bruker jeg ordet "planlegging" i en løs betydning: om tiltak med en viss langsiktig målsetting. Planleggingbegrepet er blitt definert på ulikt vis både empirisk og analytisk, men denne diskusjonen vil jeg ikke gå inn på her. Når det gjelder offentlig boligbygging for studenter (eller privat for den saks skyld), er det i alle fall en type kunnskap man må ha om sosiale prosesser: kunnskap om hvordan studentene selv ønsker å bo.

De "inngrep i sosiale prosesser"(eller "spontane prosesser" som Brox selv kaller det) det offentlige foretar når studentboliger bygges, er at studentene får et alternativ til det private boligmarkedet. Det er således et inngrep i studentenes "spontane" tilpasning på markedet. Målsettingen til det offentlige er dels å drive studentvelferd, dels å sikre rekrutteringen til høyere utdanning.

Det offentlige bør helst lykkes i sitt forsett. Konsekvensen av å ta feil er ganske stor. Det offentlige, representert ved Studentsamskipnaden, risikerer å bli utkonkurrert av private dersom det offentlige ikke klarer å tilpasse seg studentenes ønsker. På dette markedet konkurrerer det offentlige med hundrevis av private utleiere, mest familier som leier ut deler av eneboligene sine. Jeg har studert dette spørsmålet i Tromsø. 26% av studentene ved Universitetet i Tromsø bor hos Studentsamskipnaden, mens 33% leier bolig på det private markedet i

Tromsø. Resten av studentene har ikke tilpasninger som i samme grad konkurrerer med Samskipnadens: enten så leier de ikke bolig, eller så leier de bolig utenom markedet i Tromsø.

Vi ville se et tilfelle av mislykket offentlig planlegging dersom studentene unniot å velge det offentlige tilbudet, og boligene ble stående tomme. Dette skjedde i Sverige for ti år siden. Det offentlige måtte rive hele blokker med studentboliger i Stockholm og Gøteborg, da ingen ville bo der.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i et praktisk planleggingsproblem hos Studentsamskipnaden i Tromsø. Studentsamskipnaden er en halvstatlig ideell organisasjon (ikke skattepliktig), som blant annet leier ut boliger til studentene ved Universitetet i Tromsø. For tiden (høsten 1986) bor det omtrent 550 studenter hos "Samskipnaden", som organisasjonen også blir kalt.

Jeg har sett på en beslutning Samskipnaden må fatte i forbindelse med den videre utbyggingen av boligtilbudet for enslige studenter: hvilken type og hvilket antall boliger skal man satse på? Studentsamskipnaden deler studentene i tre kundegrupper: enslige, par uten barn og par (eller enslige) med barn. De enslige er den største gruppen leietakere. Det bor i dag 370 enslige hos Samskipnaden.

Dagens boligtilbud for enslige består av 9 ett-roms leiligheter og 361 hybler med felles dusj,toalett og/eller kjøkken. Med ett-roms leilighet mener jeg en bolig med eget kjøkken, dusj og toalett, pluss ett kombinert oppholds- og soverom. Den vanligste hybeltypen er hybel med egen dusj og toalett, samtidig som man deler kjøkken og oppholdsrom med 9 andre personer.

Studentsamskipnaden ser gode grunner til å satse på egne leiligheter for enslige i framtiden. "I framtiden ønsker man ikke å bygge korridorløsninger", heter det i en konklusjon fra et møte der også Samskipnaden i Tromsø deltok nå i sommer (1986). Man antar at studentene i stadig større grad ønsker egne leiligheter. Det er dyrere enn felleskjøkken, men gir mer privatliv. Dette er en antakelse jeg også deler etter å ha studert ved Universitetet i Tromsø i 6 år.

Og her begynner problemene. De data som foreligger for Samskipnaden gir ikke støtte til denne teorien. Det er vanskelig å forsvare en storstilt utbygging av egne leiligheter i dag. Det er ikke vedtatt noen planer for videre utbygging, men ledelsen har antydet 150 boliger, med normal fordeling på enslige og familier, det vil si ca. 100 enslige. Ventelistene gir inntrykk av langt lavere interesse for egne leiligheter.

I sin planlegging bygger Samskipnaden selvsagt på erfaringer andre har gjort. Studentsamskipnaden i Trondheim har de siste par årene hatt gode erfaringer, i betydningen lange ventelister, med å lele ut egne leiligheter til enslige. Men først og fremst må Samskipnaden ta utgangspunkt i sine egne ventelister. Det er ventelistene i dag som er utgangspunktet for ledelsens byggeprognoser. Nå i høst har det vært rekordlange køer for å få studentbolig. Pr. første november (1986) stod det 118 enslige i kø. Det er det doble av i fjor (1985), og fem ganger så mye som i 1984. Men, bare 16 personer står på venteliste (pr. november) for å få egen leilighet av den ett-romstypen som tilbys. 8 av disse bor allerede hos Samskipnaden, men har søkt om overflytting fra hybel med felleskjøkken.

Med dette er jeg kommet frem til problemstillingen i oppgaven. Jeg stiller spørsmålet om det virkelig bare er 16 studenter som ønsker egen leilighet blant de enslige. Min påstand, som jeg tester i denne oppgaven, er at tallet er høyere. Jeg tror nemlig at ventelistene ikke gjenspeiler den reelle interessen for egen leilighet blant enslige studenter. Så langt jeg skjønner, er det tre grunner til dette:

1. Boplikten i Moelven-brakkene i "Breivika studentboliger". Alle må bo der en stund før de får skikkelig bolig.

2. Mangelen på tilbud om to-roms leilighet. Samskipnaden tilbyr ikke leiligheter med eget soverom til enslige.

3. Den lange tiden i venteliste. Folk må vente i flere år for å komme først i køen. Nå i høst måtte folk ha minst 3 års studier bak seg for å få dårligste sort hybel.

Konsekvensen er, tror jeg, at mange studenter som ønsker egen leilighet lar være å søke. De vet Samskipnaden ikke kan gi dem det de ønsker.

I kap.2 skal jeg presentere denne teorien nærmere. I kapittel 2 skal jeg dessuten foreslå noen tiltak for å gi Samskipnaden et bedre datagrunnlag for å ta stilling til bygging av leiligheter for enslige. Jeg foreslår å ta bort boplikten i Breivika, å tilby noen to-roms leiligheter til enslige, samt innføre større prisforskjeller på boligene. Disse tiltakene vil føre til at ventelistetallene samsvarer bedre med det reelle boligbehovet.

I kapittel 3,4 og 5 viser jeg hvordan jeg har testet min teori. Jeg har prøvd å sjekke om det kan stemme at det er flere enn 16 studenter som ønsker å leie egen leilighet. I tilfelle er det grunn til å tro at ventelistene er upålitelige. Den testen jeg har foretatt gjelder bokostnadene. Det er klart at egen leilighet er en dyrere studentbolig enn hybel med felleskjøkken. Og studentene har jevnt over dårlig råd. Jeg stiller derfor spørsmålet om studentene er villige til å betale prisen for mer privatliv og større plass.

Konklusjonen min er at det i dag kan være mellom 36 og 84 studenter som er villige til å betale prisen for ett- eller to- roms leilighet hos Samskipnaden. Dette er mange ganger så mange som ventelistene viser. I min undersøkelse har jeg tatt utgangspunkt i følgende konkrete utbyggingsalternativ: en ett-roms leilighet til kr. 1350,- pr. måned inkludert strøm, og en to-roms leilighet til kr. 1505 pr. mnd. inkl. strøm. Disse to modellene er hentet fra Samskipnadens nåværende produktspekter. Det burde være realistiske alternativer ved utbygging.

I resten av dette kapitlet skal jeg kort beskrive testen og vise hvilke andre tester man kunne foreta. De metodiske problemene i undersøkelsen har vært både av kvalitativ art (forstå hva den enkelte student ønsker) og av kvantitativ art (fastsette antallet studenter i en gitt kategori).

Mitt metodiske og teoretiske utgangspunkt er de alment kjente

kravene til vitenskaplig metode, slik de er fremstilt av for eksempel Karl Popper, Fredrik Barth og Ottar Brox. Disse forskerne, og mange andre, mener at en vitenskaplig påstand bare kan godtas som sann dersom det er gjort et ærlig, men mislykket, forsøk på å motbevise den. Med "sann" mener de "i overensstemmelse med virkeligheten", slik den kan observeres.

Jeg har antatt at dette er et riktig bilde av vitenskaplig metode. Jeg har prøvd å motbevise min påstand, uten å få det til. Jeg har ikke funnet data min teori "forbyr". Jeg kan følgelig gå ut i fra at teorien min er korrekt inntil flere tester er gjort.

De generelle kravene må selvsagt utformes i pakt med samfunnsvitenskapens egenart. Det er mulig, dersom man analyserer folks oppførsel som "verdimaksimerende adferd". Denne analysemåten er foreskrevet av forskere som Fredrik Barth og Ottar Brox. Etter deres mening har vi forklart menneskelig oppførsel dersom vi kan påvise hvordan oppførselen er nyttig for aktøren slik han selv ser dette. Med andre ord faller forklaringen dersom vi kan påvise at adferden ikke er nyttig slik aktøren ser det. Dermed har vi mulighet til å motbevise teoriene våre.

I kap.3 beskriver jeg nærmere det teoretiske grunnlaget for min analyse. Jeg har brukt nyttemodellen for å forutsi studentenes adferd på boligmarkedet. Jeg regner med at metoden er like anvendelig for å teste påstander om fremtidige handlinger (forutsigelser), som når det gjelder påstander om fortidige handlinger (forklaringer). Den logiske formen til de to typene påstander er nemlig den samme (Føllesdal & Walløe,1977:77).

Hvilke krav har jeg stilt til min teori? Jeg har tenkt slik, at teorien ville være feil dersom det ikke er mer enn 16 enslige studenter som ved sin oppførsel viser at de er villige til å betale de prisene jeg har forutsatt for egne leiligheter. Det er lang tradisjon i samfunnsvitenskapen for å slutte fra handling til preferanser. Jeg antar at de er villige til å betale det modellene forutsetter dersom de gjør det på det private marked i Tromsø i dag.

Dette er en streng test, men det er da også stor risiko forbundet med å ta feil, som vi har sett. Min begrunnelse er at det private markedet representerer et reelt alternativ for de studentene som ikke finner seg til rette hos Samskipnaden, i og med at 33% av studentene bor der. Jeg regner det som mulig at studentene ville velge Samskipnads-modellene dersom de i dag leier bolig alene i Tromsø og betaler mer enn modellene uten å ha høyere boligstandard.

Når jeg skriver "jeg regner med at", så betyr ikke det "jeg har bevist at". Jeg prøver ikke å bevise at etterspørselen etter egne leiligheter er større enn ventelistene viser. Det er, som vi har sett, ikke mulig. Jeg prøver kun å finne ut om det er mulig at behovet er større enn ventelistene viser. Ut over i teksten kan nok det jeg skriver noen ganger tolkes som om jeg mener å ha "bevist" at teorien stemmer, men det mener jeg altså ikke.

Testen gir følgende anvisninger for når teorien er feil (på nivå av den enkelte student): Jeg antar at den enkelte student ikke ville velge modell-tilbudene dersom:

1: han ikke er enslig, eller
2: han ikke leier leilighet, eller
3: han ikke bor i Tromsø, eller
4: han bor i kollektiv, eller
5: han leier billigere enn modellene, eller
6: han har høyere boligstandard enn modellene.

Det følger ved ren logisk deduksjon at studentene i disse 6 tilfellene ikke vil ha nytte av å velge en av modellene. Jeg skiller her mellom to årsaker.

I de første 4 tilfellene vil ikke studenten være interessert uansett hvilken pris og standard Samskipnaden tilbyr. Dette er forkastning av teorien på verdi-planet. Å lele leilighet alene i Tromsø er rett og slett ikke noe disse studentene trakter etter.

I de to siste tilfellene vil studenten ikke være interessert fordi tilbudet er for dårlig. Han har allerede en gunstigere

avtale når det gjelder pris og standard. Dette er forkastning av teorien på situasjons-planet. Disse studentene er interesserte i å leie leilighet alene i Tromsø, men de foretrekker sin nåværende bolig fremfor modell-tilbudene.

En rasjonell- aktør-forklaring kan også forkastes på et tredje plan. I tillegg til verdi og situasjon, er erkjennelse en kritisk faktor. Det er mulig at valget er fornuftig, men at aktøren ikke har sett mulighetene. Det kan tenkes i vårt tilfelle at modell-tilbudene er best, men uten at studentene vet dette. Da vil de heller ikke søke tilbudet. Jeg tar ikke opp dette problemet i min vurdering. Jeg regner med at Samskipnaden ville klare å gjøre tilbudene sine kjent.

I kapittel 4 går jeg nærmere gjennom denne drøftingen. Jeg bygger mye på en studie Ottar Brox har gjort av flytting i Nord-Norge, der han skiller mellom faktorene verdi, situasjon og erkjennelse ("Avfolking og lokalsamfunnsutvikling i Nord-Norge").

I kapittel 5 går jeg gjennom resultatet av min datainnsamling. I det kapitlet tar jeg opp problemene med å kvantifisere.

Jeg har gjort en undersøkelse av et tilfeldig utvalg studenter som bor i Tromsø utenom Samskipnaden. Spørreskjema er sendt i posten til 311 personer blant de ca.1200 studentene som finnes i denne gruppen ved Universitetet. Svarprosenten er 91% etter to purringer pr. post og en pr. telefon.

Av de som har svart, er det 14 personer som leier bolig alene i Tromsø, og som betaler mer i husleie enn en av modellene, uten at de har høyere boligstandard. Jeg har på dette grunnlag gjort et estimat på antallet i den totale populasjonen av 1200 studenter. Ved et konfidensnivå på 95% blir konfidensintervallet fra 36 til 84 studenter. På denne bakgrunn konkluderer jeg at antallet som ønsker å leie egen leilighet kan være større enn 16.

I kapittel 5 drøfter jeg ulike feilkilder knyttet til datainnsamlingen og bruken av statistisk metode. Kan min konklusjon trekkes i tvil på grunn av kodefeil, programmeringsfeil (undersøkel-

sen er kjørt på SPSS), feil bruk av formler eller feile anslag på det totale studenttallet? Og er det rett å se på de 284 som har svart som et tilfeldig utvalg? Jeg tror ikke at disse feilkildene er så store at de kan rokke ved den konklusjonen jeg har trukket.

Til slutt, før jeg går over til kapittel 2, hvilke mangler er det ved min undersøkelse, hvilke andre tester kunne gjøres for å finne ut om ventelistene samsvarer med behovet for egne leiligheter blant enslige studenter?

Jeg har gjort en svært avgrenset undersøkelse. Det er klart at pris er svært viktig for studenter flest når de skal velge bolig. Men det er mange andre faktorer som også teller med. I Samskipnadens egne papirer nevnes pris, standard, beliggenhet (avstand til sentrum og til studiestedet, bussforbindelser) og utstyring av boligen som viktige faktorer. Det tror jeg er helt rett. For den enkelte student vil hans valg være et resultat av en vurdering der alle disse faktorene trekkes inn. I tillegg til dette har vi andre faktorer som kan variere fra person til person. Jeg har bare sett på en faktor, og det er en opplagt begrensning ved min undersøkelse.

Dessuten; studentene rangerer ikke disse faktorene på samme måten. For eksempel vil beliggenhet være viktigere for de uten bil enn for de med bil. Til syvende og sist har hver enkelt student sitt særegne verdihierarki. Jeg tar forbehold for at konklusjonen ville bli en annen dersom man tok hensyn til dette forholdet. Jeg har forutsatt at pris er viktig for alle studenter. Det er det nok for de fleste, men sikkert ikke for alle.

Allikevel tror jeg min undersøkelse har verdi. Det er allmenn enighet om at pris og standard er de viktigste faktorene når det gjelder etterspørselen etter studentboliger. Og disse faktorene har jeg sett på. Det er derfor mulig, men ikke så sannsynlig, at svaret ville bli et annet om vi tok flere faktorer med i beregningen.

2. Studentsamskipnadens planleggingsproblem

Min påstand er at ventelistene hos Samskipnaden gir en undervurdering av behovet for egne leiligheter blant enslige studenter. Denne påstanden har jeg testet uten å få påstanden motbevist. Jeg har derfor lov til, inntil videre, å gå ut i fra at denne teorien er korrekt. Den kan i alle fall være det, og i dette kapitlet går jeg ut i fra at den er det. Begrunnelsen skjer i kapitlene 3,4 og 5.

I dette kapitlet skal jeg forklare min teori nærmere enn det var plass til i kapittel 1. Jeg skal dessuten beskrive noen tiltak som Samskipnaden kunne ha nytte av dersom min teori var korrekt (hvilket det altså er grunn til å tro).

Men først skal jeg si noen ord for å klargjøre forskjellen mellom de to modell-typene leiligheter jeg bruker og det jeg kaller "hybel med felleskjøkken".

2.1. EGEN LEILIGHET OG HYBEL MED FELLESKJØKKEN

Jeg har valgt å studere enslige studenters valg av bolig. Alternativene jeg har skissert er ett-roms leilighet, to-roms leilighet og hybel med felleskjøkken. Hva er forskjellen mellom disse utbyggingsalternativene?

De to modellene av leiligheter jeg har beskrevet, er hentet fra det nåværende produktspekteret til Samskipnaden. Ett-roms leilighet til kr 1350 pr. mnd. inkl. strøm finnes som tilbud til enslige på hybelhuset "Forhåpningen 6". Der er det 9 stykker av dem. Alle er ikke like store. De største er på 20 kvm. Det er denne typen jeg har valgt.

Fig. 2.1.: Alternative typer studentboliger for enslige.
Målestokk 1:100. Kilde: Samskipnaden.

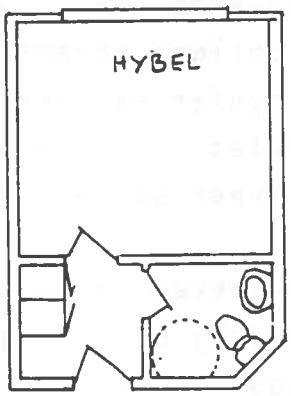

"Storskogåsen"
Hybel med felleskjøkken
17 kvm, kr 870.

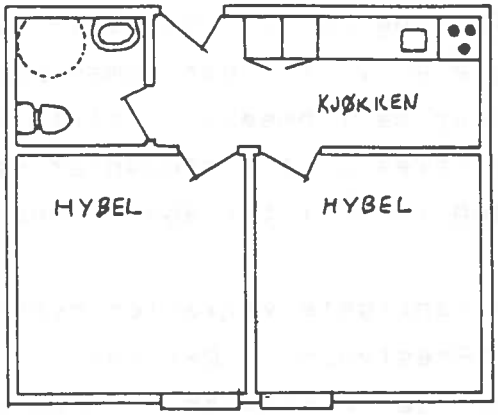

"Øvre Breivang"
Hybler i dublett
35 kvm (begge hyblene m/kj.&bad),
kr 870 pr. hybel.

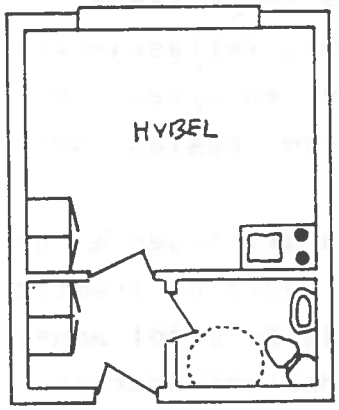

"Forhåpningen 6"
Ett- roms leilighet
20 kvm, kr 1350.

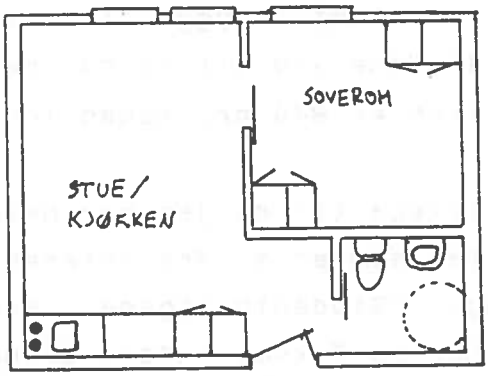

"Prestvann"
To- roms leilighet
28 kvm, kr 1505.

To-roms-modellen er en såkalt "hybelleilighet". Det er et av Samskipnadens tilbud til par uten barn. Den er 28 kvm., og det er 12 slike på "Prestvann studenthjem". Jeg har tegnet disse typene leilligheter i fig.2.1.

Den mest vanlige typen studentbolig for enslige studenter er som sagt "hybel med felleskjøkken". Dette tilbudet har litt ulik utforming på de 6 student-"byene" Samskipnaden eier. Som fig.2.2. viser, har Samskipnaden studentboliger spredt mange steder på Tromsøya. Totalt er det 361 "hybler med felleskjøkken" som leies ut til studenter ved Universitetet i Tromsø. Samskipnaden leier i tillegg ut noen til andre typer skoleelever.

Den vanligste varianten hybel med felleskjøkken er de 150 hyblene på "Prestvann". Der har studentene egen dusj og WC, og 10 personer deler kjøkken. "Prestvann" ble bygget i 1973. I de senere byggeprosjektene er det færre hybler pr. kjøkken. På "Storskogåsen", bygget i 1975, er det 50 hybler hvor 5 personer deler kjøkken. Der har 10 studenter egen dusj og toalett, de 40 andre deler disse fasilitetene i "dublett", det vil si to og to. På "Øvre Breivang", bygget i 1978, er dublettmodellen gjennomført fullt ut: to og to deler kjøkken,dusj og toalett. I figur 2.1. har jeg tegnet planløsningen på "Storskogåsen" og "Øvre Breivang", som vil være de mest aktuelle alternativene i tilfelle det blir bestemt å bygge ut flere hybler med felleskjøkken. På alle de stedene jeg til nå har nevnt, koster en hybel med felleskjøkken kr 870 pr. måned inkludert strøm (høsten 1986).

I tillegg til de jeg har nevnt, har Samskipnaden et par varianter hybler som er mindre interessante med tanke på fremtidig utbygging. "Studentboligene i Breivika" består blant annet av 78 hybler på 7 kvm. i form av nedslitte Moelven-brakker. Disse ble satt opp som et provisorium da Universitetet startet i 1972 og skal snart rives. "Elverhøy skolehybler" er et hybelhus der hyblene har egen kjøkkenkrok, men deler dusj og toalett på gangen. På "Forhåpningen 6" er det 6 hybler med egen kjøkkenkrok, men felles toalett og dusj i gangen i tillegg til de 9 leilighetene.

Fig. 2.2.: Lokalisering av studentboligene til Studentsamskipnaden i Tromsø 1986.

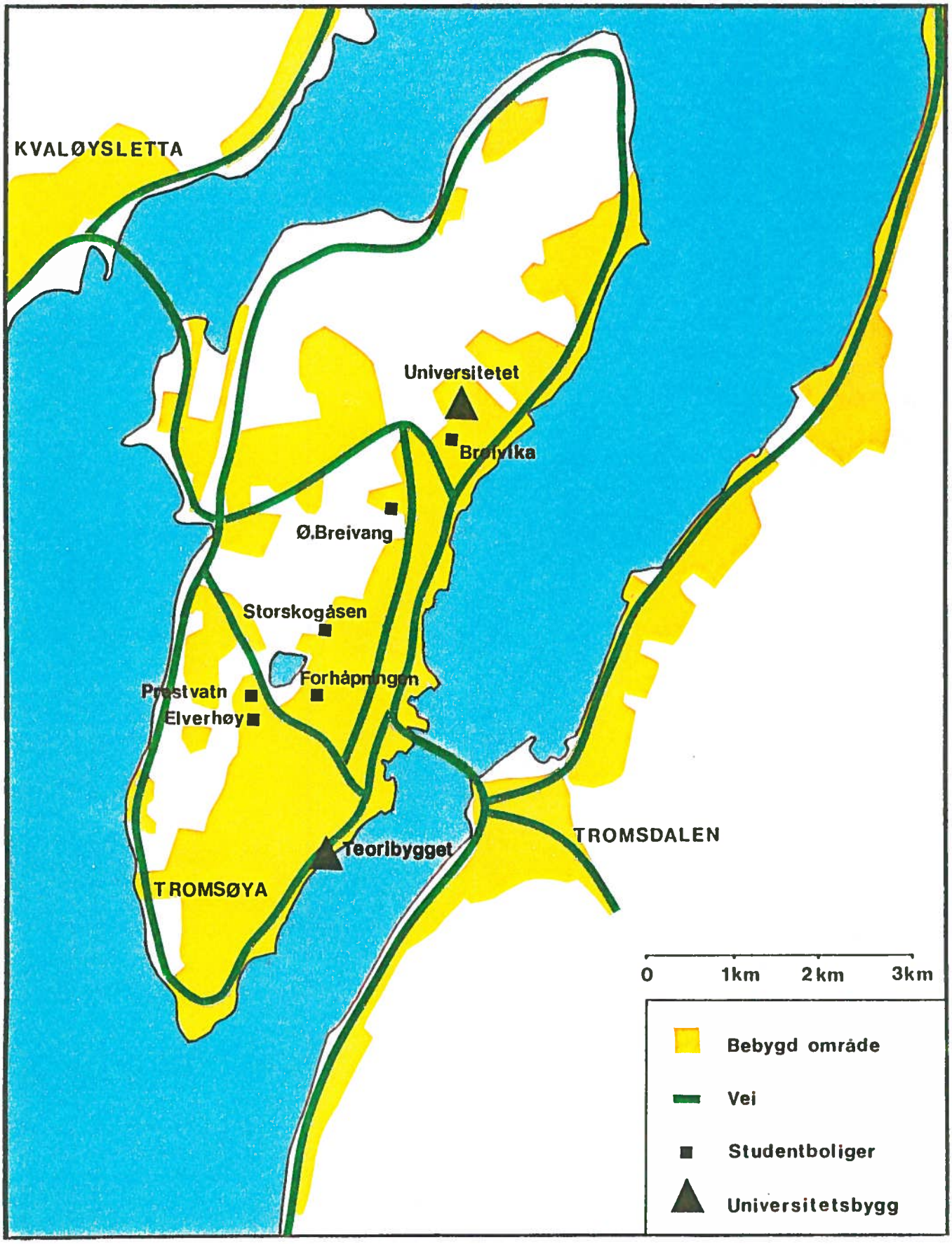

Disse typene hybler er lite interessante utbyggingsalternativer fordi det ikke vil bli aktuelt å ha flere enn to personer på hvert bad-toalett i nye prosjekt. En utbygging vil, i følge direktør Bakken på Samskipnaden, skje enten som dublett eller helst med bad for hver enkelt og kjøkken felles for 4-5 personer (dersom man skal bygge hybler med felleskjøkken).

2.2. VENTELISTENE REGISTRERER IKKE HELE ETTERSPØRSELEN

Som nevnt i innledningskapitlet, så ser jeg tre grunner til at dataene fra ventelistene gir en undervurdering av markedet for egne leiligheter blant enslige studenter ved Universitetet i Tromsø. Det er fordi:

1. Boplikten i "Breivika" skremmer studenter fra å søke leilighet.

2. Køene i seg selv gjør det lite interessant for studenter med lav studieansennitet å søke studentbolig.

3. Samskipnaden mangler tilbud til studenter som ønsker leilighet med eget soverom.

Jeg skal gå gjennom disse mekanismene en etter en i dette kapitlet. De fører til at ventelistene ikke gir et rett bilde av interessen for egne leiligheter, men de er også til hinder for å anslå markedet for andre typer studentboliger.

Jeg gjentar at dette bare er teorier. Teorier som rett nok ikke er blitt motbevist av de testene jeg har foretatt.

2.2.1. BOPLIKTEN I BREIVIKA

Som nevnt er det i "Studentboligene i Breivika" 78 hybler for enslige studenter. Det er i tillegg ti leiligheter på 25 kvm. for par uten barn. Hyblene er på 7 kvm. med felles kjøkken, bad, WC og oppholdsrom for 6 personer. Fig.2.3. viser detaljene i planløsningen.

Fig. 2.3.: Hybler med felleskjøkken i "Breivika".
Målestokk 1:100. Kilde: Samskipnaden.

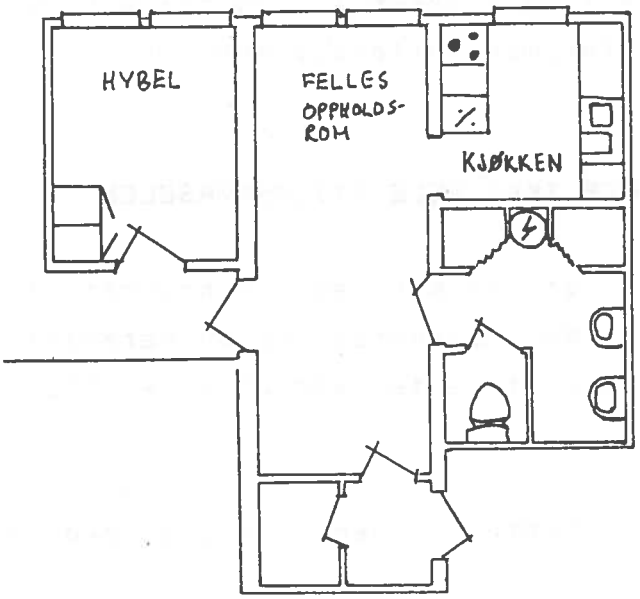

Studentboligene i Breivika er Moelven-brakker satt sammen i seksjoner. De ble satt opp i 1972 som et provisorium i påvente av at "Prestvann Studenthjem" skulle bli ferdig. Imidlertid har boligbehovet vært så stort at det ikke har vært politisk mulig å rive brakkene. Studentrepresentantene i Samskipnadens styre har satt seg sterkt imot alle forsøk på sanering. Dette til tross for at brakkene etter hvert har blitt ganske nedslitt. Vedlikeholdet har vært minimalt. Det blir fortalt om gulv så råtne at folk har tråkket gjennom, og om vegger så dårlige at dart-piler ikke vil henge.

Reglene for tildeling av studentbolig er slik at "Breivika" er et obligatorisk stoppested for de fleste enslige. Man må bo der en stund for å få lov til å flytte til en ordinær bolig på "Forhåpningen", "Prestvann", "Øvre Breivang" eller "Storskogåsen". "Elverhøy" er litt spesiell, jeg går ikke nærmere inn på de hyblene.

Alle studenter med mindre enn 4 års studier bak seg må bo i

"Breivika" en stund. Reglementet sier i paragraf 5.5 at søkere fra Breivika gis prioritet framfor andre som søker "utenfra" med mindre enn 8 semesters studieansennitet. Denne regelen blir håndhevet uten unntak, så vidt jeg vet. Jeg selv har bodd to semester i "Breivika" før jeg flyttet til "Storskogåsen". I høst (1986) har bare studenter med flere år i "Breivika" fått flytte videre i systemet.

Jeg hevder at denne regelen gjør at en del studenter lar være å søke studentbolig. De nekter å bo i brakkene. Jeg kjenner personlig slike folk. Spesielt hvis studenter har bodd privat ett år eller to, kan det være vanskelig å godta brakketil-værelsen. Boligstandarden er jo svært lav. Selv har jeg ikke følt det slik. Jeg valgte å flytte til Breivika, selv om jeg hadde langt bedre tilbud for hånden når det gjaldt boligstandard. Det var fordi boformen virket spennende, og jeg trivdes godt det året jeg bodde der. Men det forandrer ikke saken. Folk er så forskjellige, og jeg var kanskje heldig. Det er ikke bare-bare å måtte dele kjøkken, dusj og toalett med 5 vilt fremmede personer, når du bare har 7 kvm. for deg selv.

Jeg vil anta at "Breivika" virker spesielt lite tiltrekkende på studenter som i utgangspunktet ønsker egen leilighet. Det er disse studentene jeg er opptatt av her. Brakketilværelsen er den rake motsetning til det disse studentene ønsker. De vil ha god plass og mye privatliv. De får ingen av delene i "Breivika".

Hvor viktig er denne faktoren? Jeg har forsøkt å undersøke dette spørsmålet. I 1984 gjorde jeg en spørreundersøkelse for Samskip-naden, der ett av spørsmålene studentene ble stilt var:" Føler du at denne regelen (boplikten i "Breivika") har hindret deg i å bo på studentbolig"? Alle studentene i Tromsø ble spurt. Av de 873 som svarte, var det 199 enslige som leide bolig privat i Tromsø. Av disse svarte 66% at "Breivika" hadde vært et hinder. Nå vil jeg ikke gå god for validiteten av disse dataene, her kan det skjule seg mange forsøk på å bortforklare sin egen oppførsel. Boplikten kan være en bortforklaring like gjerne som en reell forklaring. Likevel kan man vel ikke se bort fra at det er en kjerne av relevans i disse dataene. I så fall er det vanskelig å benekte at "Breivika"- regelen rammer mange studenter.

2.2.2. EGET SOVEROM

Studentsamskipnaden mangler tilbud til enslige som ønsker leilighet med eget soverom. Jeg tror det gjør at en del studenter lar være å sette seg på venteliste.

To-roms leilighet er på mange måter et slags minstekrav til en anstendig bolig for et voksent menneske i vårt samfunn. For eksempel bygger ikke boligbyggelaget i Tromsø mindre boliger enn to-roms leiligheter. Det gjør man sikkert ikke ellers i landet heller. En bolig må være to-roms for å være fullstendig. Da har man kjøkken, bad, stue og soverom. Alt man trenger. Det er få som ønsker å sove i det samme rommet som de oppholder seg i på dagtid. Soverommet skal ha lavere temperatur, det skal helst være røykfritt, og hvem ønsker vel å sove "på sofaen"? Det er jo det man må i en ett-roms leilighet. Det kan også anføres at man trenger ikke re opp senga om man har eget soverom.

Selvsagt må man skille mellom de krav studenter stiller og de krav folk i fullt arbeid stiller. Jeg tror ikke studenter flest ønsker å prioritere så høy boligstandard som jeg skriver om her. Det er så mye annet viktig å bruke penger på, dessuten ønsker mange studenter å holde flyttelasset nede på et minimum. Det jeg ønsker å poengtere, er at studentene er ulike. Det er også en del studenter som stiller like høye krav til bolig som enslige generelt gjør i samfunnet.

Jeg antar at det spesielt kan være et behov for to-roms leilighet blant litt eldre studenter. Og dem er det mange av på Universitetet i Tromsø. Våren 1986 var det i følge Universitetets studentstatistikk over 600 studenter over 30 år, 28% av det totale studenttallet. Min erfaring er at eldre studenter ofte har bedre økonomi enn andre, de har kanskje bodd i egen leilighet før, og har større behov for privatliv enn unge og mer nysgjerrige studenter.

2.2.3. LANG VENTETID

De lange ventelistene er i seg selv et argument mot å søke studentbolig. Jeg tror at køene fører til at listene er kortere enn de burde være for leiligheter, men også for alle andre typer studentboliger.

Hvorfor ta bryderiet med å sette seg på en liste når forventet gevinst er null? Nye studenter har i høst ikke hatt håp om å få tildelt studentbolig i Tromsø. Nå i høst (1986) har det vært nødvendig med 10 semesters studieansiennitet for å få ordinær studenthybel for enslige. Det har blitt krevet 6 semester for å få plass i brakkene i "Breivika". Jeg regner med at dette har ført til at mange nye studenter har latt være å søke bolig. Det ryktes fort hvordan det er med ventelistene, så dette vet studentene.

Fig.2.4.: Ventelister for boliger for enslige hos Studentsamskipnaden 1984-1986.

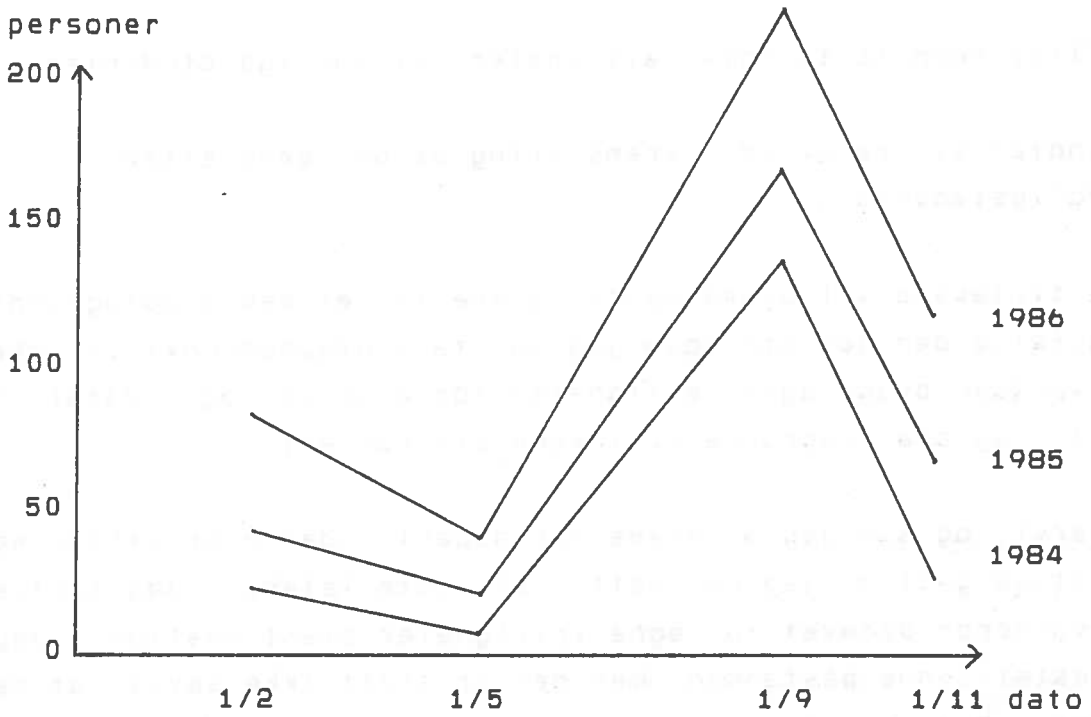

Figur 2.4 viser utviklingen på ventelistene for enslige de tre siste årene. I gjennomsnitt over året er ventelistene mer enn fordoblet i denne perioden. Det er dessuten ikke lenger slik at ventelistene løser seg opp i løpet av vinteren. Slik var det

siste gang i 1984. Pr. 1.5. 1984 var det i realiteten ingen venteliste for enslige. De 7 som sto der fikk bolig like etterpå. I år er det verre. Ingen av de som begynte å studere nå i høst (1986) kan regne med å få studentbolig dette skoleåret.

2.3. TILTAK FOR Å FORBEDRE VENTELISTENE

Jeg har i det forgående pekt på en del mangler ved ventelistene. De gir mangelfulle signaler om markedet for egne leiligheter blant enslige studenter, og for såvidt også for andre typer studentboliger.

I dette kapitlet vil jeg presentere tre forslag til tiltak for å bøte på de manglene jeg har påpekt. De tiltakene jeg foreslår er:

1. Ta bort boplikten i Breivika.

2. Tilby noen få to-roms leiligheter til enslige studenter.

3. Innfør større prisdifferensiering på boligene etter boligstandard.

Disse tiltakene vil gjøre ventelistene til et bedre datagrunnlag for å fatte den beslutningen jeg har tatt utgangspunkt i: skal Samskipnaden bygge egne leiligheter for enslige, og i såfall hvor mange? Jeg skal begrunne tiltakene ett for ett.

Men først, og som jeg allerede har påpekt: dette er tiltak som er nyttige gitt at jeg har rett i at ventelistene i dag faktisk undervurderer behovet for egne leiligheter blant enslige. Jeg har testet denne påstanden, men det er slett ikke bevist at den er sann. Det er det forresten umulig å klare. Men uansett om min teori er rett, så vil i alle fall ikke disse tiltakene gjøre Samskipnadens kunnskap om markedet dårligere.

Derimot kan selvsagt tiltakene stride i mot andre målsettinger Samskipnaden har. Jeg skal stoppe litt ved dette temaet før jeg går videre.

Studentsamskipnaden må tilpasse seg markedet, det er en opplagt målsetting for en hver bedrift. Men dette hensynet kan ikke Samskipnaden forfølge fullt ut, og ledelsen ønsker det ikke heller. Samskipnaden må rette seg etter statlige normer for boligbygging. Studentboliger bygges for tiden med 60% statstilskudd og 40% husbanklån. For å få lån og tilskudd må Samskipnaden bygge etter statlige regler. De tilsier for tiden hybel med felleskjøkken for enslige studenter. Staten har nektet å gi tilskudd til ett-roms leilighetene Samskipnaden har kjøpt i "Forhåpningen 6". Det er sannsynligvis ikke mulig å få finansiert studentboliger uten statstilskudd.

Begrunnelsen for statens regelverk er at man skal bygge for de som trenger det, det er et velferdstiltak for svake grupper. Dette er også noe Samskipnaden tenker på. Samskipnaden driver for eksempel en utstrakt prisutjevning på boligene for at alle skal få like billige boliger. Det er felles pris på de fleste hyblene med felleskjøkken. Det fører til at "Prestvann", som er gammel og nedbetalt, subsidierer de nyere, dyrere og flottere hyblene på "Storskogåsen". En prisdifferensiering, slik jeg foreslår, vil stride imot denne politikken. Man kan også med rette si at det er luksus å tilby to-roms leiligheter til enslige. Folk med slike ønsker (og ressurser) har et alternativ på det private marked i større grad enn andre. De kan lettere klare seg selv.

På den andre siden er det ikke sikkert at de som ønsker billige boliger er de studentene som har dårligst råd. Det kan tenkes at de heller vil bruke pengene sine på andre ting, for eksempel bilen eller sydenturer. Deres forbruk kan være like stort og akkurat like luksusbetont. Jeg kjenner en del tilfeller som har fått meg til å tro at forbruksnivå og boligstandard er temmelig uavhengige størrelser. Jeg har prøvd å begrunne dette standpunktet nærmere i kapittel 6. Dersom jeg har rett, så er i såfall ikke studenter som ønsker billige boliger noen svakere og mer støtteberettiget gruppe enn andre studenter. Dersom dette stemmer i virkeligheten, kunne man si at det ikke er gode grunner for å bare støtte en av gruppene med subsidierte boliger.

Studentsamskipnaden må selvsagt selv vurdere mine forslag til tiltak i forhold til sine andre målsettinger. Jeg vil imidlertid gå i rette med en annen type motargument: at det ikke er nødvendig med tiltak akkurat nå.

Noen vil kanskje hevde at det ikke er så viktig med straks-tiltak, all den tid det er lange køer av studenter som ønsker å leie studentbolig. I Tromsø var det nesten 300 i begynnelsen av september (1986), 218 enslige og 50 par/familier. Jeg mener dette er en uansvarlig holdning.

Vi må ta i betraktning at det offentlige for tiden har svært liten konkurranse på markedet. Det siste året har prisene eksplodert på boligmarkedet, fordi det er underskudd på boliger i forhold til etterspørselen. Det gjelder alle større byer i landet. Det er dette som er årsaken til de lange ventelistene.

Samskipnaden må ta i betraktning at de gode tidene kan ta slutt like brått som de kom. I høst har Studentsamskipnaden i Bergen 800 studenter på venteliste (begynnelsen av september), i følge avisa Stud Vest. Men bare for to år siden søkte man om statsstøtte for å dekke store tap fordi mange boliger stod tomme.

Det er selvsagt vanskelig å si hva fremtiden vil bringe, og det trenger slett ikke gå dårlig. Men, jeg synes det ville være uforsvarlig av det offentlige å se bort fra at det kan bli vanskelig. Det som for eksempel kan skje, er at boligmarkedet generelt blir liberalisert og kommer i balanse. Det vil si at det blir lettere for privatpersoner og andre å bygge boliger uavhengig av offentlige planer og reguleringer. Dette støttes av partiet Høyre, som allerede har startet utviklingen ved å gi folk rett til å oppløse borettslag. Det er ingen urealistisk tanke at dette er noe som vil bli ført videre i årene som kommer. Det vil i tilfelle gi en sterkt skjerpet konkurransesituasjon, også for utleiere av studentboliger.

En liberalisering av boligmarkedet kan vel slå ut på ulike måter for studentene. Det trenger kanskje ikke gi noe øket tilbud av boliger av de typer og i de prisklasser studentene ønsker. Det er ikke sikkert at studentboliger kan bygges lønnsomt på kommer-

siell basis. Studentsamskipnaden har ikke klart å få til akseptabel finansiering av sine boliger på det kommersielle marked.

Min konklusjon er at de som planlegger det offentlige boligtilbudet for studenter bør gjøre som Janne Carlson i SAS: regne med og forberede seg på sterkere konkurranse i fremtiden. Det er den eneste ansvarlige holdning når man skal leie ut boliger i 20 år etter de bygges, samtidig som det har kostet millioner av kroner av offentlige midler å bygge dem.

2.3.1. TA BORT BOPLIKTEN I "BREIVIKA"

Jeg mener Studentsamskipnaden burde ta bort boplikten i "Breivika". Det ville gi bedre kontakt med markedet for alle typer studentboliger, også leiligheter for enslige.

Jeg har allerede forklart hvorfor jeg mener at boplikten i "Breivika" skremmer en del studenter fra å søke studentbolig. Så hvorfor ikke avskaffe boplikten?

Argumentet for å innføre boplikten var vel å fordele byrdene så rettferdig som mulig. Man ansa det for uholdbart at folk skulle bo i årevis i de trange brakkene, det var best å fordele plagene på flest mulig.

I dag er ikke dette argumentet like gyldig. For det første er brakkene så dårlige at det kan reises tvil om det er holdbart å presse folk til å bo der.

For det andre tror jeg ikke press er nødvendig lenger. En ting er at bolignøden er blitt så stor at mange vil være fornøyd med å bo i "Breivika". En annen ting er at "Breivika" er blitt mer attraktiv på flere måter de siste årene. For det første er det svært billig å bo der. En hybel i brakkene koster kr 455 mens en ordinær hybel ligger på kr 870 (1986). Husleiene i "Breivika" har ikke steget på flere år. Dessuten har beliggenheten blitt gunstig for stadig flere studenter etter hvert som Universitetet har flyttet inn i nybyggene i Breivika- området. Det er bare 5 minutter å gå fra brakkene til Universitetsområdet. Som man ser

av figur 2.2 ligger "Breivika" mye nærmere Universitetet enn de andre studentboligene.

Jeg tror at en del studenter frivillig ville velge "Breivika"-brakkene fremfor de andre studentboligene av de grunner jeg har nevnt. Så alt i alt mener jeg at Samskipnaden har få grunner til å beholde boplikten i brakkebyen.

Nå virker det som om Samskipnaden deler denne vurderingen. For tiden driver man og bygger en ny etasje på "Prestvann"-blokkene. Denne skal erstatte "Breivika". Det blir 50 hybler med felles-kjøkken der. Det er vedtatt å rive brakkene når denne etasjen er ferdig, men det kan bli vanskelig å gjennomføre dette dersom køene ikke blir mindre. Direktør Bakken i Samskipnaden opplyser at boplikten vil bli opphevet i tilfelle brakkene ikke blir revet.

2.3.2. TILBY ET PAR TO-ROMS LEILIGHETER TIL ENSLIGE

Når det gjelder markedet for leiligheter til enslige, så kunne det være en god test å tilby et par to-roms leiligheter til denne gruppen. Man kunne for eksempel velge den modellen jeg har presentert, i og med at det er den billigste to-roms leiligheten Samskipnaden disponerer.

Den undersøkelsen jeg har gjort tyder på at det er et visst marked for to-roms leiligheter blant enslige. Det er i alle fall en del enslige som er villig til å betale de 1505 kronene i husleie Samskipnaden forlanger for den to-roms "hybelleiligheten" de leier ut.

I dag har Samskipnaden ingen anelse om hvor stort marked det er for denne typen bolig blant enslige. Ved å tilby et par to-roms leiligheter vil man kunne bruke ventelistene som datagrunnlag (om enn mangelfullt). Da ville Samskipnaden få data kontinuerlig om utviklingen i markedet for denne typen bolig, og man kunne fatte en beslutning med større sikkerhet når det gjelder utbygging. Det er en ansvarlig holdning dersom man i det hele tatt vurderer å tilby enslige studenter egne leiligheter i fremtiden.

2.3.3. STØRRE PRISDIFFERENSIERING ETTER STANDARD

Dette tiltaket er nyttig for planlegging av alle typer boliger, ikke bare for egne leiligheter til enslige. Med "større prisdifferensiering" mener jeg at men i større grad enn i dag fastsetter husleien i forhold til boligens standard.

I dag er det slik hos Samskipnaden at noen typer boliger subsidierer andre. Det gjør det vanskelig å si hva studentene helst vil ha. Det vil si: hva de er villige til å betale for boliger av forskjellig standard. I dag er det faktisk slik at de dårligste boligene subsidierer de fineste. Man må betale like mye for en nedslitt hybel på "Prestvann" som for en bra hybel på "Storskogåsen".

Noen data har Samskipnaden også i dag om studentenes preferanser gjennom studentenes søknader om bolig. Det er enten første gangs søknader eller søknader om overflytting fra en type studentbolig til en annen. På skjemaene kan studentene prioritere mellom studentboliger på ulike steder i byen. Enslige studenter har 6 alternativer: "Prestvann", "Storskogåsen", "Øvre Breivang", "Forhåpningen", "Elverhøy" og "Breivika". Disse dataene sier en del, fordi standarden er ulik på de ulike stedene.

Men de har den mangelen at prisen på boligene ikke er satt i forhold til standarden. For tiden er det "Storskogåsen" som er det mest populære alternativet. I tabell 2.1 har jeg presentert fordelingen av søknadene om overflytting nå i høst (1986). Vi ser at over halvparten av søkerne vil til Storskogåsen. Det er ikke godt å si hvordan fordelingen ville ha vært dersom ikke disse hyblene ble subsidiert av husleiene på "Prestvann".

Tab.2.1.: Søknader om overflytting fra enslige studenter hos Studentsamskipnaden i Tromsø høsten 1986. Kilde: Samskipnaden, egen opptelling.

Vil flytte til	antall søkere
"Prestvann"	22
"Storskogåsen"	61
"Øvre Breivang"	10
"Breivika"	1
"Forhåpningen"	8
"Elverhøy"	0
Totalt	102

Det er lett å gjennomføre en større prisdifferensiering enn man har i dag. Det kan vedtas som et ledd i den årlige revisjonen av husleiene og innføres litt etter litt.

2.3.4. MEN KØENE VIL BESTÅ

Køene vil fremdeles være et problem, selv etter at man har gjennomført de tiltakene jeg har nevnt. Det vil stadig falle en del studenter fra fordi de må vente i månedsvis for å få bolig. Ventelistene vil alltid gi en undervurdering av etterspørselen etter boliger.

En ting er at folk lar være å søke fordi de vet de har for lite ansiennitet til å komme i betraktning. En annen ting er at man gror fast der man er. Det er visse transaksjonskostnader involvert i å flytte. I tillegg til flyttesjauen kan det gi en del tilpasningsproblemer på det nye stedet. Derfor er det kanskje en del studenter som bor dårlig privat, men rett og slett ikke gidder å flytte fordi de en gang har fått pakket ut.

Altså: de tiltakene jeg har foreslått gjør ikke ventelistene til et perfekt redskap for markedsanalyse. Men problemene blir mindre. Det er noen skritt i riktig retning, og det er viktig nok.

3. Teoretisk utgangspunkt

I de to første kapitlene har jeg presentert den teorien at det er flere enslige studenter som ønsker å leie egen student-leilighet enn det som går fram av ventelistene hos Samskipnaden. I dette og de to neste kapitlene skal jeg vise hvordan jeg har etterprøvet denne påstanden. I dette kapitlet skal jeg presentere det teoretiske utgangspunktet for min analyse, det vil si de premisser min konklusjon hviler på.

Jeg mener at for å kunne kalle våre konklusjoner "vitenskaplige" må vi oppfylle visse almenne krav til vitenskaplig metode. Disse vil være de samme både i naturvitenskap og samfunnsvitenskap. Samtidig er studieobjektene i de ulike vitenskaper ulike. Således er det også et viktig poeng for meg å fastslå hva som er spesielt for samfunnsvitenskaplig metode.

Når jeg påstår at det er et stort marked for egne leiligheter blant enslige studenter, så bygger dette på den forestillingen at studentene gjør det som lønner seg for dem. Dette er det som kalles premisset om "verdimaksimerende", eller "rasjonelle", eller "nyttesøkende" aktører. I dette kapitlet stiller jeg spørsmålet om dette er et egnet utgangspunkt for samfunnsvitenskaplig forskning.

Det er to krav vi må stille til våre forutsetninger: de må være rimelige og de må være fruktbare (Hellevik,1977:30). Jeg mener at premisset om nyttesøkende aktører er rimelig, fordi det samsvarer med min umiddelbare opplevelse av meg selv og andre. Jeg mener at forutsetningen er fruktbar, fordi den gir grunnlag for å stille opp falsifiserbare hypoteser om grunnene til at folk oppfører seg slik de gjør. Det siste regner jeg som en forutset-

ning for et et hvert vitenskaplig studium.

Men nå er vel ikke mine oppfatninger så interessante her. Jeg står ikke fritt til å velge mine forutsetninger. Det mest gyldige argumentet for mitt valg må vel være at dette er aksepterte forutsetninger i faget. Og det er det jeg skal vise i dette kapitlet. Jeg begrunner mitt valg med at blant andre Fredrik Barth og Ottar Brox har gjort det før meg. Da må jeg også ha lov til å gjøre det.

I det følgende skal jeg begrunne at det i samfunnsvitenskapen er fruktbart å forutsette rasjonelle aktører. Jeg gir ingen nærmere begrunnelse for at forutsetningen er rimelig, selv om enkelte er uenige i det (Gunneriussen,1984). Dette er et filosofisk grunnlagsproblem, og jeg har valgt å ikke gjøre dette til et viktig spørsmål i min oppgave. Jeg vil kun vise til den vide aksepten dette premisset har i samfunnsfagene. Det er grunnleggende i sosialantropologi, økonomi og statsvitenskap.

Forutsetningen om rasjonelle aktører er fruktbar i forhold til kravet om vitenskaplighet. Med utgangspunkt i Popper skal jeg vise hva dette kravet betyr. Jeg skal deretter vise at aktørperspektivet gir oss mulighet til å oppfylle dette kravet i samfunnsfagene.

Jeg vil poengtere at jeg ikke skriver dette kapitlet for å vise at de premissene jeg har valgt er de eneste rette i samfunnsvitenskapen. Jeg ønsker kun å vise hvilke standpunkt oppgaven bygger på når det gjelder disse sentrale spørsmålene.

3.1. VITENSKAPLIG METODE

Det standpunktet jeg har valgt når det gjelder vitenskaplig metode er det mest grunnleggende premisset for denne oppgaven. Jeg tar utgangspunkt i den såkalte "hypotetisk-deduktive forskningsmetoden". Denne metoden er kjent i dagliglivet som prøve- og fellemetoden. Hele disposisjonen av min oppgave er laget med det mål for øye å finne ut om min teori er feil. Med dette kapitlet håper jeg blant annet å skape forståelse for den struk-

turen jeg har valgt i oppgaven.

Jeg vil først presentere den hypotetisk-deduktive metoden slik den blir fremstilt av Karl Popper. Han kaller det rett og slett den vitenskaplige metoden. Prøve- og feilemetoden er allment akseptert i naturvitenskapen. Jeg ønsker å vise at den også har vid aksept i samfunnsvitenskapen. Jeg hevder at den hypotetisk-deduktive metode er akseptert som den vitenskaplige metode av Ottar Brox, Kåre Lunden,Fredrik Barth og Ottar Hellevik. Det skulle rettferdiggjøre at jeg har valgt den som utgangspunkt for mitt arbeid.

3.1.1. VITENSKAPLIG METODE I FØLGE POPPER

La meg først gi min framstilling av hypotetisk-deduktiv metode, så skal jeg etterpå vise at den samsvarer med Poppers syn.

Vitenskaplig framgang skjer etter prøve- og feilemetoden i alle empiriske vitenskaper. Empiriske vitenskaper er de områdene av forskningen som prøver å si noe om verden. Logikk og matematikk er ikke empiriske vitenskaper, men det er fysikk, kjemi og samfunnsvitenskap.

Forskeren setter fram en påstand om verden og spør seg deretter: er denne påstanden feil? I empirisk forskning kan man aldri bevise at ting er rett, bare at det er feil. Vitenskaplig kunnskap eller sannhet er ikke annet enn foreløpig ikke motbeviste teorier. Forskerens oppgave er dermed ikke å finne ut om en teori er rett, men om den er feil.

Jeg synes selv det er opplysende å illustere forskningslogikken i en figur, slik jeg har gjort i fig.3.1.

Kriteriet for godtakelse av teorien er om den stemmer med de observerbare forhold. Forskeren må være selvkritisk og bestemme seg for hvilke faktiske forhold (observasjoner) som ikke er forenlige med den teorien han har fremsatt. Og denne spesifiseringen må gjøres før dataene samles inn. Deretter må forskeren gå ut og se etter. Slik tester man en teori. Jo flere slike

tester en teori har overlevd, desto mer tillit vil vi ha til den.

Fig.3.1.: Forskningsmetode i empiriske vitenskaper.

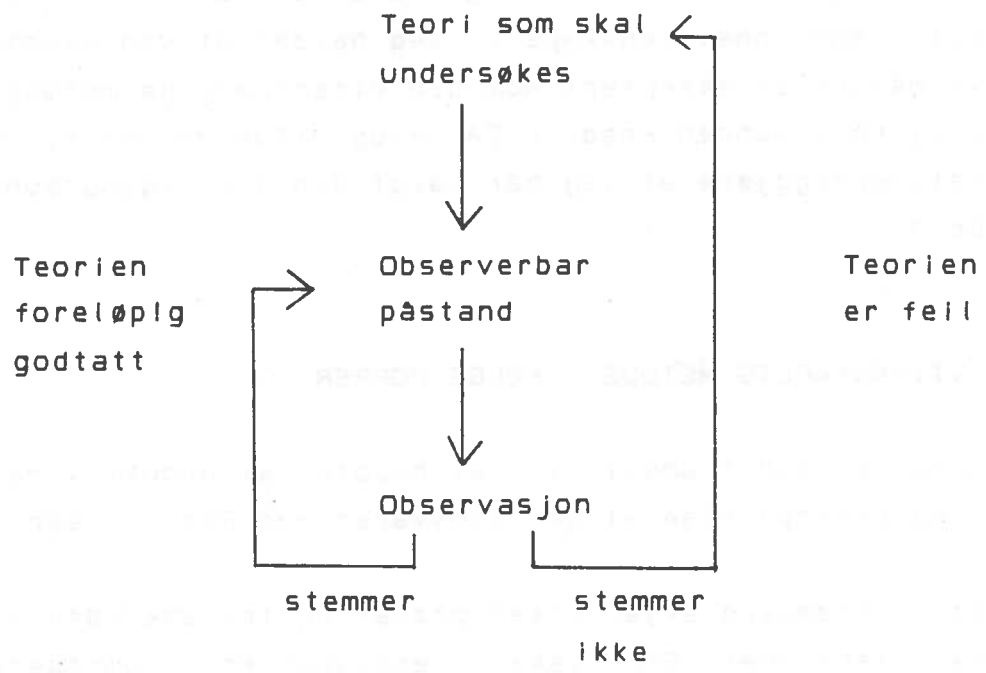

Forskningens loglkk på det generelle plan er ikke vanskeligere enn det jeg har skissert. Karl Popper, som mange betrakter som vår største nålevende vitenskapsfilosof (Magee,1973:9), oppsummerer sitt livsverk slik: " I can sum up my thesis in one sentence- that our knowledge grows only through the correcting of our mistakes" (Popper,1978:ix). Dette er en generell kunnskapsteori, der vitenskaplig kunnskap er et spesialtilfelle.

I tråd med Poppers holdning bruker jeg ordene teori, påstand, hypotese og antakelse om hverandre. Således kaller jeg noen ganger min antakelse om studentenes boligønsker for en teori. Popper sier om dette spørsmålet at ordene er uvesentlige, det viktige er hvilke faktiske forhold de sier noe om (Døderlein,1981:7). Popper selv bruker de forskjellige betegnelsene om hverandre. Det de ulike ordene har felles, er at de alle dekker det samme faktiske fenomen, de forsøker å si noe om verden.

Popper mener at vitenskaplig kunnskap i empiriske vitenskaper er gjetninger om verden : "Vitenskapens egentlige prosedyre er å ta konklusjoner på forskudd- ofte etter bare en enkelt observasjon" (Popper,1981:52). Det er ikke observasjonene som gir oss vitenskaplige teorier, mener han:" Induksjon, d.v.s. slutninger basert på mange observasjoner, er en myte"(Popper,op.cit). Hva er da poenget ved observasjoner og datainnsamling? Jo, sier Popper:" Gjentatte observasjoner og eksperimenter virker i vitenskapen som prøving av våre gjetninger eller hypoteser, det vil si som forsøk på gjendrivelser".

Popper bruker det såkalte "falsifikasjonskriteriet" for å skille mellom vitenskaplige og ikke-vitenskaplige teorier. Han sier: " Kriteriet for at en teori skal ha vitenskaplig status er at den er falsifiserbar, at den er gjendrivbar, at den er prøvbar" (Popper,1981:24).

Poppers syn er interessant på to måter. For det første gir han en beskrivelse av logikken i vitenskapens kumulative utvikling. For det andre gir han en anvisning for hvordan vi som forskere skal arbeide. Det siste aspektet har en helt praktisk interesse.

Hele Poppers poeng er jo at vi må prøve å finne feil i våre teorier. Dette krever en selvkritisk holdning og stor viljestyrke. Vi ønsker helst at våre teorier skal stemme, men forskning går ut på å bevise at de er feil! Det er nærliggende og lettvint å jukse. Popper sier:" Hvis vi leter etter bekreftelser er det lett å finne bekreftelser eller verifikasjoner for nesten hvilken som helst teori...Det er alltid mulig å innføre hjelpehypoteser ad hoc eller omtolke teorien på en slik måte at den unngår å bli gjendrevet. Bekreftende bevis bør ikke tillegges vekt unntatt når de er resultat av ekte prøving av teorien; dette betyr at de kan sies å være alvorlige, men mislykkede, forsøk på å falsifisere teorien" (Popper,1981:24). Jeg har i min oppgave forsøkt å leve opp til dette idealet.

Selve betegnelsen "hypotetisk- deduktiv metode" blir ikke brukt av Popper. Han kaller sin oppfatning bare den "vitenskaplige metode". Jeg har brukt betegnelsen "Hypotetisk-deduktiv" fordi det er så mange andre som bruker dette navnet. For eksempel Arne

Næss i sin innføringsbok på forberedende (Næss,1963), og Mitchell i "Introducing Sociology" (Mitchell,1977:74). Ordene henspiller på prøve- og fellemetoden: Foreslå en løsning (hypotese), for deretter å utlede (dedusere) observerbare utsagn om verden.

3.1.2. HYPOTETISK-DEDUKTIV METODE BLANT SAMFUNNSVITERE

I samfunnsvitenskapene har det vært delte meninger om hypotetisk-deduktiv metode. Noen har ment at dette enhetsvitenskaplige forskningsidealet ikke passer i samfunnsfagene. Her vil jeg vise at det er i alle fall en del sentrale personer innenfor samfunnsfagene som hevder samme standpunkt som Popper. Det skulle derfor ikke være noe i veien for å bruke hypotetisk-deduktiv metode i min oppgave.

Den første jeg vil vise til er Fredrik Barth. Jeg mener at Fredrik Barth helt klart arbeider ut i fra det samme vitenskapsideal som Popper.

Følgende sitat kan vel ikke misforståes:" One might be tempted to say that a frequent discrepancy between the observed and the predicted behaviour reduces the relevans, but not the validity, of our models. Yet we do wish to falsify our models by confronting them with empirical facts, and this involves methodological problems to which I shall return shortly" (Barth,1981:16).

Barth selv har ikke kommentert særlig mer eksplisitt sitt forhold til vitenskaplig metode, så vidt jeg vet. Noen direkte referanse til Popper, for eksempel, har jeg ikke funnet. Men andre har påpekt hans tydelige tilslutning til det enhetsvitenskaplige, hypotetisk-deduktive vitenskapssyn (Østerberg,1980:71).

En annen kjent norsk samfunnsforsker med samme vitenskapssyn er Ottar Brox. Her finner vi en helt eksplisitt tilknytning til Popper:" Jeg prøver her å bygge på Popper: All kunnskap er foreløpig, og egentlig ikke annet enn falsifiserbare, men foreløpig ikke falsifiserte hypoteser. Hypoteser kan ikke definitivt verifiseres, bare belegges, det vil si overleve helhjertede falsifiseringsforsøk" (Brox,1984:12).

En ting er hva folk sier, noe annet kan være hva de gjør. Østerberg mener i en kritikk av en artikkel Fredrik Barth har skrevet at han i praksis ikke utledet empirisk prøvbare påstander fra sin teori (Østerberg,1980:72). Jeg tar ikke stilling til den dommen, agumentasjonen er for innviklet. Men hos Ottar Brox har jeg funnet et oversiktlig eksempel på et arbeid med en gjennomført hypotetisk- deduktiv oppbygning.

Det gjelder Brox' avhandling "Avfolking og lokalsamfunnsutvikling i Nord-Norge" (Brox 1971). Her setter Brox fram den påstanden at det ikke var "urbane verdier", men dårlige lokale økonomiske betingelser som fikk bygdefolk til å flytte til byene i Nord-Norge på 50-og 60-tallet. Han deduserer blant annet fra denne teorien at bygder med arbeidsplasser for ugift ungdom ville rekruttere flere nye hushold enn bygder uten. Så går han gjennom materiale fra 10 bygder for å se om dette stemmer i praksis. Og det gjør det. Han deduserer likeledes fra teorien at folk ikke ville flytte fra bygda til fordel for dårligere betalt arbeid i byen. Han går gjennom materiale om alle flytterne fra de ti bygdene for å sjekke dette. Og det stemmer også, kommer han fram til, både når det gjelder familier og enslige.

Strukturen i avhandlingen er åpenbart deduktiv. Hvis man vil være kritisk, så kan man spørre om Brox til en viss grad immuniserer teorien. I en del tilfeller der folk tilsynelatende har flyttet til en dårligere tilpasning i byen, trekker Brox inn faktorer som sykdom, hjemlengsel, særlige "fine fornemmelser", eller det at flytterne ikke tåler sjøen for å forklare dette. Dette kan minne om en slags ad hoc bortforklaring. Brox trekker ikke inn disse faktorene så lenge folk oppfører seg i overensstemmelse med teorien. Sykdom og omsorgsbehov kan jo også være faktorer som tvinger folk til å bli i bygda når de egentlig vil til byen.

En tredje tilhenger av den hypotetisk- deduktive metoden er historieprofessor Kåre Lunden. Nå er ikke jeg historiker, så jeg vil ikke gå inn på Lundens praktiske arbeid. Jeg vil bare vise til et sitat der han gir til kjenne sitt syn:" Metoden i alle vitskapar, også dei humanistiske, er den same som i empirisk

problemløysing i dagleglivet: På grunnlag av ordna observasjonar vert det stilt eit spørsmål eller sett opp ein hypotese. Hypotesen, eller logiske implikasjonar av han, vert prøvd mot nye observasjonar" (Lunden,1985:66). Stort klarere kan Poppers standpunkt ikke fremstilles.

Vi ser at Lunden, som Popper, ikke setter opp noen særskilt vitenskaplig metode. De ser begge den vitenskaplige fremgangsmåten som et spesialtilfelle av en generell problemløsningslogikk som heter prøve- og feilemetoden.

Til slutt i denne gjennomgangen vil jeg vise til Ottar Hellevik, som skriver :" Det er en viktig målsetting å komme i en situasjon der resultatene av ens tankevirksomhet kan testes gjennom en konfrontasjon med den empiriske virkelighet" (Hellevik,1977:9). Det er det den hypotetisk-deduktive metoden gir anvisninger for.

3.2. RASJONELLE AKTØRER

Formålet med kapittel 3 er å begrunne det syn at hypoteser om rasjonelle aktører er falsifiserbare. Før jeg tar opp det temaet, vil jeg bruke litt plass på å forklare hva en rasjonell aktør er for noe.

Kjært barn har mange navn. Det jeg kaller "rasjonelle aktører" er også blitt kalt "verdimaksimerende aktører", "nyttesøkende aktører", "kalkulatører", "economic man" og sikkert mye mer. Det alle disse betegnelsene har felles, er at de beskriver en viss modell av mennesket: et vesen som handler taktisk ut i fra sine egne interesser.

Nå finnes det sikkert nyanser i posisjonene og i begrepsbruken. Jeg mener jeg finner igjen min vurdering hos Østerberg. Men mitt poeng er ikke å drøfte betegnelser her. Jeg vil bare poengtere at min egen begrepsbruk ikke er knyttet til noen spesiell retning innenfor analysen av målrettede handlinger. Jeg bruker de ulike betegnelsene om hverandre.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i aktørperspektivet slik Fredrik

Barth legger det fram. Han selv har ikke noe spesielt navn på sin teoretiske tilnærming. Som han selv sier:" I have never wished to join or delineate any particular "-ism" in anthropology" (Barth,1981:2). En plass sier han imidlertid om sitt syn :"This is what have been called "the subjective viewpoint" or by Max Weber "Verstehende Soziologie""(Barth,1981:15).

Hovedpoenget hos Barth, som hos Weber, ser jeg uttrykt i følgende setning:

> "Human behaviour is "explained" if we show
> a) the utility of its consequences in terms of values held by the actor and
> b) the awareness on the part of the actor of the connection between the act and its specific result"
> (Barth,1981:15).

Vi må altså finne nytteverdien av handlingen, slik aktøren selv ser dette.

Et grunnbegrep hos Barth er "transaction", som vel kan oversettes med byttehandel. Folks samhandling er "Transactions" eller byttehandler, der begge parter regner med gevinst. Vellykket samhandling betyr at begge parter synes de har gjort en god handel (Barth,1981:38). Kultur defineres i dette perspektivet som summen av de verdier som er gjenstand for kjøp og salg (transactions) (Barth,1981:48). Tradisjoner og sedvane analyseres som gjentatte vellykkede kjøp og salg eller "transactions" (Barth,1981:52).

Det er klart at "verdier" blir et sentralt begrep i denne tradisjonen. Her inngår penger, annet gods, rang, omdømme og alt mulig annet folk etterstreber i livet. Hva som er en verdi for folk, er et empirisk spørsmål. Det kan variere fra land til land, fra gruppe til gruppe og fra person til person innen en gruppe. Verdifellesskap og kulturintegrasjon er det samme, og Barth skriver :" I propose ... to regard the integration of culture as questionable and a matter of degree" (Barth,1981:48).

Barth bruker ordet "verdi" i tre ulike betydninger. Verdier kan være

a) vurderings-skalaer, eller
b) målinger på slike vurderings-skalaer, eller
c) konkrete ting folk verdsetter (valuables)

(Barth, 1981:91, min oversettelse). Jeg tolker Berth dithen at begrepet "verdi" kan brukes til å beskrive både grunnleggende og mer overfladiske trekk ved vår (eller den enkeltes) kultur.

La meg få gi noen eksempler på hvilket konkret innhold vi kan putte i de tre typene verdier Barth skiller mellom (typene a, b og c ovenfor). Eksempel på verdier i vår kultur kan være å ha personlig velstand (a), " ha en million i banken" (b), eller en tusenlapp (c). Eller på det mer åndelige plan: å være en stor komiker (a), Tromsøs største komiker (b), eller å kunne en god vits (c). Det ulike verdier har felles, er at de betegner noe folk <u>vil</u> <u>ha</u> eller <u>ønsker</u> <u>å</u> <u>være</u>. Eller som Barth sier det:" I think it is essential that we spesify our concepts of values to refer to the standards of evaluation for what people want (and don't want) to <u>have</u> and to <u>be</u>.." (Barth,1981:92).

Barths standpunkt betyr at begrepet "verdi" har et svært stort bruksområde. Det kan bl. annet, som han skriver, brukes om enkelt-gjenstander. Det er da heller ikke så rart, i og med at verdier er det som i følge denne teoritradisjonen gir retning til våre handlinger. Det er ofte at det nettopp er enkeltgjenstander som er målet for vårt dagligdagse strev. Vi ønsker en plass på fotballlaget i en viss kamp, vi ønsker en spesiell forfremmelse i jobben, vi ønsker det fine spisebordet etter bestefar når arven skal fordeles, og vi ønsker å få akkurat en spesiell person til å si ja til å gifte seg med oss. Dette er viktige verdier for oss i den forstand at de påvirker vår adferd på mange måter.

For Barth er det ikke nødvendig med flere begrep enn "verdier" for å beskrive hva som gir retning til menneskets adferd. Han skiller ikke mellom de drivkreftene folk i en gruppe har felles, og det som er eget for enkeltindividet. Noen samfunnsforskere har kalt det første "verdier" og det andre "preferanser", men Barth kaller alt "verdier" (Barth, 1981:92). Likeledes skiller han ikke mellom kultur og verdier. Han ser på kultur og verdier

nærmest som synonymer, i det han definerer kultur som en sum av verdier.

Man møter ofte et samfunn eller en gruppe folk i form av et mønster av skikker eller vaner. Dette er ingen egenskap ved samfunnet eller gruppen, sier Barth. Det er mer en statistisk regelmessighet, et uttrykk for at den observerte adferden er lønnsom for et visst antall enkeltpersoner:" The patterns we report may most realisticly be viewed as frequency distributions around a mode"(Barth, 1981:34). Vi ser en krystallklar metodologisk individualisme i disse ordene.

Selvfølgelig betyr ikke det at folk analyseres som " rasjonelle aktører" at vi antar de kan gjøre som de vil. Folk må i sine beregninger ta hensyn til at det er hindere å overvinne, og at ikke alle målsettinger er realiserbare. Både naturforhold og andre aktører kan gjøre det vanskelig å nå de mål man har satt seg. Således må både aktørens egne målsettinger og de situasjonelle begrensninger tas med i vår analyse.

Ottar Brox, som arbeider innenfor samme referanseramme som Barth, skiller mellom "tre hovedtyper av variable" i analysen av rasjonelle aktører: verdi, situasjon og erkjennelse (Brox,1978:338). Barth opererer med de samme elementene, men Brox skiller dem i denne artikkelen eksplisitt fra hverandre, noe som er praktisk. Det er ofte et viktig poeng i samfunnsforskningen å avgjøre om det er verdiforskjeller eller situasjonsforskjeller som forklarer folks ulike tilpasninger. Brox stiller spørsmålet om det er verdiendringer som er årsaken til avfolkning i utkantområder. Han tror ikke det stemmer, fordi det like gjerne kan skyldes situasjonelle forhold (Brox,1978:340).

3.3. ER HYPOTESER OM RASJONELLE AKTØRER FALSIFISERBARE?

Jeg mener nytteperspektivet gjør det mulig å drive samfunnsforskning etter en vitenskaplig metode. Hypoteser om rasjonelle aktørers motiver er falsifiserbare; vi kan måle våre gjetninger om aktørens intensjoner mot observerbare data.

En forklaring i henhold til aktørperspektivet betyr å påvise at aktørens adferd var nyttig for han, slik han selv så det da handlingen ble utført. En gjetning om aktørens motiver er feil, dersom vi kan påvise at aktøren umulig kan ha oppfattet sin handling slik vi påstår.

La oss si vi observerer adferden x hos en aktør. La oss si vi spekulerer på om det var verdien y aktøren ville fremme. Denne hypotesen kan testes på tre punkter: verdi, situasjon og erkjennelse.

Vår hypotese er motbevist dersom verdien y beviselig er noe som aktøren ikke trakter etter. Dette er falsifisering på verdi-planet.

Vår hypotese er motbevist dersom den observerte handlingen x umulig kan fremme verdien y. Teorien er i dette tilfellet falsifisert på situasjons-planet.

Vår hypotese er motbevist dersom vi kan bevise at aktøren ikke visste da han utførte handlingen x at den kunne fremme verdien y. Dette er testing på erkjennelses-planet.

Dette er de testene vi kan utsette våre teorier for, dersom vi godtar det skillet Brox setter mellom verdi, situasjon og erkjennelse.

Brox viser i en avhandling hvordan en test på situasjons-planet kan foregå. Brox ønsket å teste den teorien at det var urbane verdier som fikk folk til å reise fra utkantbygder i Nord-Norge i 1950- og 1960- åra (Brox,1971). Han samlet da blant annet inn opplysninger om hvor flytterne flyttet hen. Hvis de flyttet til en nabobygd eller en annen småplass, falt den teorien at flytterne ville til byen: de maksimerte ingen urbane verdier ved den handlingen de utførte. Eller med Barth: adferdens konsekvenser fremmer ikke de verdier vi mener aktøren har. Blant annet denne testen fikk Brox til å slutte at teorien var feil.

Vi ser av dette eksempelet at vi kan skaffe observerbare data for å teste våre teorier. Dette er et svært viktig punkt i den

vitenskaplige metoden, som vi har sett. Vi kan selvsagt spørre folk om hvorfor de oppfører seg slik de gjør, men vi er ikke avhengig av slike, til tider upålitelige data. Legg merke til at Brox ikke spurte folk om hvorfor de flyttet. Han sluttet om deres motiver ut fra deres oppførsel og ut fra det han fikk vite fra ulike kilder om flytternes valgsituasjon. Brox bruker for eksempel adressen folk flyttet til som data. Det er opplysninger hvem som helst kan kontrollere. Andre opplysninger Brox samlet i den refererte undersøkelsen var flytternes utdanning, inntekts- og formuesforhold og deres familieforhold. Alt sammen observerbare og forholdsvis lett tilgjengelige data.

Dette er et svært viktig punkt. Vi uttaler oss om folks vurderinger; ting som finnes inne i hodet og ikke kan observeres direkte. Vi har ikke noe måleinstrument vi kan stikke inn i hodet på folk for å finne ut hva de tenker. Vi er henvist til å slutte om deres vurderinger fra det vi kan observere at folk gjør.

Det vil si, vi sjekker om våre hypoteser er forenlige med den oppførselen studieobjektene fremviser. I sin artikkel "models reconsidered" påpeker Barth helt eksplisitt at slike tester er mulige: "the explanatory power of values is tested in the diversity of choice and action which they illuminate and explain. It is highly unlikely that fictive ad hoc "explanations" could serve for the broad range of activities and choices... without becoming contradictory,...if not indeed be mutually falsifying" (Barth,1981:94/93).

Med Barth og Brox vil jeg hevde at det er mulig å teste hypoteser om rasjonelle aktører. Det vil si: vi kan stille opp testbare hypoteser om hvilke nyttebetraktninger aktøren har lagt til grunn for sin handling. Metoden er for øvrig vel kjent fra det praktiske liv. Den blir brukt hver dag i rettssalene i analysen av motiv hos de siktede.

Nå har jeg selv tidligere påpekt at den testen Brox foretar muligens ikke er helt feilfri. Østerberg har påpekt det samme om Barth's bruk av hypotetisk-deduktiv metode. Dette er ikke viktig i denne sammenhengen. Poenget er at både Brox og Barth tror det

er mulig å teste sine påstander ved observasjoner "i marken". Det influerer ikke på gyldigheten av metoden om de i enkelte tilfeller ikke får det til.

3.4. ANDRE MENINGER

Det er mye debatt om grunnlagsproblemene i samfunnsvitenskapen. Det er ikke alle som er enige i at det er rett å velge det teoretiske utgangspunktet jeg har valgt i denne oppgaven. Jeg har lyst til å stoppe litt ved noen av de innvendingene som er kommet.

Egentlig føler jeg ikke at jeg trenger å forsvare mitt valg ut over det jeg allerede har skrevet. Jeg har vist til at anerkjente forskere går god for mitt valg av ståsted, og hva mer kan man forlange av en hovedfagsstudent? Allikevel har jeg lyst til å forklare hvorfor jeg ikke har tatt kritikken mot hypotetisk-deduktiv metode og aktørperspektivet til følge.

Jeg skal begynne med de mest grunnleggende innvendingene.

1: "Det er ingen metode i vitenskapen"
Jeg mener Thomas Kuhn hevder dette som et argument mot Popper. Kuhn og Popper er enige om at vitenskaplige påstander ikke kan bevises. Men mens Popper forklarer utviklingen i vitenskapen som en stadig eliminering av dårlige teorier, mener Kuhn at det ikke er rasjonell argumentasjon, men intriger som gjør at gamle teorier viker plassen for nye. Det er maktkampen mellom vitenskapsmennene, ikke mellom deres teorier, som styrer utviklingen (Kuhn,1978).

Jeg godtar ikke Kuhns påstand, fordi den ikke kan forklare hvorfor vitenskapen så tydelig går fremover. Nye teorier er bedre enn de gamle, det er den teknologiske utviklingen det beste bevis for.

2: "Metoden er ikke deduktiv, men induktiv"
Her har jeg ingen person å vise til, men det er visstnok en oppfatning en del folk har (Magee,1973:18). Med induktiv metode

tenker jeg på det syn at forskeren går ut i verden med åpent sinn, registrerer alle tilgjengelige data, og formulerer sine teorier ut i fra det mønsteret man observerer (Fjelland,1981:77).

Dette er umulig å utføre, og logisk feil. Det går ikke an å registrere alle ting, det blir rett og slett for mye. Logikken er dessuten på Erasmus Montanus- nivå. Det er ulogisk å generalisere ut fra eksempler, slik metoden faktisk foreskriver.

3: "Hypotetisk-deduktiv metode er feil i samfunnsfagene"
Det er blitt hevdet at naturvitenskap og samfunnsforskning ikke kan foregå etter samme metode. Dette må opplagt være feil, fordi hypotetisk-deduktiv metode ikke er annet enn en formalisering av prøve- og feilemetoden, og dermed grunnleggende i enhver læringsprosess (Fjelland,1981:95).

4: "Mennesket er ingen rasjonell aktør"
Er det menneskes frie vilje som styrer dets adferd, eller er vi hjelpeløse offer for omgivelsene våre? Mange forfattere mener at det til syvende og sist er omgivelsene som styrer våre handlinger, og at vår oppgave som forskere er å avsløre disse sosiale lovmessighetene. Som Stromberger og Teichert uttrykker det:" For å formulrere det sosiologiske problemet griper vi til sosiologiens forestillinger om de årsaker som bestemmer mennesklig adferd. Generelt kan disse beskrives slik at sosiologen oppfatter mennesklig adferd som lovmessig og regelbundet" (Stromberger og Teichert,1983:16).

Motsetningen er av en helt fundamental art: er det indre eller ytre forhold som er den grunnleggende kraften bak menneskets adferd. For de som legger vekt på indre forhold, blir samfunnsvitenskapen en ideografisk vitenskap, forskning om enkeltgjenstander (det enkelte menneske). For de andre blir samfunnsfagene en nomotetisk vitenskap, avdekking av lovmessigheter.

Jeg mener en nomotetisk innfallsvinkel er feil, fordi det i praksis er umulig å observere de påståtte lovmessighetene. Det vil si, de kan i liten grad testes mot observerbare data. Som Stromberger skriver:" Ikke alle kjennsgjerninger kan iakttas" (Stromberger,1983:36). Jeg kan ikke godta forskning som bygger

på slike forutsetninger som Stromberger her gjør seg til talsmann for. Våre påstander kan bare testes mot observasjoner.

5: "Dere får det ikke til allikevel"
Østerberg påstår, som jeg har nevnt, at Barth ikke får til å teste sine påstander slik vitenskaplig metode foreskriver. Man kunne tenke seg at det rett og slett ikke er gode nok data tilgjengelig, eller at hypotesene ikke er kan formuleres presist nok til at de kan testes.

Her må jeg bare melde pass. Jeg har stolt på Barth og Brox når jeg selv har valgt å satse slik jeg har gjort.

4. Teorien er testet

Jeg har nå forklart hvordan teorier kan testes i samfunnsvitenskapen. Neste spørsmål er da om jeg har oppfylt disse kravene i min undersøkelse. Det er dette kapittel 4 og 5 handler om.

Det er mange fallgruber å unngå. Det er en uendelighet av feil som kan gjøres i en undersøkelse. Jeg skal drøfte fire hovedtyper av feilkilder i dette kapitlet og det neste. Den største feilen jeg kan gjøre, er å samle ufarlige data, data som ikke utsetter teorien for risiko. En annen, vanlig feil er at det er liten sammenheng mellom det man måler og det man ønsker å måle. Vi sier da at dataene har lav validitet (Hellevik,1977:36). Kritiske og valide data er en forutsetning for å kunne teste en teori. I dette kapitlet skal jeg prøve å begrunne at jeg har unngått disse to feilkildene i min undersøkelse.

I kapittel 5 drøfter jeg to andre typer feil. For det første: har jeg slurvet med datainnsamlingen? Dette punktet gjelder pålitelighetens til dataene. Det kalles også dataenes reliabilitet. For det andre: er min estimering fra utvalgsresultatet til populasjonen korrekt utført?

***

Det er obligatorisk i en analyse bygget på aktørperspektivet å teste hypoteser på aktørnivå. Det vil si at vi samler inn data om hver enkelt person vi studerer. Vi slutter minst mulig ut fra aggregerte data (Barth, 1981:108). Dersom vi har en problemstilling som gjelder flere personer (en aggregert størrelse), slik jeg har, må vi gå via enkeltindividet. Vårt resultat på gruppenivå (aggregatnivå) kan bare være en sum av testresultat på individnivå.

I tråd med dette har jeg testet min teori på nivå av den enkelte student. Jeg har tatt for meg studentene enkeltvis, og spurt meg

selv om akkurat denne studenten ville velge å leie ett av modell-tilbudene dersom han fikk tilbudet. Til slutt har jeg tellet sammen og kommet fram til at tallet må være større enn 16.

Vi har sett at tester på aktørnivå kan foregå på tre plan. Teoriene våre kan angripes både når det gjelder aktørens verdier, situasjon og erkjennelse. Jeg har begrenset mine undersøkelser til verdi- og situasjonsplanet. Jeg har ikke testet teorien min på erkjennelsesplanet. Dette standpunktet har jeg begrunnet i innledningen (kapittel 1), og jeg ser ingen grunn til å begrunne det ytterligere.

Det er en helt bestemt verdi jeg leter etter i min undersøkelse. Den verdien jeg leter etter er verdien "å leie egen leilighet i Tromsø". Dette er i henhold til Barths bruk av begrepet en "verdi", enten som "rating on a scale of evaluation" eller som "concrete valuable" (se s.34). Jeg spør meg selv: kan det tenkes at den enkelte student besitter denne verdien?

Hvilke er så de spesifikke situasjonelle variable? Jeg har valgt å se på to stykker: boligstandard og bokostnader. Det er kun disse to aspekter ved studentenes situasjon jeg har kontrollert for i undersøkelsen. Jeg har valgt å definere studentenes situasjon med disse to variablene. Jeg ser bort fra andre mulige situasjonelle variable.

Jeg har gjort 6 tester av teorien: 4 tester på verdiplanet og 2 tester på situasjonsplanet. Som jeg har skrevet i kapittel 1, så baserer mine tester seg på opplysninger om studentenes faktiske boligsituasjon i dag (høsten 1986). Jeg tror det er mulig å motbevise at en student ønsker å leie en viss type studentbolig ved å studere hans nåværende tilpasning. Senere i kapitlet skal jeg begrunne dette standpunktet for hver av de 6 testene jeg har foretatt.

Mine konklusjoner er at teorien faller på verdiplanet dersom studenten

1. ikke er enslig, eller
2. ikke leier bolig, eller

3. ikke bor i Tromsø, eller
4. ikke bor alene.

Jeg mener teorien faller på situasjonsplanet dersom studenten

5. bor billigere enn modell-tilbudene, eller
6. har høyere boligstandard enn modellene.

Dataene om disse forholdene er samlet inn i oktober-november 1986. Jeg har samlet opplysninger om studentenes sivilstatus, om deres "eie-leie-forhold" til boligen, om bostedet, husholdstypen, bokostnadene og boligstandarden. Opplysningene er samlet inn ved hjelp av det spørreskjemaet som er vist i vedlegg 1.

De 6 testene jeg har skissert fungerer som en eliminasjonsmetode i 6 omganger. Utgangspunktet er de over 2000 studentene ved Universitetet. Jeg lurer på hvor mange av disse som kan tenkes å ønske å leie egen student-leilighet. For hver test vi utsetter studentene for, vil noen falle fra gruppen av mulige "kunder". Etter alle 6 testene vil vi stå igjen med de studentene som har oppfylt alle kravene. Ut i fra vårt datagrunnlag kan vi ikke utelukke at disse studentene ønsker å leie egen leilighet. Vi må følgelig slutte at disse studentene er det mulige kundegrunnlaget for enpersons-leiligheter hos Samskipnaden.

Den verdien jeg setter i forgrunnen i mine tester er "å leie egen leilighet i Tromsø". Jeg tror altså jeg har funnet 4 grupper av studenter som ikke ser det som en verdi å leie egen leilighet i Tromsø. Det er familiefolk, folk som ikke bor i Tromsø, folk som eier bolig eller bor hos foreldrene og folk som bor i kollektiv. Jeg antar at disse folkene har andre verdier når det gjelder studentbolig, noe jeg skal begrunne senere i kapitlet.

Så har vi også en del studenter som muligens ser det som en verdi å leie egen leilighet hos Samskipnaden. Disse har overlevd testene på verdiplanet. Det er studenter som i dag bor alene i leid bolig i Tromsø. Jeg kan ikke på verdi-planet utelukke at dette er potensielle kunder til enpersons studentleiligheter. Derimot kan vi studere disse studentenes situasjon litt nærmere.

Dersom de bor billigere eller bedre der de bor i dag, er det liten grunn til å tro at de vil bytte. Det jeg vil fram til her, er at det er grunn til å skille melom de 4 første testene og de to siste. De fire første gjelder studentens verdier, de to siste hans situasjon (gitt at verditestene er unnagjort).

Jeg antar at man kan slutte fra studentenes nåværende tilpasning til hvilket valg de ville gjøre mellom spesifiserte alternativer i fremtiden. Dette betyr ikke at jeg postulerer at den enkelte students verdier eller valgsituasjon ikke vil forandre seg over tid.

Hvis vi bare ser på de enslige studentene, så er det helt opplagt at mange av disse forandrer mening om hvordan det er best å bo i løpet av studietiden. For eksempel i valget mellom å bo alene i forhold til det å dele bolig med andre. Samtidig skifter mange studenter situasjon. Det typiske er at studenten etter noen år etablerer seg med ektefelle eller samboer. Unger kan det også bli snakk om.

Det jeg antar, er at proporsjonen av de enkelte gruppene er konstante på kort sikt, la oss si 3-4 år fram i tiden. Noe lengre tidsperspektiv har jeg ikke. Og om gruppenes størrelse endrer seg, så vil de ikke endre seg særlig mye. Jeg antar at de i alle fall vil holde seg tilnærmet like store som i min undersøkelse.

Poenget mitt er at det ikke er den enkelte student jeg prøver å si noe om, men antallet studenter i en viss gruppe. Jeg prøver å finne ut hvor mange studenter som ønsker en viss type bolig. Det gjør ingen ting om noen av disse skifter mening, fordi det vil veies opp ved at andre kommer til.

På lang sikt holder nok ikke dette resonnementet. Den demografiske sammensetningen av studentmassen endrer seg over tid. Vi må også regne med at det skjer stadige verdiforandringer om vi ser saken på lang sikt. Det vil også skje endringer i boligmarkedet, som vil påvirke etterspørselen. Vi kan kalle dette "parametre", det vil si utenforliggende forhold, som over tid vil påvirke det vi studerer. Jeg regner med at verdiene på disse

parametrene vil være konstante på kort sikt.

Her må jeg si noen ord om teminologien i drøftingen som følger. Det er ganske vanlig å bruke ordet "variabel" om de egenskaper man studerer hos undersøkelsesenhetene. Man bruker gjerne betegnelsen "verdier" om de mulige observasjonene man kan gjøre av en egenskap eller variabel. I min undersøkelse er den enkelte student enhet for analysen. Jeg studerer blant annet variabelen bosted, der en av verdiene er "postnr. 9000", det vil si Tromsø sentrum.

Her er det duket for litt forvirring, i og med at jeg tidligere har brukt betegnelsen "verdi" om de ulike ting folk trakter etter i livet. Dette igjen er i samsvar med vanlig språkbruk i antropologien.

For å unngå misforståelser, vil jeg i det videre bruke ordet "verdi" kun i den sistnevnte betydning. Målinger av variabler vil jeg i stedet for "verdier" kalle "variabelverdier". Dette er en betegnelse som også blir brukt i litteraturen. Det er litt tungvint, kanskje, men forhåpentligvis klargjørende.

Jeg vil altså i det følgende betegne mine data som variabler og variabelverdier. I denne terminologien kan den konklusjonen jeg har presentert i dette kapitlet uttrykkes slik: jeg har testet min teori, fordi de 6 variablene jeg har undersøkt, alle har variabelverdier som er uforenlige med teorien. Variablene har "forbudte" eller "ulovlige" verdier. Å samle data om disse variablene betyr derfor at man risikerer å falsifisere teorien.

Validiteten til dataene er høy, fordi det er liten avstand mellom den variabelen jeg ønsker å måle og den variabelen jeg faktisk samler data om. De målte variabelverdiene avviker lite fra de virkelige.

Det er altså to ting jeg i praksis skal drøfte i dette kapitlet. For det første: kan min påstand om studentenes ønsker på boligmarkedet testes ved hjelp av de 6 variablene jeg har presentert?

For det andre, og det er et helt annet spørsmål; er de dataene

spørreskjemaet gir relevante mål for de seks variablene? Hellevik kaller dette "operasjonell definisjonsmessig validitet" (Hellevik,1977:36).

Når, det vil si, ved hvilke observerte verdier på variablene, vil det være rett å anta at min teori er sann? Dette er blant annet et spørsmål om en logisk beregning. Jeg hevder at studentens boligsituasjon er bedre enn modelltilbudene (se fig. 2.1 s.11) i disse 6 tilfellene:

1: han er ikke enslig
2: han leier ikke bolig
3: han bor ikke i Tromsø
4: han bor ikke alene
5: han leier billigere enn modellene
6: han har høyere boligstandard enn modellene.

Som jeg har skrevet i kapittel 1, antar jeg at min teori er feil i alle disse 6 tilfellene. Hvis en av de 6 påstandene er sanne, antar jeg at min teori er feil.

Når er da min teori "rett"? Jeg har skrevet at jeg anser teorien for sann dersom studenten er enslig og leier bolig alene i Tromsø og betaler mer enn modellene uten at boligstandarden er høyere. Dette er nemlig den logiske motsetningen av de 6 påstandene jeg har referert ovenfor. Eller er det ikke det? La oss foreta utlegningen helt formelt.

Dersom vi kaller de 6 påstandene P1 til P6 og noterer deres logiske negasjoner P1. til P6., har vi:

P1.=" han er enslig"
P2.=" han leier bolig"
P3.=" han bor i Tromsø"
P4.=" han bor for seg selv"
P5.=" han leier ikke billigere enn modellene"
P6.=" han har ikke høyere boligstandard enn modellene".

Det er vanlig å notere negasjonen til p som p. Jeg noterer negasjonen til p som p. (p punktum) på grunn av begrensninger ved

det tekstbehandlingssystemet jeg bruker.

Når anser jeg min teori for sann? Jo, når ingen av påstandene P1 til P6 er sanne. Med logikkens språk: når unionen av P1 til P6 er usann. Og når er det?

Fra elementær logikk vet vi at negasjonen av et snitt av to påstander er unionen av de to påstandenes negasjoner. Altså:

(P1 og P2). = P1. eller P2.,

hvilket impliserer at

(P1. og P2.) = P1 eller P2 (fordi (P1.).=P1)!

I og med at logiske operasjoner er transitive og refleksive, har vi videre

(P1. og P2. og P3. og P4. og P5. og P6.). =
P1 eller P2 eller P3 eller P4 eller P5 eller P6

og dermed

(P1 eller P2 eller P3 eller P4 eller P5 eller P6).=
P1. og P2. og P3. og P4. og P5. og P6. !

Sagt med andre ord: når ingen av de 6 påstandene P1 til P6 er sanne, er følgende setning sann:

" han er enslig, og han leier bolig alene i Tromsø, og han betaler mer enn modell-tibudene uten at boligstandarden er høyere".

Dette er nettopp den slutningen jeg tidligere har trukket om dette spørsmålet. Det er altså ikke feil i den logiske slutningen.

Til slutt, før jeg går inn på de enkelte testene, vil jeg presentere en mangel ved min undersøkelse, som jeg tidligere ikke har nevnt.

Jeg trekker konklusjoner om studentenes holdning til modell-tilbudene ut fra deres nåværende boligsituasjon. Jeg har antatt at studentene vil velge modellene dersom de bor dårligere enn modellene i dag, slik de selv ser det.

Dette er ikke en logisk nødvendig slutning. Det kan være flere alternativ å velge mellom. La oss tenke oss at studenten har et enda bedre tilbud enn vårt for hånden. Da vil han naturlig nok heller velge det tilbudet. Vi må altså ta i betraktning at vårt tilbud kan være dårligere enn de andre handlingsmulighetene som står åpne for studenten i valgøyeblikket.

Dette er et faktum jeg ikke har tatt hensyn til. Jeg vet ingenting om hvilke andre alternativer studentene hadde for hånden da jeg spurte dem. Det er en svakhet ved min undersøkelse. Derfor må jeg bare gjenta hva jeg før har skrevet: jeg har bare gjort noen få tester. Min konklusjon er et foreløpig resultat.

Noen ord om spørreskjemaet jeg har brukt (se vedlegg 1). Dette er andre gang jeg undersøker disse tingene. Våren 1984 brukte jeg omtrent samme skjemaet i en undersøkelse jeg gjorde for Studentsamskipnaden. Jeg refererer til denne undersøkelsen mange steder i denne oppgaven. Skjemaet ble da sendt til alle studentene ved Universitetet. Den første undersøkelsen har fungert som en pretest av spørreskjemaet, den har gitt mange anledninger til å sjekke validiteten (og forsåvidt også reliabiliteten) til dataene. Dette er svært viktig i en spørreskjemaundersøkelse.

4.1. TESTER PÅ VERDI-PLANET

Jeg har funnet fram til fire ulike tester av min teori på verdi-planet. Jeg tror det er feil av meg å hevde at studenten ønsker å leie egen student-leilighet dersom

1. studenten ikke er enslig, eller
2. studenten ikke leier bolig, eller
3. studenten ikke bor i Tromsø, eller
4. studenten ikke bor for seg selv.

De 4 variablene jeg har undersøkt er derfor familietype, eie-leieforhold, bosted og husholdstype.

Dette er tester på verdiplanet. Jeg tror at i de 4 tilfellene ovenfor vil ikke studenten ha det som målsetting å leie egen leilighet hos Studentsamskipnaden. Han trakter ikke etter dette godet. Vi sier med Barth at han har andre verdier.

Hvordan kan jeg prøve denne typen påstander? Hvordan kan jeg teste de 4 standpunktene jeg nå har referert? Det jeg har gjort, er for det første å sjekke om de stemmer med allment akseptert kunnskap om norsk kultur. Det er en god del handlinger vi som nordmenn nødig foretar, fordi de strider imot grunnleggende verdier hos oss alle. Dette vet vi, og jeg har antatt at det går an å ta denne kunnskapen som premisser i samfunnsvitenskaplige undersøkelser.

I de tilfeller der det ikke er helt opplagt at påstanden kan begrunnes i allment akseptert kulturkunnskap, har jeg prøvd å teste den selv. Jeg har brukt ulike typer foreliggende materiale, både data jeg selv har samlet inn og sekundære kilder.

Det foregående gjaldt bruken av de 4 variablene i tester av teorien. Jeg har gått fram på lignende vis for å begrunne at mine data er valide, det vil si at jeg har målt det jeg ønsket å måle.

4.1.1. FAMILIETYPE

A) Er det bare enslige som ønsker å leie egen leilighet?

Jeg har antatt at min teori er feil dersom studenten ikke er enslig. Jeg mener da enslig i den betydningen jeg anga i kapittel 1: hverken gift, samboende eller forsørger for barn. Den variabelen jeg kaller "familietype" kan man således forestille seg med enten to eller fire variabelverdier. Den dikotome variabelen har variabelverdiene "enslig" og "med familie". Dersom man deler den siste variabelverdien i tre, får variabelen variabelverdiene "enslig", "enslig med barn", "med samboer/ektefelle"

og "med samboer/ektefelle og barn".

Dette er de relevante kategoriene når vi studerer tilpasning på boligmarkedet, og spesielt studentboliger. I dagens samfunn kan ikke familietype måles som "gift" og "ugift", slik det har vært vanlig å måle sivil status. Spørsmål om sivil status betyr jo vanligvis:" har du stiftet familie eller ikke"? Og det trenger man ikke være gift for å gjøre. Blant studenter vil jeg anta at det er flere uten ring på fingeren enn med ring blant de som bor sammen.

Sett i forhold til det vi vet om norsk kultur, synes jeg det virker temmelig opplagt at familietype gir en mulighet for å teste teorien. Det er ikke boligmarkedet som avgjør om folk velger å bo sammen med sin partner eller sine barn i vårt samfunn. Jeg tror at uansett hvilke boligtilbud Samskipnaden kommer med til enslige, så vil de være irrelevante for folk som selv ikke er enslige når tilbudet blir gitt.

Jeg har ikke funnet grunn til å gjøre noen videre undersøkelser rundt dette spørsmålet, da jeg ikke kan se noen innvendinger mot den konklusjonen jeg har trukket.

Denne testen er viktig. Den eliminerer en hel masse studenter fra den potensielle kundegruppen for enpersons-leiligheter. Registrerings-statistikken ved Universitetet viser at over en tredjedel av studentene hadde familie i høstsemesteret 1986. Tallene er gjengitt i tabell 4.1.

Tab. 4.1.: Familietype blant studentene ved Universitetet i Tromsø høsten 1986.
Kilde: Universitetet i Tromsø høsten 1986.

Familietype	antall	prosent
Enslig	1333	64
Gift/samboende m/u barn	688	33
Enslig forsørger	64	3
Ikke oppgitt	156	-
Totalt	2241	100

B) **Gir spørreskjemaet et godt mål for familietype?**

Spørsmål om familietype blir stilt to steder i spørreskjemaet, som er gjengitt i vedlegg 1. Spørsmål 5 er "hva er din sivilstatus", med mulighet for å krysse av for "enslig" eller "gift-/samboende". I spørsmål 13 spør jeg om studentene bor sammen med andre. En av de faste svarkategorlene er "alene med barn". Det er disse dataene jeg har brukt for å måle studentenes familietype.

Er så dette en holdbar fremgangsmåte? Det ligger i alle fall en feilkilde i en slutning fra familietype til bofellesskap. Det kan tenkes at studenten har to husholdninger. Ikke fordi vedkommende er bigamist, men fordi han eller hun pendler.

La oss si studenten er gift inne i Lyngen et eller annet sted. Det vil være for langt å reise til Tromsø hver dag, og studenten kan finne det praktisk å ha en hybel i Tromsø og ukependle. Hva ville en slik student skrive på spørreskjemaet? Det er ikke laget med tanke på slike som han. Han kan godt finne på å føre seg opp som "gift" på spørsmål 5, samtidig som han skriver på spørsmål 13 at han bor alene. Det er ingen som har krysset av slik i undersøkelsen. Det tar jeg som et tegn på at det ikke er mange studenter i denne gruppen. Den konklusjonen er vel også i overensstemmelse med med det vi ellers vet om studentene. Min erfaring er i alle fall at det ikke er mange ukependlere blant folk som studerer. Så noen stor fellkilde er dette neppe.

Så alt i alt tror jeg det er holdbart å slutte at spørreskjemaet gir valide data om studentenes familietype. .

4.1.2. EIE-LEIEFORHOLD

A) **Er det bare studenter som allerede leier bolig som ønsker å leie egen student-leilighet?**

Med "eie-leieforhold" sikter jeg til forholdet mellom studenten og den boligen han bor i. Denne variabelen har tre variabelver-

dier: "eie", "leie" og "bo hjemme hos foreldrene". Jeg har antatt at det er disse tre valgmulighetene som står åpne for studentene.

Jeg tror dette er en korrekt antakelse. Det kan vel i utgangspunktet tenkes flere muligheter, for eksempel "bo hos venner", eller "bo hos slekta". Disse tilpasningene kan i praksis ligge et eller annet sted mellom det å leie bolig og det å bo hjemme hos foreldrene. Jeg har valgt å ikke ta hensyn til dette subtile skillet, men gå ut i fra at disse tilpasningene er rene leieforhold. Jeg tror det er uvanlig at andre enn foreldrene lar studenten bo gratis. Unntakene fra regelen vil være så få at vi ikke trenger å ta hensyn til dem.

Hvilke av de tre typene studenter vil ønske å leie studentbolig? La oss forenkle spørsmålet ved å begrense diskusjonen til å gjelde de enslige studentene. Det er jo de eneste studentene jeg interesserer meg for. Jeg har antatt at det bare er de som leier bolig i dag som vil være interesserte i å leie studentbolig. Er dette en holdbar antakelse?

Det er enklest å forsvare at jeg har holdt utenfor de som i dag eier sin egen bolig. Til denne gruppen regner jeg også folk som eier leilighet i Tromsø Boligbyggelag.

For å begrunne mitt valg, vil jeg henvise til det vi vet om norsk kultur. For folk flest her i landet er det et mål å skaffe seg sin egen bolig, helst en frittliggende enebolig. Dette er en langsiktig målsetting, som styrer de fleste folks adferd på boligmarkedet. En leilighet i et boligbyggelag vil ofte være et av stoppestedene på vegen. Å leie bolig er for de fleste det første stoppestedet etter at man har forlatt foreldrehjemmet. Da har de færreste råd til å kjøpe seg noe eget. Fremtidsplanene er dessuten ofte så usikre at man ikke har lyst til å binde seg.

Det er svært få som bryter med dette mønsteret i den forstand at de kvitter seg med den boligen de eier for å leie bolig istedet. I tillegg til de kulturelle føringene jeg har nevnt, taler-også økonomiske vurderinger mot en slik oppførsel. Eier man en bolig, så betaler man husleie til seg selv (i form av renter på bolig-

lån) i stedet for å betale til andre. Boligen stiger jo i verdi på de fleste steder i landet. Dessuten kan deler av rentekostnadene trekkes av på skatten.

Jeg tror denne begrunnelsen for min konklusjon er god nok. Likevel har jeg gjort en test av min påstand. I spørsmål 11 i spørreskjemaet spør jeg om studentene foretrekker Samskipnadens boligtilbud fremfor den boligen de nå har. Det var bare en av de over 50 "ja"- svarerne som eide den boligen de bodde i. Og den ene bodde typisk nok i Boligbyggelaget. Kanskje var det en som forberedte avreise fra byen på denne måten. Det kan også godt ha vært en som har etablert seg i egen leilighet litt tidligere enn økonomien tillot. Jeg har antatt at dette funnet ikke svekker min konklusjon. Det vil alltid være noen unntak, og det er de dominerende mønstrene jeg er opptatt av.

Jeg har altså tatt studentene med egen bolig bort fra "vår" gruppe. Jeg har antatt at dersom folk eier sin egen leilighet, så vil det ikke være rett av meg å anta at de ønsker å leie studentleilighet. Følgelig kan vi eliminere denne gruppen.

Hva så med de studentene som bor hjemme? Jeg har antatt at heller ikke disse studentene ønsker å lele egen leilighet hos Samskipnaden. Denne påstanden er ikke så opplagt som den forrige. Vi må spørre oss hvilke verdier studentene knytter til det å bo hjemme hos sine foreldre. Gjør de det bare for å spare penger, så vil de vel vurdere andre gode tilbud på markedet. Men de kan også gjøre det for å være sammen med sine foreldre, og da er det ingen alternativer på markedet.

Jeg tror ikke det går an å hente noe fasitsvar på dette spørsmålet ut i fra gjengs kunnskap om norsk kultur. Det er for eksempel ikke slik i vårt samfunn at de fleste blir boende hos foreldrene så lenge man er enslig og bor i samme byen som foreldrene. Det er i alle fall ukjent for meg om det forholder seg slik. Men jeg tror heller ikke det forholder seg motsatt. Det er ikke slik at ungdommen generelt sett flytter hjemmefra så snart muligheten byr seg. Jeg tror det er ganske individuelt hvilke tilpasninger som virker mest attraktive.

Allikevel har jeg antatt at studentene som bor hjemme ikke ønsker å leie egen student-leilighet. Det er mest av forsiktighet. Jeg ønsker ikke å ta studenter til inntekt for min teori når jeg er i tvil. Jeg synes jeg vet for lite om grunnene til at studentene bor hjemme.

Jeg kunne trukket den samme slutningen på situasjonsplanet: jeg vet svært lite om hvilke boforhold den enkelte student tilbys i foreldrehjemmet. Det kan variere ganske fritt fra seng på barnerommet til sokkelleilighet med egen inngang. Og selv om studenten ikke betaler for seg i penger, kan den være mange huslige plikter som følger med det å være hjemmeboende voksen sønn eller datter.

Det er svært mange ting innblandet her som jeg ikke a priori kan gi svar på. Og jeg har heller ikke prøvd å undersøke selv hva det betyr for studentene å bo hjemme. Det er ikke data i spørreskjemaet som gir noe svar på det spørsmålet. Jeg har unnlatt å ta opp spørsmålet, fordi en skikkelig behandling av det ville være vanskelig å få til ved hjelp av spørreskjema.

Hva om vi for eksempel fikk vite at studenten måket snø for foreldrene om vinteren. Er det noe han gjør for å "redusere husleien", eller gjør han det fordi han får gratis middag hjemme, eller er det andre grunner? Kanskje liker han å måke snø, eller kanskje er det fordi han har en bil stående på gårdsplassen. Kanskje har han og faren en krig gående med naboen om hvem som har den reneste gårdsplassen. Det krever ganske inngående undersøkelser for å finne ut hvilke av disse forklaringene som ikke er sanne. Jeg har valgt å la være.

Eie-leieforhold gir oss altså en mulighet for å teste teorien. Og dette er en viktig test. Den er like viktig som familietype; vi kan eliminere 36 prosent av studentene ved Universitetet fordi de ikke leier bolig. Tabell 4.2. viser at 36 prosent av studentene eier egen bolig eller bor hjemme hos foreldre/svigerforeldre. Tallene er hentet fra registreringsstatistikken nå i høst (1986).

Tab. 4.2.: Boligforhold blant studentene ved Universitetet Tromsø høsten 1986.
Kilde: Registreringsstatistikken høsten 1986.

Boligforhold	Antall	Prosent
Eget hus	534	27
Leid bolig	1287	64
Hotell/pensjonat	1	0
Hos foreldre/svigerforeldre	189	9
Ikke oppgitt	230	-
Total	2241	100

B) Gir spørreskjemaet et godt mål på ele-leieforhold?

Jeg har stilt et helt direkte spørsmål, og validiteten burde være høy. I spørsmål 8 i spørreskjemaet blir studentene spurt:" Eier eller leier du boligen du bor i under studiet"? De fire svar-alternativene er

"leier bolig",
"eier boligen/er samboer med eier",
"bor hjemme hos foreldrene" og
"annet, hva.....".

Dette kan ikke ligge fjernt fra den egenskapen vi ønsker å måle. Jeg har føyd til "er samboer med eier" fordi folk som bor sammen ikke nødvendigvis har felleseie. Deres verdier i forhold til valg av bolig er uavhengig av denne juridiske detaljen.

Jeg ga studentene muligheten til å notere andre tilpasninger ved å føye til en kategori "annet, hva....". Det var ingen studenter som krysset av der. Samtidig var det ingen som unnlot å besvare dette spørsmålet av de som svarte på skjemaet. Jeg tar det som et tegn på at spørsmålet har blitt forstått, og at kategorlene jeg har valgt samsvarer med studentenes egen opplevelse av sin situasjon.

4.1.3. BOSTED

A) Er det bare studenter som bor i Tromsø som ønsker å leie egen leilighet hos Samskipnaden?

Man kan forestille seg en variabel "bosted" med to variabelverdier: "Pendlingsomland til Tromsø" og "Ikke pendlingsomland til Tromsø". Med "pendlingsomland" mener jeg det området rundt Tromsø der man kan reise inn til byen hver dag for å arbeide. Dette kalles også dagpendlingsomland.

Jeg har antatt at det bare er studenter som bor innenfor Tromsøs dagpendlingsomland som ønsker å leie studentboliger hos Samskipnaden. Er dette en rimelig antakelse?

Igjen vil jeg argumentere ut fra det vi vet om verdihierarkiet til folk flest her i landet. Er det rimelig å tro at studenter bosatt la oss si i Bodø ville flytte til Tromsø dersom de fikk et godt tilbud om studentbolig? Det tror ikke jeg at særlig mange ville gjøre.

Rett nok er det boligmangel i Tromsø, men det er ikke derfor studenter registrert ved Universitetet i Tromsø bor langt fra byen. Det er vel heller slik, at de som ikke får bolig heller finner på noe annet å gjøre, for eksempel utsetter studiene eller studerer et annet sted. Eller de drar til Tromsø uansett, og bor hos venner og kjente inntil de finner seg en egen bolig. Jeg kjenner mange eksempel på den sistnevnte tilpasningen, og jeg ville tippe det er den mest vanlige. I de fleste fag er det nemlig svært upraktisk å studere på egen hånd. Du er stort sett avhengig av daglig oppmøte for å få noe utbytte av faget. Det er bare noen få fag som har egne tilbud for distansestudenter. Det gjelder arkeologi, historie og forberedende. Det går ikke mer enn et par hundre studenter på disse fagene tilsammen. Det er dessuten en del hovedfagsstudenter som studerer på egen hånd, men ikke mange, tror jeg.

Jeg antar at det er helt andre grunner enn boliglnød som gjør at en del studenter velger å bo utenom Tromsø. For eksempel kan

folk ha etablert seg andre steder, men valgt å studere litt på distanse på fritida. Universitetet har dessuten noen kurs gående i distriktet. Studentene på disse kursene trenger aldri å komme til Tromsø. All undervisning foregår lokalt, men elevene må registrere seg som studenter ved Universitetet. Dette er tilfelle for faget "Skoleutvikling og veiledning" (i Finnmark) og "Innføring i data" (på Sjøvegan). Det går også an å avslutte hovedfagsstudiet på deltid etter å ha startet i jobb (skjønt mange har brent seg på det).

Jeg har gjort en test på disse antakelsene. Jeg har tatt for meg alle studentene med etternavn som begynner på "S" ved Universitetet, i alt 240 personer. 50 av disse bor utenom Tromsø, og tre av fire av dem har gode grunner til å gjøre det. Tallene, som er fra høstsemesteret 1986, er gjengitt i tabell 4.3.

Tab.4.3.: Tilpasning blant et utvalg studenter som ikke bor i Tromsø.

Tilpasning	antall	prosent
Egen bolig	33	66
Leier bolig, men er gift	4	8
Uklart	13	26
Totalt	50	100

Jeg har hentet disse opplysningene fra registreringskortene studentene har fylt ut i høstsemesteret 1986. Jeg noterte ikke ned alderen på de 50 studentene, men mitt inntrykk var at de fleste var over 30, og dermed veletablert på hjemstedet kan vi vel tro. De "uklare" er studenter som både er ugifte og uten eget hus, eller som ikke har oppgitt alle nødvendige data for å ta stilling til spørsmålet. Det er ikke umulig at noen av disse bor i distriktet på grunn av bolignøden i Tromsø.

Jeg vil også nevne et annet relevant datum. Man ville vel slutte at bolignøden tvinger folk til å bo i distriktet dersom Samskipnaden har mange "bygdefolk" på sine ventelister. Men det er ikke tilfelle. Samskipnaden opplyser at det er svært få studenter

utenom byen som ønsker å flytte inn i studentbolig midt i semesterene.

Dette er også en viktig test. Vi vet rett nok ikke fra Registreringsstatistikken hvor mange registrerte studenter som ikke bor i Tromsø, men det kan være mange. Av de 240 jeg sjekket på "S", var det 50 som ikke bodde i byen, det vil si 21%. Det er ikke urimelig å tro at tallet er like stort i den totale studentmassen, for utvalget må sies å være tilnærmet tilfeldig valgt. Vi kan derfor regne med å eliminere 20% av studentene ved å sjekke hvor de bor.

B) Gir spørreskjemaet valide data for bosted?

Det er dagpendlingsomlandet jeg ønsker å avgrense. Har jeg klart å gjøre en korrekt avgrensning av denne geografiske størrelsen? Jeg har avgrenset meg til det som i faglitteraturen kalles "potensielt pendlingsomland med privatbil 45 minutter" (Sandanger, 1979:3). Det vil si området fra sentrum og så langt unna i alle retninger som det er rimelig å regne med at folk kan kjøre med privatbil på 45 minutter.

Det er vanlig å avgrense dagpendlingsomland med enten 45 minutter eller en times reisetid hver vei (Sandanger, 1979:2). For å være forsiktig, har jeg brukt 45 minutters omland. Jeg regner med at studenter som bor i utkanten har egen bil, for det har ungdommer flest i utkantstrøk i dag. Jeg har derfor tatt utgangspunkt i pendling med bil, og ikke med offentlige kommunikasjonsmidler.

Det pendlingsomlandet jeg har avgrenset på denne måten er fremstilt i figur 4.1. Avgrensningen er gjort ved å markere de viktigste veistrekningene som faller innenfor området. Dette er en vanlig måte å avgrense pendlingsomland på. Det gjenspeiler det faktiske bosettingsmønsteret ganske godt, da de fleste innbyggerne i området bor langs hovedveiene. I tettere befolkete områder er det bedre å markere pendlingsomlandet med skravering.

Jeg har selv beregnet størrelsen på omlandet. Anslaget er ikke uangripelig. Min beregning avviker blant annet fra tidligere

Fig. 4.1.: 45 min. potensielt pendlingsomland til Tromsø med privatbil 1986.

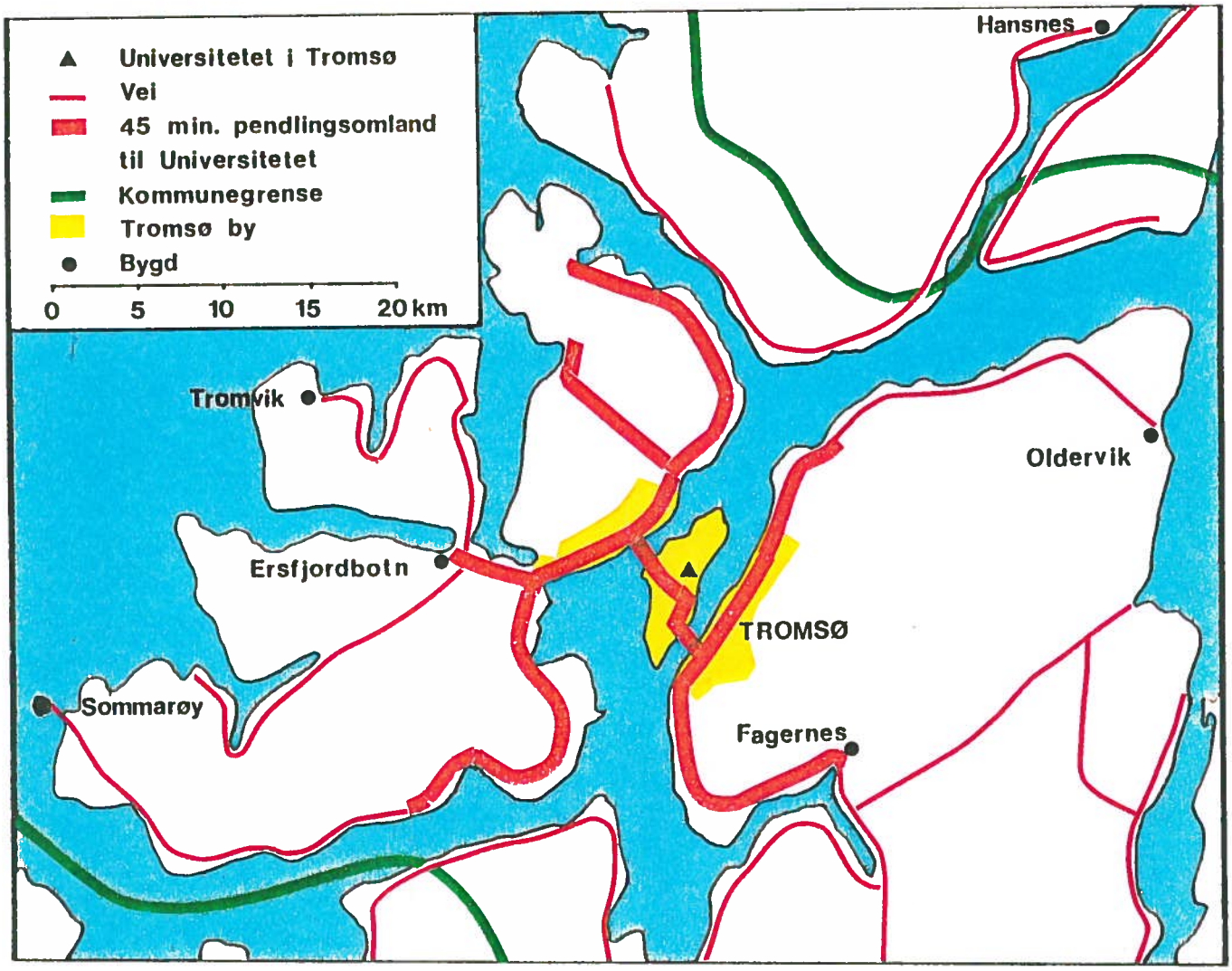

beregninger som er gjort av pendlingsomlandet til Tromsø. Vit.-ass. Solveig Sandanger gjorde en beregning i 1979. Hennes 45 min. omland er noe større enn mitt. Det går blant annet til Oldervik, og det går et godt stykke sør for Fagernes (se fig.4.1.). Det går dessuten mye lenger utover Kvaløya vest for Tromsø (til venstre for byen på kartet).

Jeg tror ikke dette avviket er noen alvorlig innvending mot min beregning. Det manglende samsvaret øst for byen kan forklares med at rush-trafikken er blitt mye tettere over Tromsøbrua siden 1979. I dag er det helt umulig å pendle daglig på 45 min. fra Oldervik til Tromsø. Det tar nå opptil 30 min. til forstedene 5 km. fra sentrum (Kroken), og det er 50 km til Oldervik. Turen tar minst en time.

Det er nok mulig at jeg har vært litt for forsiktig vest for byen. Jeg har gått ut fra en hastighet på 60 km. i timen i gjennomsnitt. Sandanger opplyser at hun har brukt faktiske målinger av hastigheten folk holder på disse vegene. Så de kjører kanskje raskere enn 60 km/t. Nå har veiene blitt bedre i området siden 1979, men på den andre siden er det kommet flere 60-soner, så situasjonen er nok ikke så ulik hva den var i 1979.

Jeg holder likevel fast ved min avgrensning. Det bor svært lite folk i de omdiskuterte områdene. Og tar jeg feil, så er det i konservativ retning. Jeg ekskluderer flere fra pendlingsomlandet enn jeg behøvde, og det er til skade for min teori.

I praksis tror jeg avviket mellom min og Sandangers avgrensning er ganske lite. Jeg har nemlig brukt postnummer for å finne ut hvor studentene bor i forhold til pendlingsomlandet. Jeg har bare tatt med i pendlingsomlandet studenter med følgende post-nummer- adresse:

9000 Tromsø	9020 Tromsdalen
9014 Håpet	9022 Krokelddalen
9105 Eldkjosen	9027 Ramfjordbotn
9103 Skulsfjord	
9100 Kvaløysletta	
9112 Straumsbukta	

De to første dekker Tromsøya, de fire neste de nærmeste områdene av Kvaløya, og de tre siste dekker de nærmeste områdene på fastlandet sør og nord for Tromsøbrua. Denne tilnærmingen fører til et større område enn det som er tegnet inn som 45 min. omland på figur 4.1. Jeg tror likevel at omlandet ikke blir større enn Sandangers beregning.

4.1.4. HUSHOLDSTYPE

A) Er det bare studenter som bor alene som ønsker å leie egen leilighet hos Samskipnaden?

Gitt en variabel "husholdstype" med følgende verdier:

"alene"
"med partner"
"med partner og barn"
"alene med barn"
"i kollektiv"
"med partner i kollektiv"
"med partner og barn i kollektiv"
"hjemme hos foreldrene".

Denne variabelen er ikke lik "familitype" eller "eie-leieforhold", selv om noen av variabelverdiene virker like. Jeg har skilt mellom familietype og husholdstype. Det er nødvendig fordi en del studenter faktisk velger å bo sammen med andre enn sin familie. Boenheten er da en utvidelse av familieenheten. Det er dette jeg har kalt "kollektiv".

Jeg legger følgelig ikke noe spesielt omfattende innhold i begrepet "hushold". Jeg avgrenser i min oppgave husholdet til de

som deler bolig. Jeg forutsetter ikke noe produksjonsfellesskap i husholdet. Jeg ser bare på en oppgave folk prøver å løse, nemlig å skaffe seg tak over hodet. Det er i samsvar med vanlig terminologi i nyere antropologi å knytte begrepet til oppgaver (tasks) folk prøver å løse (Se f.eks Wallman, 1984:23). Det er således et empirisk spørsmål for hvilke formål boenheten er en relevant sosial enhet. Eller: -hvilke oppgaver folk velger å løse i samarbeid med dem de bor sammen med.

Ordet "kollektiv" er et uttrykk som hos enkelte vekker noen frivole assosiasjoner, men i denne sammenhengen mener jeg kun at boenheten inkluderer personer som ikke er i familie. Vanlige kollektive tilpasninger blant studentene er at noen venner leier en enebolig sammen, eller at to par leier en enebolig. Eller så kan et par og deres venner bo sammen. Eller så deler søsken bolig. Jeg tror de oppgitte variabelverdiene dekker de mest vanlige tilpasningene.

La oss begrense diskusjonen til enslige studenter som leier bolig. Det er bare de vi er interessert i. De andre har vi eliminert. Disse studentene har to muligheter. Enten kan de leie bolig alene, eller så kan de leie en bolig sammen med andre. Jeg har antatt at bare studenter som bor alene vil ønske å leie egen leilighet hos Samskipnaden. Er dette korrekt?

Spørsmålet jeg reiser er hvilket verdigrunnlag som får folk til å velge å bo i kollektiv. Er det verdier som er forenlige med å bo i egen leilighet alene? Jeg tror at for en god del personer så er ikke egen leilighet noe akseptabelt alternativ, uansett hvilken pris og standard som tilbys. Her bygger jeg på mine egne erfaringer som student ved Universitetet i Tromsø gjennom (alt for) mange år.

Det er ikke alle studenter som ønsker å bo alene. Noen ønsker mye privatliv, og de ser på boligen som en plass der de kan være for seg selv. Andre vil gjerne ha sine venner rundt seg hele tiden, og de er fornøyd med det privatliv et eget rom kan gi dem.

Av forsiktighet har jeg tatt bort kollektiv-boende studenter fra gruppen av potensielle søkere til enpersons-leiligheter. Jeg

tror det er mange av disse som ikke ville velge egen leilighet, men jeg vet ikke hvor mange. Jeg har ikke prøvd å finne det ut. Og jeg tror heller ikke det er så lett å finne ut hvorfor en gitt student velger kollektive boformer framfor å bo for seg selv. For det første må man finne ut hva fellesskapet i praksis inbefatter. Jeg kjenner selv til en god del ulike empiriske tilpasninger med varierende grad av fellesskap.

Jeg har selv bodd 3 år i kollektiv der vi hadde felles husholdning (innkjøp). Første året hadde vi felles middag hver dag, senere ble det to ganger i uka. På det sosiale plan, så var kjernen i kollektivet tre jenter, som hadde bodd sammen før. Jeg flyttet inn som samboer til den ene. En gutt nr.2 hadde bodd et halvt år sammen med en av de andre jentene. Han flyttet ut etter en tid. En gutt nr.3 var tatt inn i "kollektivet" for å få ned utgiftene (og muligens for å rette opp jenteoverskuddet?). Vi alle opfattet hverandre som venner, og omgås også nå, etter at kollektivet er oppløst.

Andre kollektiv jeg vet om har vært helt annerledes, og svært mye mindre "kollektive". Et sted jeg bodde, var vi to fraksjoner. Jeg og to andre hadde felles middager og innkjøp, men delte bare tørrmat med de to siste. De likte ikke middag, sa de, og de hadde ikke penger. Et annet sted jeg vet om delte beboerne stort sett bare husleien og trappevasken. Ved å studere livet på felleskjøkkenene på studentbyene kan man også få et innblikk i hvor ulikt en gruppe personer kan fungere. Noen kjøkken fungerer som rene familier, mens folk andre steder knapt kjenner navnet til hverandre.

Dette punktet kunne også vært diskutert som en test på situasjonsplanet. Det er ikke lett å avgjøre om det er sosialt fellesskap eller billig husleie som får folk til å velge å bo i kollektiv. De fleste vil ta begge ting i betraktning, men samtidig vil vel ingen ta nøyaktig de samme ting i betraktning. La oss si at personen betaler 1500 kr. i måneden for sin part i kollektivet. Det er langt mer enn en studentbolig koster for enslige. Er dette et bevis for at studenten søker det sosiale fellesskapet forbundet med å bo sammen med andre? Ikke nødvendigvis. Kanskje er det for å få spesielt god boligstandard.

Eller for å få garasje til bilen. Eller kort veg til institutt-tet. Eller kollektivet kan ha gjort en dårlig handel. Det er mange muligheter for å trekke inn pris og standard i forklaringen, det jeg kaller forklaringer på situasjonsplanet.

B) Gir spørreskjemaet et godt mål for husholdstype?

I spørsmål 13 i spørreskjemaet (se vedlegg 1) har jeg stilt spørsmål om hvilken type hushold studentene bor i. Spørsmålet jeg stilte var:" Bor du alene eller sammen med andre"? Svarkategoriene var lik de variabelverdiene jeg allerede har omtalt. I tillegg var det en kategori "annet, hva....", der et par personer svarte.

Jeg tror validiteten til disse dataene er tilfredsstillende. De målte variabelverdiene samsvarer jo godt med de virkelige. Det er bare tre av de ca.300 informantene mine som ikke har oppgitt husholdstype. Jeg tar det som et tegn på at studentene har forstått spørsmålet og kjenner seg igjen i de oppgitte kategoriene.

Noen problemer er det likevel. Hvor går grensen mellom å leie et rom i en annens leilighet og å bo i kollektiv? To av de som krysset av for "annet", har notert i margen at de bodde hos søsken og de har tydeligvis ikke visst hvordan de skulle plassere seg selv. Det vet heller ikke jeg, med de opplysningene jeg har. Jeg plasserte dem i kollektiv, fordi søsken liksom er på like fot. Det er også vanskelig å plassere de som leier et rom i leiligheten til en de kjenner mindre godt. Et slikt bofellesskap kan sikkert ofte utvikle seg svært kollektivt. Likevel er det ikke hva jeg ville kalle et kollektiv, fordi husverten bestemmer det meste. Jeg vet ikke om folk i slike boforhold har krysset av for at de bor i kollektiv. Men særlig mange feil tror jeg ikke det kan ha blitt gjort. Jeg tror nemlig ikke det er så mange kollektivistiske husverter.

4.2. TESTER PÅ SITUASJONSPLANET

Jeg har funnet fram til 2 tester av teorien min på situasjonsplanet. Jeg tror at det er feil av meg å hevde at studenten ønsker å leie egen student-leilighet dersom

1. studenten har lavere bokostnader enn modell-tilbudene, eller
2. studenten har høyere boligstandard enn modelltilbudene.

Jeg antar at studenten kan være interessert dersom han betaler mer uten å ha høyere boligstandard. De to variablene jeg har undersøkt i forbindelse med disse testene er følgelig studentens bokostnader og boligstandard.

Dette er tester på situasjonsplanet. Selv om studenten ønsker å leie egen bolig i Tromsø, så er det ikke sikkert at Samskipnadens tilbud er godt nok. Altså; han kan ha de rette verdiene, men likevel ikke velge "vårt" tilbud. Å sjekke dette vil si å teste teorien på situasjonsplanet.

I dette kapitlet forutsetter jeg at studenten er enslig og leier egen bolig i Tromsø. Jeg begrenser diskusjonen til disse studentene. Det kan jeg gjøre, fordi de andre studentene er eliminert ved testene på verdiplanet. Studenter som leier bolig alene i Tromsø er de eneste som er interessante.

Poenget med disse to testene er å finne ut om studenten ville få mer bolig for pengene sine dersom han valgte et av modell-tilbudene i stedet for sin nåværende bolig. Begge modellene trenger ikke å være bedre. Testene må videre ses i sammenheng med hverandre. For at en av modellene skal være gunstigere enn studentens tilpasning i dag, trenger ikke både pris og standard være overlegen. Dette er et rent logisk poeng. Det er nok om standarden er like god, dersom prisen er gunstigere. Jeg har benyttet meg av dette poenget i min analyse. Jeg har antatt at studenten ville velge modellen dersom standarden er like god, mens prisen er lavere enn hva han betaler i dag.

Som i drøftingen av testene på verdiplanet, vil jeg begrunne

disse testene på to måter. For det første ved å vise til "sunt folkevett". For det andre ved å vise til andre undersøkelser som er gjort av disse tingene. Både i Trondheim og i Volda er det gjort studier av studenters boligforhold.

Problemet med disse to testene er ikke så mye å begrunne dem. Det verste er å måle disse forholdsvis komplekse egenskapene.

4.2.1. BOKOSTNADER

A) Er det bare studenter med høyere bokostnader enn modell-tilbudene som ønsker å leie egen leilighet?

Med bokostnader mener jeg alle kostnader direkte forbundet med det å bo. Jeg forutsetter som sagt at vi kun diskuterer leie av bolig.

Jeg tror ikke det er særlig grunn til å tvile på at bokostnadene er en viktig premiss for studenters valg av bolig. Å bo på studentbolig kostet i 1986 870 kroner pr. måned med strøm inkludert. På årsbasis vil det si omlag 10000 kroner. Det er en stor del av de disponible midlene til de fleste studenter. I en undersøkelse jeg gjorde i 1984 for Samskipnaden konkluderte jeg med at blant typiske studenter hadde 88% et forbruk på under 55000 kroner i året (Bjørn Brox,1984:39). Tallene gjelder inntektsåret 1983. Typiske studenter har jeg definert som studenter uten barn, enten enslige eller med partner som også er student. Det vil si studenter som bare har seg selv å forsørge, og som ikke selv blir forsørget.

Det er ingen grunn til å tro at pengene skulle bety mindre for de studentene som ønsker egen leilighet, enn de betyr for andre studenter. Det at folk bor dyrt, kan selvsagt bety at de har uvanlig god råd. Men det kan like gjerne bety at de har valgt å bruke større del av pengene sine på å bo enn andre studenter. Jeg har valgt å gå ut i fra at penger er like viktig for alle.

Denne antagelsen samsvarer med konklusjonene i undersøkelser av studenters boligforhold andre steder i landet. I Trondheim ble

det gjort en undersøkelse i 1982 i regi av Trondheim kommune, av en Ole Petter Finess, som rett nok ikke var samfunnsviter, men "stud.tecn.".

Han spurte blant annet 1100 studenter om hvordan de likte ulike sider ved sin boligsituasjon, og han konkluderte:" Når det gjelder vektlegging av ulike forhold ved boligen, ble boutgifter rangert som viktigst" (Finess,1982:2).

I Volda ble det gjort en undersøkelse i 1982 i regi av "Stiftelsen Studentheimane i Volda", utført av forskere fra Møre og Romsdal DH. 639 studenter ble blant annet spurt om hvilke særlige mangler de opplevde ved boligen. Av 6 alternativ scoret "for dyrt i forhold til standard" høyest (Heggen,1982:39).

B) Gir spørreskjemaet valide data om studentenes bokostnader?

Jeg har målt bokostnadene som summen av månedlig husleie, utgifter til strøm og 10% rente av innskudd.

Man kan selvsagt diskutere hva studentene regner som relevante faktorer i en vurdering av bokostnadene. Det var en student som på egen hånd førte på spørreskjemaet utgifter til buss til og fra instituttet. Jeg har utelatt dette. Dels fordi jeg ikke tror alle studentene tar det med i vurderingen. Og dels fordi det er vanskelig å fastsette denne kostnaden. Den varierer etter hvor folk bor i byen og etter hvilken transportmetode de benytter. Hvordan fastsette utgiftene ved bruk av egen bil? Og hva med de som går til fots i en halv time? Av lignende grunner har jeg sett bort fra pålagt barnepass, snømåking og lignende.

Det jeg tror er relevant for de fleste, er månedlig husleie, oppvarming/lys og renter av innskudd. Disse kostnadene settes i direkte forbindelse med det å bo. Det er disse kostnadene Statistisk sentralbyrå tar i betraktning (SSB,Forbruksundersøkelsen 1974-76:18). Det er dessuten mulig å måle dem.

Jeg har målt bokostnadene ved hjelp av spørsmål 12 og spørsmål 16 til 22 (se vedlegg 1). Jeg tror jeg har klart å skaffe brukbare

data både om husleie, fyringsutgifter og innskudd. La oss se på disse kostnadselementene hver for seg.

HUSLEIE: Denne er målt i spørsmål 22. Jeg har bedt de som bor alene og de som deler bolig med andre svare hver for seg. Det er fordi pretestingen av spørreskjemaet viste at mange studenter i parforhold oppfatter familien, og ikke seg selv, som den relevante enheten. Likeledes studenter i kollektiv. Jeg ville unngå at studentene førte opp som sin husleie det beløp alle beboerne betaler tilsammen.

Jeg tror denne delingen har vært vellykket. Det er få studenter som har unnlatt å svare, og det er få svar som kan mistenkes for å være resultat av misforståelser. I alle fall gjelder dette enslige studenter som leier bolig; bare 5 av de 99 som svarte unnlot å oppgi sine bokostnader. Det er stor forvirring å spore blant de som eier sin bolig, men dem er vi jo ikke interressert i. Spørreskjemaet er slett ikke laget med tanke på å kartlegge bokostnader til folk med eget hus.

STRØM: Jeg har forutsatt at alle studentene bruker elektrisitet både til oppvarming og lys. Jeg tenkte ikke på andre muligheter da jeg laget spørreskjemaet. Det er imidlertid også studenter som fyrer med olje. En student har notert dette på skjemaet. Jeg har antatt at han representerer et unntak, og at forutsetningen om fyring med strøm er holdbar.

Denne kostnaden er målt i spm.22 (se vedlegg 1). Jeg har ikke bedt studentene om å oppgi hvor store utgifter de har, bare om utgiftene er inkludert i husleien eller ikke. Jeg regnet nemlig ikke med at studentene ville huske denne summen. Selv har jeg i alle fall problemer med å huske hva det står på den postgiroen som kommer annen hver måned fra Troms Kraftforsyning. I stedet har jeg selv beregnet kostnaden ut i fra størrelsen på leiligheten.

Jeg tok kontakt med Troms Kraftforsyning, som foreslo disse satsene for minimum og maksimum månedlige strømutgifter i kroner:

Enebolig Husbankhus under 100 kvm:	625-750
Tre-roms leilighet i Boligbyggelaget:	400-575

Sokkelleilighet 40-60 kvm:	270-390
Ett rom:	100-150

Dette er hva Troms Kraftforsyning har erfaring for at folk bruker, og hva Kraftforsyninga fastsetter abonnementene til. Tallene er for våren 1986, og jeg har valgt å bruke de høyeste tallene. De tallene jeg har brukt, er i kroner pr. mnd:

Ett rom:	150
Leilighet under 60 kvm:	390
Leilighet over 60 kvm:	575
Hovedleilighet i enebolig:	750

Disse fire kategoriene dekker de mest vanlige tilpasningene på boligmarkedet: hybel, liten leilighet, stor leilighet og enebolig. Jeg har data om størrelsen på studentenes bolig fra spm.16, 17 og 18.

RENTER AV INNSKUDD: Det er rimelig å regne renter av innskudd som en kostnad forbundet med å bo. Jeg har stilt spørsmål om størrelsen på eventuelt innskudd i spm.12. Det er vanlig å skille mellom depositum (sikkerhet for inventar o.l.) og innskudd (nedbetaling av boligen). Man får ofte tilbakebetalt depositum uten renter, mens innskudd tilbakebetales med (små) renter. Jeg har regnet et rentetap på 10% på studentenes innskudd. Det gir et tillegg i månedlig husleie på 0,83% av innskuddet målt i kroner(en tolvtedel av rentetapet).

I spm.12 har jeg ikke skilt mellom depositum og innskudd, fordi jeg mente det ble for spissfindig. Jeg har heller vurdert svarene, og regnet alle oppgitte summer over kr 1000 som innskudd.

Er min beregning av rentetapet for høy? Renten på langsiktige innskudd i bankene er for tiden opp i 13%, mens jeg kjenner folk som bare har fått 5% rente av sitt boliginnskudd. Det er sikkert også en del som blir snytt for rentene, mens noen får skikkelige renter. Uansett, så er det ikke mange personer dette gjelder, og summene er ikke så store. I mitt materiale er det bare 8 av 99 enslige studenter som betaler innskudd, og ingen betaler mer enn kr 50000. Det vil si 417 kr pr. måned i rentetap. Størrelsen på

innskuddene er vist i tabell 4.4.

Tab.4.4.: Innskudd til bolig hos enslige studenter i undersøkelsen høsten 1986 (kroner).

sum	antall
0	89
1000-5000	4
6000-20000	3
21000-50000	3
Totalt	99

Som det framgår av beregningen av bokostnadene, så er det mange ting å ta hensyn til. Resultatet skal bli et enkelt tall for hver student. For studenter som betaler husleie uten strøm, blir kostnadene:

Bokostnader=husleie + strøm + innskudd*0,0083

For studenter som betaler husleie med strøm blir det enklere:

Bokostnader=husleie + innskudd*0,0083.

Blant enslige studenter som bor alene er det som sagt bare 5 av de 99 som svarte som ikke har oppgitt nødvendige data for å beregne bokostnadene.

4.2.2. BOLIGSTANDARD

A) Ønsker ikke studenter med høyere boligstandard enn modellene å leie egen leilighet?

Jeg har antatt at bare studenter med lavere boligstandard eller boligstandard lik modellene ønsker å leie leiligheter som tilsvarer modell-tilbudene. Er dette en rimelig antakelse?

Først må fenomenet "boligstandard" defineres. Jeg tenker meg en skala som rangerer boliger i forhold til hverandre. Slik ordet "boligstandard" brukes i dagligtalen, inkluderer fenomenet for eksempel antall rom og kvadratmeter boligflate.

De to modell-tilbudene jeg har presentert er leiligheter med ett og to rom (I tillegg til bad og kjøkken). Jeg tror ikke det er rett av meg å anta at studenter som bor i større leiligheter ville velge ett av modell-tilbudene. Forskjellen mellom en to-roms og en tre-roms leilighet er at den siste har et soverom ekstra. Jeg tror at det er viktig for folk flest om de har ett eller to rom i boligen i tillegg til stua. Enslige studenter, som vi er opptatt av, kan disponere det ekstra rommet til gjeste-rom eller arbeidsrom. Det kan bety mye for trivselen. Dersom folk har skaffet seg store lelligheter, kan det og komme av at de forbereder seg på å stifte familie. Da vil de i hvert fall ikke se en mindre leilighet som noe attraktivt alternativ.

Boligstandarden er viktig for studenter som leier bolig. Den betyr mye for trivselen, og det er den faktoren som innvirker mest direkte på prisen på boliger på leiemarkedet. Boligstandard er langt viktigere enn lokalisering eller utsikt, for eksempel. Og prisen vet vi betyr mye for studentene. Så jeg mener det er grunn til å regne med at studentene er uhyre bevisst ved sitt valg av boligstandard.

Som støtte for denne konklusjonen vil jeg vise til den tidligere refererte undersøkelsen fra Volda. Høy pris i forhold til stan-dard var den faktoren som sterkest bidro til å gjøre studentene misfornøyd med boligen sin (Heggen et al. 1982:15).

B) Har jeg valide data om studentenes boligstandard?

Opplysninger om studentenes boligstandard får jeg fra spørsmålene 16 til 21 i spørreskjemaet (se vedlegg 1). Jeg har brukt to kriterier for å måle boligstandarden:

1: om boligen er en fullstendig leilighet eller ikke, og
2: hvor mange rom det er i boligen dersom det er en leilighet.

Variabelverdiene på variabelen "boligstandard" blir altså

1: ufullstendig leilighet
2: ett- roms leilighet
3: to-roms leilighet
4: mer enn to-roms leilighet.

Jeg har antatt at det viktigste for studentene er om boligen er en fullstendig leilighet eller ikke. Med fullstendig leilighet mener jeg en bolig med eget kjøkken, dusj og toalett. Det er de fasilitetene man trenger for å være uavhengig av husverten i det daglige, noe jeg tror de fleste studenter er interessert i.

For de studentene som har egen leilighet, så tror jeg at antall rom er det de legger mest vekt på ved boligen. Antall kvadratmeter er selvsagt også viktig, men jeg antar det kommer i andre rekke. Jeg har derfor brukt antall rom for å måle leiligheters boligstandard. Jeg tror dette er et relevant (valid) mål.

Jeg vedgår gjerne at mine valg av kriterier for å måle boligstandard er noe preget av skjønn. Jeg har ikke funnet andre undersøkelser der problemet er skikkelig drøftet. Jeg har delvis hentet mine kriterier ut fra min egen erfaring, dels har jeg brukt det samme opplegget som undersøkelsen jeg nevnte fra Trondheim. Der er det antall rom og fasiliteter som legges mest vekt på (Finess,1982). Det går vel og an å henvise til annonsene i dagspressen. Når folk tilbyr boliger for utleie, er det antall rom og kvadratmeter det legges mest vekt på. Det er i alle fall mitt inntrykk.

For å gå litt i detalj, kan jeg forklare hvordan jeg har skilt mellom fullstendig og ufullstendig leilighet. Uansett hvor mange rom det er i boligen, så har jeg regnet den som en ufullstendig leilighet, dersom den ikke har hva jeg kaller "eget" kjøkken, bad og WC. Man kan jo disponere disse fasilitetene på ulike måter, og jeg har ønsket å få dette fram. Jeg har for eksempel skilt mellom "eget kjøkken", "deler kjøkken", "adgang kjøkken " og "ikke kjøkken" (se spm. 19-21). Studentene deler somme ganger bad eller kjøkken med andre hybelboere i et hus. Jeg vil ikke si at boligen er en leilighet i dette tilfellet. Da vil jeg heller si at det er flere som deler leilighet.

Likeledes dersom studenten kan bruke "herskapets" kjøkken, bad, eller WC på nåde. Da kan man heller ikke si at studenten har egen leilighet. Selv om studenten disponerer de nødvendige fasiliteter, så har han ikke en selvstendig bolig. Han må dele godene med andre, og det er de andre som legger premissene.

Jeg har følt at det var nødvengig å gå disse krokveiene fordi jeg ikke tror begrepene "leilighet" eller "hybel" er klart definert for studentene. Det går ikke an å spørre dem om deres boligstandard med et par direkte spørsmål. Det enkleste ville være å spørre først "har du hybel eller leilighet", og deretter spørre om antall rom i leiligheten. Men jeg tror altså ikke det ville gi særlig valide data. For det første er ikke ordene definert. Dessuten finnes det, som vi har sett, så mange mellomtyper av tilpasninger at det for mange ikke ville være så lett å plassere seg selv uansett om begrepene var definert. Hva for eksempel dersom studenten har to rom og egen kjøkkenkrok, men deler bad med en annen leieboer? Noen ville kanskje si de bodde i leilighet, men andre ville kalle det en ufullstendig leilighet. For å unngå disse feilkildene har jeg valgt å gå fram på en mer indirekte måte.

5. Resultatet av datainnsamlingen

Jeg påstår at det kan være mer enn 16 studenter ved Universitetet som ønsker å leie egen leilighet hos Samskipnaden. I kapittel 4 har jeg prøvd å begrunne at min undersøkelse er et ærlig forsøk på å falsifisere denne påstanden. I dette kapitlet skal jeg begrunne at falsifiseringsforsøket har vært mislykket. Teorien har overlevd testen.

Man kan også si det slik, at i kapittel 4 har jeg drøftet de grunnleggende feilkildene i den undersøkelsen jeg har gjort. I dette kapitlet skal jeg vise at jeg ikke har gjort alvorlige feil på mer trivielle områder, det man kan kalle "tekniske" feil. Med det mener jeg slike feilkilder som drøftes i vanlige lærebøker i survey-teknikk og statistisk metode.

Selv om for eksempel Hellevik drøfter spørsmålet om validitet i sin metodebok, så gir han ikke særlig gode anvisninger for hva som ikke er vallde data. Og det kan han da heller ikke gjøre, fordi spørsmålet om dataenes relevans er så nært knyttet til den konkrete problemstillingen en har valgt. Derfor har jeg drøftet validitet i kapittel 4 i stedet for i kapittel 5. Derimot stiller metodebøkene en rekke krav til den rent praktiske gjennomføringen av undersøkelsen. Har jeg oppfyllt disse kravene?

Min intensjon i undersøkelsen har blant annet vært å gjøre en standard utvalgsundersøkelse. Jeg har ønsket å generalisere fra et tilfeldig utvalg studenter til en større gruppe. Den gruppen man ønsker å si noe om, og som man trekker personer fra, kalles vanligvis "universet" eller "populasjonen". Man kan skille mellom tre hovedproblemer i en slik undersøkelse:

1: gjøre et tilfeldig utvalg,

2: fastlegge resultatet i utvalget og

3: slutte korrekt fra utvalg til populasjon.

I mitt tilfelle tror jeg jeg har et tilfeldig utvalg på 284 studenter, trukket blant de ca.1200 studentene ved Universitetet som bor privat i Tromsø (altså ikke hos Samskipnaden). I utvalget er det, så vidt jeg skjønner, 14 studenter som muligens ønsker å lele egen leilighet hos Samskipnaden. Med det mener jeg studenter som har overlevd de 6 testene på deres verdier og valgsituasjon.

Videre har jeg sluttet fra utvalg til univers ved hjelp av normalfordelingstilnærmelsen. Vi kan beregne feilmarginer for andelen boligsøkere i populasjonen på grunnlag av den observerte andelen i utvalget. Videre finner vi antallet boligsøkere i populasjonen ved å multiplisere grensene for den estimerte andelen med størrelsen på populasjonen (1200). Det er dette antallet jeg kaller "resultatet i populasjonen". Resultatet i populasjonen ble mellom 36 og 84 med 5% sannsynlighet for å ta feil. Jeg brukte følgende formel:

$$A/N = a/n +- \sqrt{(N-n)/(N-1)}\ Z\ \sqrt{a/n(1-a/n)/n}$$

(skrivemåten er påtvunget av tekstbehandlingssystemet).
Bokstavene har følgende betydning:

a: observert resultat i utvalget

n: utvalgets størrelse

A: beregnet resultat i universet

N: universets størrelse

Z : konfidenskoeffisient.

Vi ser at formelen beregner andelen potensielle boligsøkere i populasjonen (A/N) ut fra den observerte andelen i utvalget (a/n). Vi kjenner N og finner derfor lett A.

I kap.5.1. til 5.3. vil jeg drøfte den konklusjonen jeg har trukket i henhold til den tredelingen jeg har skissert av problemene.

Jeg vil nå si noen ord om den praktiske gjennomføringen av datainnsamlingen. Jeg har ikke trukket mitt utvalg blant alle studentene som er registrert ved Universitetet. Jeg har utelatt alle som bor hos Samskipnaden og alle som ikke bor i Tromsø (det vil si ikke bor i pendlingsomlandet).

Disse studentene ble utelatt fordi jeg antok at det ikke var noen av dem som ville ønske å leie egen leilighet. Jeg har jo funnet ut at studenter som bor utenom byen er uinteressante (se kap.4.1.3.). Det samme gjelder de som bor hos Samskipnaden. Jeg kan ikke regne med at noen av disse ønsker å leie egen leilighet ut i fra deres nåværende bosituasjon. Alle enslige hos Samskipnaden betaler nemlig under det den billigste modellen koster. Og da er de ikke potensielle boligsøkere til slike leiligheter, etter hva jeg har antatt i kap.4.2.1. De har ingen ting å vinne ved å bytte til egen leilighet (når det gjelder de sidene ved boligen vi har samlet data om).

Jeg har hatt mulighet til å ekskludere disse to gruppene studenter i utgangspunktet. Jeg har brukt postsendt spørreskjema, og adressen røper begge typene studenter. Postnummeret viser om studenten bor utenfor pendlingsomlandet, og gateadressen røper om studenten bor hos Samskipnaden. Samskipnadens boliger er jo samlet på få steder i byen, og det har vært lett for meg å unngå disse adressene. Navn og adresse har jeg forøvrig velvilligst fått stilt til disposisjon av Studieavdelingen på Universitetet. Jeg har brukt den adressen studentene har oppgitt på registreringskortene som semesteradresse høsten 1986. Dette er den adressen de oppholder seg på i semesteret, ikke der foreldrene bor eller der de er registrert i folkeregisteret.

Det er ikke noe poeng i å sende spørreskjema til folk dersom du på forhånd vet hva de vil svare. Ved å kutte ut de overflødige gruppene oppnår du flere viktige ting. Du reduserer kostnadene (i mitt tilfelle portoutgiftene) uten at presisjonen blir mindre. Det vil si at du får mer informasjon for hver krone. Du kan forenkle skjemaet, fordi det blir færre typer folk å ta hensyn til. Jeg hadde vært nødt til å omarbeide skjemaet for å få med folk utenbys fra. Jeg har derfor sett bort fra studentene som

bor hos Samskipnaden og utenfor byen. Jeg har med andre ord trukket utvalget blant studentene som bor privat i Tromsø.

Før jeg starter drøftingen vil jeg komme med en kommentar til noe helt annet. Jeg har vært fristet til å skrive at kapittel 4 handler om kvalitativ metode, mens kapittel 5 omhandler kvantitativ metode. For meg høres det ut som rimelige betegnelser fordi kapittel 4 handler om å forstå den enkelte student, mens jeg i kapittel 5 prøver å fastslå antallet studenter av en viss type.

Jeg har valgt å unngå begrepene kvantitativ og kvalitativ metode. Jeg tror nemlig at det kunne virket forvirrende heller enn oppklarende, fordi skillet mellom de to begrepene er så dårlig definert. Jeg har i alle fall ikke klart å forstå hva det består i. De ulike definisjonsforsøkene virker lite konkrete. Og i den grad de er håndfaste, så virker det som om folk legger svært forskjellige ting i begrepene.

Selv føler jeg at det er et helt reelt skille i samfunnsvitenskapen mellom på den ene siden å fastlegge den enkelte persons vurderinger, og på den andre siden å finne ut hvor utbredte bestemte forestillinger er i en gruppe. Betegnelsene kvalitativ og kvantitativ metode kunne brukes om framgangsmåtene for å løse disse to svært ulike oppgavene. Imidlertid er det på ingen måte enighet om en slik bruk av begrepene.

Hellevik, for eksempel, er uklar i sin begrepsbruk. Mens kvantitativ metode for han er "teknikker", så er den kvalitative tilnærmingen "udefinerbar kunst" (Hellevik, 1977:8). Det virker nærmest som et skille mellom metode og ikke-metode. Nærmere det skillet jeg selv har pekt på er han andre steder: "Kvalitativ (innholds)analyse er å finne den underliggende mening i en tekst" (Hellevik,1977:149). Samtidig omtaler han mange steder i metodeboken (som i følg han selv handler om kvantitativ metode) emner som gjelder tolkning av den enkeltes adferd. Det gjelder for eksempel drøftingen av validitet.

Det mest omfattende forsøket på å presentere kvalitativ metode jeg kjenner, er artikkelsamlingen Holter og Kalleberg har redi-

gert. Begge redaktørene poengterer i sine artikler at begrepet ikke betyr det samme for alle. Det virker som om bokens formål stort sett begrenser seg til å liste opp de ulike oppfatningene. Kalleberg avgrenser kvalitativ metode et sted til "deltagende observasjon og intensiv intervjuing", altså som teknikker i datainnsamlingen. Et annet sted definerer han begrepet ut fra de problemer de kan løse:" å forstå personene i feltet ut fra deres egne premisser" (Kalleberg,1982:30). Dette perspektivet ligger nært det jeg selv har skissert. Det er dette problemet Barth har uttalt seg om, og som jeg tar opp i kapittel 4. Også Holter knytter begrepet til sosialantropologien. Hun mener at kvalitativ metode er den grunnleggende metoden i sosialantropologien (Holter,1982:11).

Andre bidragsytere i boken ser imidlertid ut til å mene at ikke bare analysen, men også konklusjonen skal formes på informantenes premisser innenfor kvalitativ metode. Kvalitativ metode er for disse ikke en nøytral teknikk, men et generelt navn på samfunnsforskning som har som formål å fremme undertrykte gruppers interesser, såkalt "frigjørende forskning" (Acker, 1982:76).

Nesten alle bidragsyterne til samlingen poengterer at begrepet er lite definert. Flere hevder at det er politiske og utenomfaglige forhold som har formet begrepsbruken, for eksempel skriver Kalleberg og Tchudi dette (Kalleberg,1982:22, Tchudi,1982:92). Personlig har ikke jeg noe forhold til "frigjørende forskning", og jeg vil ikke det skal være tvil om at jeg ønsker å være objektiv. Derfor har jeg latt være å bruke begrepene "kvalitativ" og "kvantitativ" metode.

5.1. ER UTVALGET TILFELDIG?

Jeg har ønsket å trekke et tilfeldig utvalg studenter fra den totale studentmassen, for deretter å generalisere mine funn til det totale antall studenter. Det totale antallet vil i mitt tilfelle si de studentene som bor privat i Tromsø. Det er omlag 1200 personer (høsten 1986).

Et viktig problem i utvalgsundersøkelser er selvsagt å vite om

utvalget er representativt for populasjonen. Poenget med å gjøre et tilfeldig utvalg har vært å få estimater for feilmarginene på antallet enslige studenter som ønsker å leie egen leilighet.

I prinsippet er det to måter å velge ut på. Vi har sannsynlighetsutvalg, og vi har ikkesannsynlighets-utvalg (Hellevik,1977:77). Sannsynlighetsutvelging vil si å trekke informantene tilfeldig. Ikke-sannsynlig utvelging vil ofte si å trekke typiske informanter. Man sikrer seg at visse typer egenskaper er representert, for eksempel like mange personer av hvert kjønn. Det er bare fra et sannsynlighetsutvalg vi kan beregne feilmarginer på andeler og angi sikkerheten på anslaget (Jørgensen,1973:20). Det er derfor jeg har valgt å benytte tilfeldig utvelging; jeg ønsker å angi hvor sikkert det er at ventelistene undervurderer behovet for egne leiligheter hos Samskipnaden.

Jeg vil drøfte to problemer forbundet med mitt utvalg. For det første: har jeg valgt studentene tilfeldig? Og for det andre: jeg har hatt et visst frafall. Svarprosenten er 91%, det vil si at en student av ti har unnlatt å svare blant de ca.300 jeg spurte. Er det da rett å si at jeg har et tilfeldig utvalg? Det er jo ikke opplagt at det er tilfeldig hvem som ikke har svart. Det er ikke holdbart å gå ut i fra at utvalget er tilfeldig når svarprosenten er lav (Jørgensen,1973:23).

5.1.1. UTVALGSMETODEN

Jeg har ønsket å gjøre et såkalt "rent lotterisk utvalg", noe som er forutsetningen for å bruke den formelen jeg refererte tidligere i kapittel 5 (Jørgensen,1973:44). Dette vil si å bruke tombolametoden. Det totale antall personer må være kjent, og alle utvalg må være like sannsynlige i et rent lotterisk utvalg. Sannsynligheten for ikke-representative utvalg er større enn om vi bruker stratifisert utvelging, der vi sikrer at alle viktige grupper kommer med. Ulempen med stratifisering er at formlene blir vanskeligere å håndtere. Jeg er ikke så inne i denne teorien, derfor har jeg gått fram på enkleste vis.

Nå har jeg ikke brukt standard "tombolametode". Det ble for tidkrevende. Jeg begynte med å trekke studenter tilfeldig etter en liste med tilfeldige tall. På forhånd hadde jeg nummerert alle studentene i studentregisteret (alfabetisk). Det gikk imidlertid så sakte at jeg skiftet metode etter en stund. Jeg tok da alle studentene fra starten av alfabetet. Jeg antok at det ville gi en tilnærmet tilfeldig utvelging når det gjaldt studentenes boforhold. Men etter en stund igjen (etter å ha trukket ca 100 studenter totalt) fikk jeg kalde føtter, og gikk over til å trekke hver n-te student fra en tilfeldig valgt plass i alfabetet. Dette kalles "systematisk" utvelging. Slik fortsatte jeg til jeg hadde 324 studenter. Jeg trakk på nytt dersom jeg kom til en student jeg hadde trukket før.

Kan dette kalles et rent lotterisk utvalg? Det er bare utvelging ved hjelp av tilfeldige tall som i lærebøkene uten videre godkjennes som ren lotterisk utvelging (Jørgensen,1973:30). For generalisering fra systematiske utvalg kan man vanligvis bruke formlene for ren tilfeldig utvelging (Jørgensen,1973:74). Man kan ikke gjøre det dersom det er sykliske mønster i materialet med hensyn på den variabelen som studeres. Jeg tror ikke det er det i mitt materiale. Boforholdene har ingen som helst sammenheng med navnet på studenten (vi trekker etter alfabetet). Derfor skulle det være i orden å trekke studenter systematisk ut fra et tilfeldig valgt startpunkt, slik jeg gjorde til slutt.

Men er det "lov" å ta de n første i alfabetet, slik jeg gjorde en stund? Jeg har ikke sett det drøftet, men jeg ble frarådet å gjøre det av statistikkprofessor Bjørnstad, IMR. Han henviste til at de n første kunne være spesielle med hensyn til boforhold. Jeg tror ikke dette er en alvorlig innvending mot det jeg har gjort, for det kan da umulig være noen sterk tendens til at folk med samme initialer har like boforhold. Jeg ser altså ikke den store forskjellen mellom å ta de n første i alfabetet og å ta for eksempel hver fjerde i alfabetet n ganger (systematisk utvalg). Jeg antar følgelig at de studentene jeg valgte ut er et rent lotterisk utvalg.

5.1.2. FRAFALLET

Det er ikke holdbart å anta at utvalget er tilfeldig, dersom svarprosenten i undersøkelsen er lav. Selv om utvalget blir trukket ut tilfeldig, så kan vi ikke gå ut fra at det er tilfeldig hvem som ikke svarer. Man kan vel snarere si at det aldri vil være tilfeldig. De som svarer vil derfor ikke være tilfeldig valgt, og det er de vi generaliserer ut fra. Jørgensen kaller dette et "man-tar-det-man-har"-utvalg, og mener utvalget må behandles som et ikke-sannsynlighetsutvalg (Jørgensen,1973:23).

Egentlig forutsetter en hver generalisering fra sannsynlighetsutvalg at 100% svarer. Bare da er utvalget virkelig tilfeldig sammensatt. Det er derfor lett å forstå at folk gjør sitt ytterste for å få en høy svarprosent i utvalgsundersøkelser. Av de 311 jeg anser som utgangspunktet i mitt tilfelle, har jeg opplysninger fra 284. Det er 91,3 prosent av de som fikk tilsendt skjema. Er dette nok?

Jeg har ikke funnet noe kriterium for hvor lav svarprosent man tolererer. Selv ikke en detaljert bok som "Survey Research" drøfter problemet (Backstrom,1981). Men det virker som om 90% er godt nok:" Mail returns will be as high as 80 percent in a well-motivated sub-sampling of the population. A 70 percent completion is extraordinary" (Backstrom,1981:118).

Hvem er det som ikke har svart? Dette spørsmålet er ikke så viktig i min undersøkelse, fordi svarprosenten er så høy (91%). Uansett hvordan frafallet fordeler seg, så kan det ikke rokke ved konklusjonen. Det viser seg imidlertid at frafallet ikke har spesielle særegenheter.

Av de 27 som ikke svarte, er det 15 som leier bolig (55%). Det er en litt mindre andel enn blant de som svarte (68%). Det er 10 enslige som leier bolig blant de som ikke har svart (38%). Det er like mange som blant de enslige som svarte (35%). Disse egenskapene ved studentene i frafallet har jeg fra registreringskortene deres. Det skulle derfor ikke være grunn til å tro at det er stor forskjell mellom svarerne og ikke-svarerne.

For å få opp svarprosenten, har jeg purret på informantene tre ganger. Alle skjemaene har hatt nummer, slik at jeg kunne vite hvem som ikke svarte. Spørreskjemaet ble sendt ut 13.10.86. Etter en uke hadde 40% svart. Da sendte jeg nytt skjema og purrebrev til de som manglet. Etter to uker hadde 70% svart. Da sendte jeg nytt purrebrev og skjema. Samskipnaden ved direktør Bakken stilte seg bak undersøkelsen ved å underskrive både følgebrevet til første utsendelse av skjemaet og purrebrevene. Dette bidro nok til å øke prestisjen til undersøkelsen, noe som igjen er en forutsetning for å få høy svarprosent (Backstrom, 1981:184).

To skjema fylte jeg ut selv. Det høres kanskje litt tvilsomt ut som metode, men i dette tilfelle vil jeg hevde det var forsvarlig. Det er jo mest faktaopplysninger på skjemaet, og de to det gjaldt var personer jeg kjenner godt. De fant det dessverre for godt ikke å svare. Den ene er enslig forsørger, og den andre har familie og eier egen enebolig, så jeg tok ingen av dem til inntekt for min egen teori. Jeg vil dessuten vise til at det ikke ville forandret noe i konklusjonen om jeg hadde kategorisert de to skjemaene som ubesvart.

Den 12.11. var det kommet inn 276 skjema, og jeg tok en purrerunde på telefonen til de studentene som hadde oppgitt telefonnummer på registreringskortet. Det innbrakte de resterende dataene (8 skjema).

En annen faktor som kanskje bidro til å øke svarprosenten var at vi loddet ut gratis middag i Samskipnadens kantiner blant de som ville svare. Økonomiske insentiver er ofte en nyttig metode for å øke interessen for å fylle ut et skjema (Backstrom,1981:236). Vi trakk en student ut. Han fikk en ukes gratis middag som belønning.

Dessuten må det nevnes at lengden på skjemaet er viktig i undersøkelser med post-sendt spørreskjema. Færre personer ville svart dersom skjemaet hadde vært mer omfattende. Mitt skjema var på en side, og det tar bare 5 minutter å fylle det ut. Backstrom regner en side som den ideelle størrelsen på et post-sendt spørreskjema (Backstrom,1981:232).

Backstrom skriver videre at skjemaet ikke bør prekodes, ha åpne spørsmål eller vanskelig språk. Jeg har tatt hensyn til disse rådene.

La oss med bokstaven n betegne antallet studenter i mitt utvalg. Ovenfor skriver jeg at n er 311 i min undersøkelse, men er dette riktig? Faktum er at jeg sendte ut 324 skjema. Jeg har med andre ord tatt bort 13 personer før jeg for eksempel har beregnet svarprosenten. Med n=324 ville prosenten bli 86,7. Det ville vel også være nok, men hvorfor mener jeg at svarprosenten er over 90 prosent?

Jeg har redusert n med 13 personer fordi adressen jeg sendte skjema til var feil i disse tilfellene. Det var bare studenter som bodde privat i Tromsø jeg ønsket å henvende meg til. Men det er jo ikke så lett å få rett adresse på folk. Jeg tok bort 2 personer fordi det viste seg at de bodde hos Samskipnaden. De hadde oppgitt feil eller uleselig adresse på registreringskortet. 4 personer bodde ikke i Tromsø, selv om de hadde skrevet det på registreringskortet. Jeg fikk dessuten 7 konvolutter i retur med påskriften "adressaten ukjent". Jeg vet ikke hva som er den rette adressen til de 7 siste. Kanskje bor disse 7 studentene privat i Tromsø, kanskje ikke. Derfor har jeg tatt bort disse studentene fra n.

5.2. RESULTATET I UTVALGET.

Det er svært viktig å få en presis måling i utvalget, fordi alle feil vil forstørres når vi generaliserer fra utvalget til populasjonen. Jeg hevder at det er 14 studenter i utvalget som ønsker å leie egen studentleilighet, men er nå det tallet sikkert? Jeg skal drøfte feilkildene upålitelige informanter, skrivefeil og programmeringsfeil (undersøkelsen er kjørt på SPSSx).

Først vil jeg vise hvilket resultat undersøkelsen faktisk ga. Jeg sendte ut 311 spørreskjema til studenter registrert ved Universitetet i Tromsø nå i høst (1986). Studenter som bodde hos Samskipnaden, eller som ikke bodde i Tromsø ble holdt utenom

undersøkelsen. Blant de 284 som svarte, var det 99 enslige studenter som leide bolig. Av disse var det 14 som hadde høyere bokostnader enn en av modellene uten at boligstandarden var høyere. Jeg skal presentere dette resultatet i form av noen tabeller.

Først: hvor mange enslige studenter var det i materialet? Studentenes familietype er vist i tabell 5.1. Vi ser at 6 av ti studenter er enslige (59%).

Tab.5.1.: Familieforhold blant et utvalg studenter ved Universitetet i Tromsø høsten 1986.

Familietype	antall	prosent
Enslig	168	59
Enslig med barn	9	3
Par uten barn	64	23
Par med barn	43	15
Totalt	284	100

Det er de 168 enslige som interesserer oss. Hvor mange av disse leier bolig? Studentenes eie-leieforhold er presentert i tabell 5.2. Vi ser at tre av fire enslige studenter leier bolig under studiet (74%). Jeg understreker at vi nå bare ser på studenter som bor privat i Tromsø.

Fig 5.2.: Eie-leieforhold blant studenter som bor privat i Tromsø høsten 1986.

	Familietype				
	Enslige		Familier		
Eie-leieforhold	Antall	%	Antall	%	sum
Leier	125	74	69	59	194
Eier	6	4	46	40	52
Bor hjemme	37	22	1	1	38
Totalt	168	100	116	100	284

Av de 125 enslige studentene som leier bolig privat i Tromsø, hvor mange er det som bor alene? Tabell 5.3. viser hvilken type hushold denne typen studenter inngår i. Vi ser at blant enslige studenter som leier bolig privat i Tromsø bor en av fem i kollektiv (21%).

Fig 5.3.: Husholdstype blant enslige studenter som leier bolig privat i Tromsø høsten 1986.

Husholdstype	Antall	Prosent
Alene	99	79
Kollektiv	26	21
Totalt	125	100

Som en liten digresjon vil jeg vise hvordan studentene totalt sett fordeler seg på husholdstype. Vi ser av tabell 5.4, at av de studentene som bor privat i Tromsø, er det bare 11% som bor sammen med andre enn sin familie. Det er gruppene "i kollektiv" (9%) og "par i kollektiv" (2%).

Tab.5.4.: Husholdstype blant studenter som bor privat i Tromsø høsten 1986.

Husholdstype	antall	prosent
Alene	104	37
Alene med barn	9	3
Par uten barn	59	21
Par med barn	43	15
Hjemme hos foreldrene	37	13
I kollektiv	27	9
Par i kollektiv	5	2
Totalt	284	100

Vi ser av tabell 5.3 at det er 99 enslige studenter i utvalget som leier bolig alene i Tromsø. Det er altså 99 studenter som tilfredsstiller testens krav på verdi-planet. Hvilken bosituasjon har så disse studentene? Tabell 5.5. viser hvilke bokostnader og boligstandard de 99 studentene har. De kritiske vari-

abelverdiene er de som beskriver modell-tilbudene: ett-roms leilighet til kr.1350 og to-roms til 1505. Tabellen viser at det er 14 studenter som har høyere bokostnader enn en av modellene uten at boligstandarden er høyere. Jeg har markert disse 14 studentene med uthevet skrift i tabellen.

Tab.5.5. Bokostnader og boligstandard blant enslige studenter som leier bolig alene i Tromsø høsten 1986.

	Boligstandard				
Bokostnader	Ufullstendig leilighet	1-roms leil.	2-roms leil.	Mer enn 2-roms l.	sum
Under kr.1350	51	5	8	2	66
Kr.1351-1505	3	0	6	1	10
Over kr.1505	2	2	7	6	17
Totalt	56	7	21	9	93
Ubesvart					6
					99

Tidligere har jeg skrevet at teorien stemmer med virkeligheten i de tilfellene studenten bor dyrere enn modellene uten å ha høyere boligstandard. Hva betyr dette, om vi ser på tabell 5.5.? Det kan for det første bety at studenten bor i ett-roms leilighet eller ufullstendig leilighet og betaler over 1350 kr. i måneden. Da ville han komme bedre ut av det i ett-roms modellen.

Eller så bor han i en leilighet med to rom eller mindre og betaler over 1505 kr. pr. mnd. Da har han nytte av å velge det to-roms modelltilbudet. Vi ser at det er 7 studenter i den første gruppen og 11 i den andre. Om vi ser på hvor mange som totalt ville ha nytte av modellene, kommer vi til 14 personer. I tabellen er disse studentene merket med uthevet skrift.

Altså: Det er 14 personer som kanskje ville ønske å leie egen leilighet hos Samskipnaden. Det er det mine data viser.

5.2.1. PALITELIGHET

Dataenes pålitelighet eller "reliablitet" er en feilkilde i samfunnsvitenskaplige undersøkelser. Selv om du stiller rett spørsmål, så er det ikke opplagt at du kan stole på svaret. Sagt med andre ord: selv om validiteten er god, kan dataene være lite brukbare, fordi reliabiliteten kan være dårlig.

Jeg stiller spørsmålet om det er rett å stole på det studentene har skrevet på skjemaet. Dataene er lite reliable dersom studentene ikke har visst hva de skulle skrive, eller dersom de ikke ønsket å skrive det de visste (Backstrom,1981:35). Egentlig er det 4 feilkilder: vil ikke, gidder ikke, husker ikke og forstår ikke.

Jeg tror ingen av disse feilkildene er spesielt plagsomme i min undersøkelse. De feilene vi her ser på røper seg ofte ved at mange lar være å svare. Som vi ser av tabellene 5.1. til 5.5. er det svært få som har hoppet over spørsmålene jeg har stilt. Utfyllinggraden er 100 prosent på nesten alle spørsmålene.

Men for å drøfte spørsmålet litt mer: Jeg kan ikke se noen grunn til at studentene bevisst skulle lyve til meg; det måtte i så fall være husleien de har løyet om. Det er det mest private spørsmålet jeg har stilt. Det er bare et fåtall som har latt være å svare, og jeg tror de andre har svart korrekt. En student nektet å svare om husleien da jeg purret på telefonen. Det kan selvsagt tenkes at folk ikke husker husleien sin, eller at de runder av summen. Men jeg tror at dette er en opplysning de fleste oppgir.

Ellers er det bare lett forståelige og uskyldige spørsmål jeg har stilt. Jeg ser ikke hvorfor folk skulle svare usant på spørsmål som boligstørrelse, husholdstype eller eie-leieforhold. Det er ting folk vet, og det er lite å vinne av tid eller krefter på å svare feil eller unøyaktig. Jeg tror derfor at dataene stort sett er svært pålitelige.

5.2.2. SKRIVEFEIL

Det jeg kaller skrivefeil blir også kalt kode-og punchefeil. Spørreundersøkelsen er kjørt på data, og innleggingen av dataene er en fellkilde. Man kan komme til å lese feil fra skjemaet, kode svaret feil, eller slå feil tast på tastaturet på terminalen.

Jeg har gardert meg mot skrivefeil ved å lese korrektur på hvert eneste innkommet spørreskjema. Jeg tror det har gitt svært god kontroll av koding og punching. Det var svært få feil i dataene da jeg glkk gjennom dem. Jeg fant mindre enn 10. Jeg tror derfor ikke det kan være mange skrivefeil igjen i materialet, toppen et par-tre stykker, ville jeg tro.

Det er svært arbeidskrevende å lese fullstendig korrektur, slik jeg har gjort. En forenklet metode ville være å lese korrektur på et tilfeldig utvalg skjema. Jeg gjorde det først, men fant ut at denne metoden ikke var god nok. Jeg har bare funnet 14 personer i den gruppen jeg søkte. Et par tilfeldige skrivefeil kunne gitt en stor prosentvis endring av dette tallet. Det ville gi store feil ved generaliseringen.

Det svaret jeg har funnet, er at det kan være mellom 36 og 84 studenter som ønsker å leie egen leilighet av Samskipnaden. Dette svaret bygger på de 14 personene i materialet. Dersom jeg hadde funnet 5-6 personer mindre, kunne jeg ikke si at tallet var større enn ventelistene viser. Ventelistetallet er 16 personer, som jeg tidligere har skrevet. Derfor var det viktig å unngå tilfeldige skrivefeil under innlegging av dataene.

5.2.3. PROGRAMMERINGSFEIL

Både skrivefeil og programmeringsfeil kunne vært omtalt under overskriften reliabilitet. Backstrom kaller alle disse feiltypene for reliabilitetsfeil. Det samme gjør Hellevik (Hellevik,1977:36). Jeg har imidlertid valgt å tone ned bruken av begrepet fordi jeg ikke er sikker på hva som er gjengs oppfatning av ordet. Jeg synes både Backstrom og Hellevik er litt

svevende i sin omtale når det kommer til hvilke konkrete feil-typer det siktes til under punktet reliabilitet.

Jeg kan ha gjort feil under programmeringen av kommandofiler til SPSSx. Undersøkelsen er kjørt på SPSSx ved Vax-anlegget til Universitetet i Tromsø. Den største risikoen knytter seg til genereringen av nye variabler. Jeg har laget to stykker: bolig-standard og bokostnader.

A. BOKOSTNADER

Jeg har definert bostnadene som husleie pluss evt. strøm pluss evt.innskudd multiplisert med 0.083 (se kap.4.2.1.). Programmet som er vist i fig.5.1. tilordner bokostnader til alle typer studenter som leier bolig. Variabeletiketter og variabelverdi-etiketter er vist i vedlegg 2 bak i oppgaven.

Fig.5.1.: SPSSx-program brukt for å regne ut studentenes bokostnader.

```
compute v32= 0
if (v16 eq 1 or v16 eq 2 or v16 eq 5) v32= v26
if (v16 eq 3 or v16 eq 4 or v16 eq 6 or v16 eq 7) v32= v28
compute v32= v14* 0.0083+ value(v32)
do if (v27 eq 2 or v29 eq 2)
.     if (v21 eq 1) v32= v32+ 150
.     if missing (v21) v32= 0
.     do if (v21 gt 1)
.          if (v22 lt 60) v32= v32+ 390
.          if missing (v22) v32= 0
.          do if (v22 ge 60)
.               if (v20 ne 2) v32= v32+ 575
.               if missing (v20) v32= 0
.               do if (v20 eq 2)
.                    if (v22 lt 100) v32= v32+ 575
.                    if (v22 ge 100) v32= v32+ 750
.               end if
.          end if
.     end if
end if
if (v16 eq 6) v32= v32/ v17
if (v16 eq 7) v32= (v32/ v17)* 2
compute v32= trunc (v32)
if missing (v32) v32= 0
missing values v32 (0)
variable labels v32 'bokostnader'
value labels v32 0 'ikke svart'
```

Dette er programmering på 5 ulike nivå, og da er det lett å gjøre feil. Programmet er tilpasset alle typer studenter, da jeg i utgangspunktet vurderte ulike problemstillinger. Det er med på å gjøre programmet innviklet. Problemet er først og fremst å beregne utgifter til strøm, noe som er gjort etter spesifikasjonene i kap.4.2.1.

En måte å teste programmet på, er å sjekke hvordan det beregner bokostnader for oppgitte data for enslige studenter. Regner programmet rett? I fig.5.2. viser jeg resultatet for 10 tilfeldig valgte enslige studenter (som leier bolig alene). Ved å sammenligne med premissene for beregningen ser man at programmet virker (variabelnavnene er forklart i vedlegg 2).

Fig.5.2.: Beregning av bokostnader for tilfeldig valgte enslige studenter som bor alene.

v14	v16	v17	v20	v21	v22	v26	v27	v28	v29	v32
0	1	2	5	4	40	700	1	0	0	700
0	1	1	2	4	150	600	1	0	0	600
0	1	1	2	1	30	500	1	0	0	500
0	1	3	2	1	6	1000	1	0	0	1000
0	1	1	2	3	60	800	1	0	0	800
0	1	1	2	2	55	500	2	0	0	890
0	1	1	2	2	75	1600	2	0	0	2175
0	1	1	2	3	70	2500	1	0	0	2500
0	1	5	2	7	80	550	1	0	0	550
20000	1	1	2	3	55	2000	2	0	0	2556

B. BOLIGSTANDARD

For ordens skyld viser jeg også programmet som beregner studentenes boligstandard. Det er meget enkelt, og lett å verifisere ved å sjekke variabellisten i vedlegg 2 og definisjonen av boligstandard i kap.4.2.2. Programmet er vist i fig.5.3.

Fig.5.3.: SPSSx-program som beregner studentenes boligstandard.

```
compute v30= 0
missing values v21 to v25 (0)
if (v23 gt 1 or v24 gt 1 or v25 gt 1) v30= 1
do if (v23 eq 1 and v24 eq 1 and v25 eq 1)
.     if (v21 eq 1) v30= 2
.     if (v21 eq 2) v30= 3
.     if (v21 eq 3) v30= 4
.     if (v21 gt 3) v30= 5
end if
missing values v30 (0)
variable labels v30 'boligstandard'
value labels v30 0 'ikke svart'
                 1 'ufullstendig leilighet'
                 2 '1 roms leilighet'
                 3 '2 roms leilighet'
                 4 '3 roms leilighet'
                 5 'mer enn tre roms leilighet'
```

5.3. GENERALISERINGEN

Dersom man har målt et fenomen på korrekt vis i et tilfeldig utvalg, så kan man generalisere funnet til den populasjonen utvalget ble trukket fra. Det er laget ganske detaljerte anvisninger for hvordan generaliseringen må gjøres. Det er blant annet flere ulike formler å velge mellom. Valget mellom dem avhenger dels av resultatet i utvalget, dels av hva vi har målt i utvalget.

Ut i fra det jeg har skrevet tidligere i kap.5, antar jeg at jeg har et tilfeldig utvalg, og at forutsetningene er til stede for å generalisere mitt funn til populasjonen av studenter som bor privat i Tromsø.

Det jeg ønsker å generalisere over, er andelen studenter som kan tenkes å ønske å leie egen leilighet hos Samskipnaden. Det er det min problemstilling gjelder. Andelen i populasjonen vil være lik andelen i utvalget pluss minus et slingringsmonn. Dette slingringsmonnet kan vi finne grensene for, og vi avgrenser på den måten andelen i populasjonen. Etterpå kan vi lett slutte fra andelen i populasjonen til det absolutte antallet i den gruppen studenter vi studerer.

Hvilken andel har vi funnet i utvalget? Vi har funnet 14 studenter ut av 284. Det er 4,9 prosent. La oss notere andelen i utvalget med a og utvalgets størrelse n. Da har vi funnet at a/n= 14/284= 0,049. Dette er vanlige notasjoner, som jeg vil gjennomføre i det videre.

Jeg vil først vise hvordan jeg har utført generaliseringen, for så i de etterfølgende underkapitler å diskutere metoden. Som jeg har skrevet, så generaliserer jeg ved hjelp av den såkalte "normalfordelingstilnærmelsen". Jeg bruker derfor følgende formel:

$$A/N = a/n +- \sqrt{(N-n)/(N-1)}\ Z \sqrt{a/n(1-a/n)n},$$

hvor

A= beregnet antall i populasjonen
N= populasjonens størrelse
Z= konfidenskoeffisient
a= observert antall i utvalget
n= utvalgets størrelse

Den observerte andelen i utvalget er a/n (14/284), og den beregnede andelen i populasjonen er A/N, der N=1200.

Jeg har valgt konfidenskoeffisient Z= 1,96, det vil si at jeg tolererer 5 prosent sjanse for å ta feil av grensene for slingringsmonnet på andelen i populasjonen. Slingringsmonnet kalles gjerne konfidensintervallet. Jeg tolererer 5 prosent sjanse for at intervallet er større enn svaret formelen gir.

Det er altså 5 prosent sjanse for at jeg har tatt feil; 5 prosent sjanse for at jeg feilaktig har forkastet påstanden at ventelisten uttrykker behovet for egne leiligheter blant enslige.

Vi setter inn i formelen følgende kjente verdier:

a=14, n=284, Z=1,96 og N=1200

Det gir

$$A/N = 14/284 \pm \sqrt{(1200-284)/(1200-1)}\ 1{,}96\ \sqrt{14/284(1-14/284)284}$$
$$= 0{,}05 \pm 0{,}87 * 1{,}96 * 0{,}01$$
$$= 0{,}05 \pm 0{,}02$$

A/N tilhører altså intervallet (3 prosent,7 prosent). Når vi vet at N er 1200, kan vi lett fastslå grensene for A. A er mellom 3 og 7 prosent av 1200, det vil si mellom 36 og 84.

Sagt med andre ord: det kan være mellom 36 og 84 enslige studenter som ønsker å leie egen leilighet hos Samskipnaden. Det var denne konklusjonen jeg presenterte i kap.1, og som jeg har brukt kap.3,4 og 5 på å underbygge.

Det er tre punkter jeg finner det nødvendig å diskutere i forbindelse med den generaliseringen jeg nå har foretatt. Det gjelder anslaget for N, fastsettingen av konfidensnivået og forutsetningen om tilnærmet normalfordeling.

5.3.1. HVOR STOR ER POPULASJONEN?

Det er ikke opplagt at vår populasjon er 1200 personer, slik jeg har forutsatt. Vår populasjon er mengden av studenter som bor privat i Tromsø. Hvor stor er denne mengden?

Det mest nærliggende datagrunnlaget er registreringsstatistikken Universitetet utgir hver høst. Men så enkelt er det ikke. Universitetets registreringsstatistikk forteller oss ikke hvor stor populasjonen er. Den forteller bare hvor mange studenter det er på Universitetet totalt, og hvor mange som bor slik og slik. Den forteller ikke ut hvor mange av de registrerte studentene som bor i Tromsø. Registreringsstatistikken for høstsemesteret 1986 forteller at det pr. 26.11.86 var 2241 studenter ved Universitetet i Tromsø.

For å få vite størrelsen på den populasjonen jeg undersøker, har jeg selv gått gjennom registeret for hånd. Det var faktisk ingen annen metode, for Universitetets datasystem kunne ikke koble opplysninger om adresse og boligforhold slik jeg ønsket. Jeg har

gjengitt resultatet i tabell 5.6. Vi ser at det er 1211 studenter som bor privat i Tromsø.

Tab. 5.6.: Boligforhold blant studentene ved Universitetet i Tromsø høsten 1986.

			antall
A:	Ikke i Tromsø		338
B:	I Tromsø:		
	Samskipnaden		533
	Leier privat	696	
	Eier	359	
	Hos foreldre	156	1211

C:	Ukjent		122
Totalt			2204

Man ser av tabellen at totalt antall studenter (2204) er lavere enn det offisielle tallet (2241), samt at det er 122 studenter vi ikke har data om. Det er studenter som ikke hadde fyllt ut registreringskortet sitt slik de skulle. Det offisielle tallet er større enn det jeg selv fant fordi jeg telte opp på en tidligere dato (ca.20.10).

Vårt univers kan i følge tabellen ikke være mindre enn 1211. Men det kan godt være større. Det kan være over 1300 dersom de fleste av de ukjente er personer som bor privat i Tromsø. Det er ikke umulig.

Jeg har gått ut i fra 1200 fordi et lavt anslag er mest til skade for min egen teori. Et høyt anslag vil gjøre den prosenten jeg finner i utvalget til et stort absolutt tall overført på populasjonen. A blir større når vi øker N.

Det er egentlig ikke så viktig hvilket tall mellom 1200 og 1300 vi velger på populasjonens størrelse. Den størrelsen jeg prøver å beregne i populasjonen (A) er lite ømfintlig for endringer i N. Det fremgår av tabell 5.7. Tabellen viser sammenhengen mellom populasjonens størrelse (N) og beregnet antall enslige studenter som ønsker å leie egen leilighet (A) ved bruk av formelen fra kap.5.3.

Tab. 5.7.: A som funksjon av N i undersøkelsen ved bruk av normalfordelingstilnærmelsen.

N	A
1200	36-84
1250	38-88
1300	39-91

Jeg antar med andre ord at det er holdbart å regne med at populasjonens størrelse er 1200.

5.3.2. KONFIDENSNIVAET

Konfidensnivået er et uttrykk for sannsynligheten for å ta feil når det gjelder feilmarginen på en observator, det vil si den størrelsen vi måler i utvalget. I mitt tilfelle er det andelen enslige studenter som kan tenkes å ønske å leie egen leilighet hos Samskipnaden.

Fastsettingen av konfidensnivået er viktig, fordi det påvirker størrelsen på feilmarginene. Jo høyere sannsynlighet for å ta feil vi tolererer, desto mindre feilmarginer får vi. Tabell 5.8. viser sammenhengen mellom ulike konfidensnivå og feilmarginene (konfidensintervallet) på A (antallet studenter i populasjonen som kan tenkes å ville leie egen leilighet) ved bruk av formelen fra kap.5.3.

De tre konfidensnivåene jeg har brukt i tabellen er de tre vanligste: 10%, 5% og 1%. De tilhørende konfidenskoeffisientene (Z- verdiene) er 1,64, 1,96 og 2,58.

Tab.5.8.: Konfidensintervall for A ved ulike konfidensnivå.

Konfidensnivå	A
0,10	48-72
0,05	36-84
0,01	36-84

I min undersøkelse har jeg brukt konfidensnivået 0.05, det vil si Z=1,96. Vi ser av tabell 5.8. at minste- anslaget for gruppen ville bli høyere om jeg hadde valgt konfidensnivå 0,1. Det kan virke rart at grensene blir de samme for konfidensnivåene 0,05 og 0,01. Det kommer av de avrundingsregler jeg har brukt; jeg har rundet mellomregningene av til to desimaler.

Jeg har valgt 0,05 fordi dette er det mest brukte i samfunnsvitenskaplige undersøkelser. Det er det man forventer når man leser en rapport. Men vi ser av tabellen at jeg også kunne valgt 0,01 uten at konfidensintervallet ville omfatte det kritiske tallet 16. Det er tallet ventelistene viser. Dette kan vi også uttrykke slik: signifikanssannsynligheten er mindre enn 0,01. Funnet er signifikant på 0,01-nivået.

5.3.3. KAN VI BRUKE NORMALFORDELINGSTILNÆRMELSEN?

Både i kap.5.3.1 og 5.3.2. forutsetter jeg at den formelen jeg har brukt er gyldig (se kap.5.3.). Men er nå det sikkert?

Ved estimering av andeler fra et enkelt tilfeldig utvalg er det i prinsippet tre metoder (eller modeller) å velge mellom. Det er eksakt binomisk fordeling, poissontilnærmelsen og normalfordelingstilnærmelsen (Wenstøp et.al.,1984:239). Det rette valget avhenger av antall spurte (n) og den observerte andelen (a/n). I Fig.5.3. har jeg vist hvilken tommelfingerregel som kan brukes for å gjøre dette valget (Wenstøp et al., 1984:240).

Fig.5.3.: Bruk av 3 metoder for å estimere andeler.
Kilde: Wenstøp et al.,1984:240.

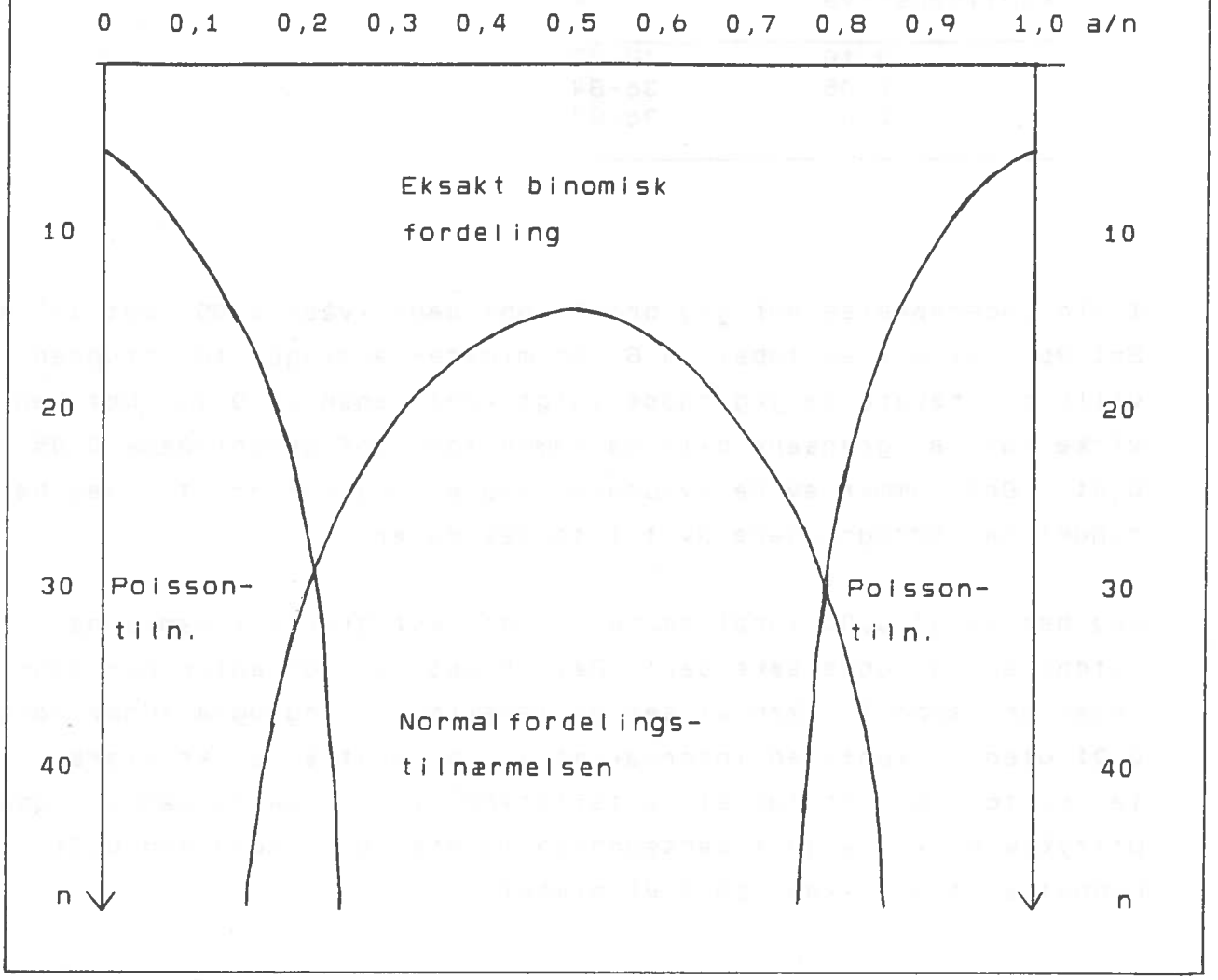

Jeg vil ikke gå noe nærmere inn på hva som ligger i begrepet eksakt binomisk fordeling, men jeg skal se litt nærmere på poisson-tilnærmelsen. Vi ser nemlig av figur 5.3. at det ikke er opplagt at betingelsene for å bruke normalfordelingstilnærmelsen er oppfyllt i vårt tilfelle. Tabellen går bare til n= 40. I min undersøkelse er n lik 284 og den observerte andelen a/n er 0,05 (14/284). Tabellen kan tyde på at poissontilnærmelsen er vel så riktig å bruke som normalfordelingstilnærmelsen. Vi ser at det ikke er aktuelt å bruke eksakt binomisk fordeling, da n er alt for stor.

Normalfordelingstilnærmelsen er ikke holdbar når andelene blir små. Den er alltid brukbar når a (det observerte antallet) er større enn 40, men ellers bør a/n være minst 0,2 (Wenstøp m.fl.,1984:239). Poissontilnærmelsen, derimot, fungerer ved små

andeler (se figur 5.3.).

Hvordan estimerer vi andeler ved hjelp av poisson-tilnærmelsen? Gitt at p er den andelen i populasjonen vi ønsker å beregne. Jeg har brukt en tabell som gir 95% konfidensintervall for np for ulike verdier av a (i Wenstøp m.fl.,1984:395). For a= 14, ligger i følge tabellen np mellom 7,653 og 23,49. Vi deler med n (284) og finner at konfidensintervallet for andelen i populasjonen (p) går fra 3% til 8%. Det absolutte antallet (A=pN) blir mellom 36 og 96, i og med at populasjonens størrelse (N) er 1200.

Vi ser at den nedre grensen på konfidensintervallet er den samme med begge metodene (36). Det har altså ingen ting å si om vi bruker poissontilnærmelsen eller normalfordelingstilnærmelsen i vårt tilfelle. Svaret blir det samme.

Ut i fra rådene til Wenstøp, burde vi kanskje bruke poisson-tilnærmelsen, i og med at den observerte andelen bare er 5 prosent. Men vi er i et grenseland. Wenstøp sier ikke hva som skjer når n er flere hundre. Hellevik ser ut til å mene at vi kan bruke normalfordelingstilnærmelsen på ganske små andeler når n er stor. Hellevik presenterer for eksempel en tabell for feilmarginer ved normalfordelingstilnærmelsen der han bruker n lik 50 og a/n lik 0,01 (Hellevik,1977:317). Det skulle bety at det er holdbart å bruke normalfordelingstilnærmelsen i vårt tilfelle.

Norges Markedsdata estimerer andeler ned til 5 prosent med normalfordelingstilnærmelsen med så små utvalg som 25 personer. Dette framgår av den tabellen for veiledende feilmarginer de legger ved som følgesskriv til tabeller de sender sine kunder.

Hellevik presenterer en formel for å estimere (generalisere) ved hjelp av normalfordelingstilnærmelsen som er ulik den formelen jeg har brukt. Hans formel er:

$$A/N = a/n \pm Z \sqrt{a/n(1-a/n)/n}.$$

I min formel har jeg i tillegg en faktor $\sqrt{(N-n)/(N-1)}$ på slingringsmonnet. Dette kommer av at jeg har tatt hensyn til at vår

populasjon ikke er uendelig. Det er bare 1200 studenter av den typen vi undersøker. Hellevik sin formel forutsetter at populasjonen har uendelig mange elementer (personer). Når populasjonen ikke er uendelig, reduseres feilmarginene med kvadratroten av den reduserte størrelsen (Agresti & Finlay,1986:87). Dette har bare praktisk betydning så lenge størrelsen på utvalget er mer enn 5% av populasjonen. I vårt tilfelle er utvalget 24% av populasjonen (284/1200). Den utvidede formelen er da nyttig. Den gir oss en reduksjon i feilmargin på 12% i forhold til Helleviks formel.

6. Er det usosialt å bygge dyre studentboliger?

I kap. 2.1. hevder jeg at det ikke er usosialt å bygge dyre studentboliger. I dette kapitlet skal jeg prøve å begrunne denne påstanden.

Dette kapitlet er ikke en nødvendig del av oppgaven. Problemstillingen i oppgaven er å vurdere markedet for en viss type studentboliger, og jeg forutsetter at spørsmålet har praktisk interesse for Studentsamskipnaden. I dette kapitlet, derimot, stiller jeg et spørsmålstegn ved denne forutsetningen. Jeg tar opp spørsmålet om det er forenlig med Samskipnadens målsettinger å bygge egne leiligheter til enslige.

Jeg har skrevet at Samskipnaden har som målsetting å bygge boliger til de som trenger det. Når det gjelder de enslige studentene, bør Samskipnaden da bygge billige boliger til disse, det vil si hybler med felleskjøkken? Vil det være i strid med målsettingen å bygge egne leiligheter til de enslige? Jeg tror ikke det. Jeg tror studentenes valg av boligstandard er temmelig uavhengig av deres økonomiske ressurser. Fattige studenter bor ofte like godt som rike studenter. Ut i fra mine data er det mulig at studentenes inntekter bare forklarer 3 prosent av variasjonen i studentenes bokostnader. Jeg tror at valg av studentbolig er mer et spørsmål om verdier enn et spørsmål om ressurser.

Jeg skal nå presentere min teori litt grundigere, og jeg skal vise hva jeg har gjort for å teste den. Dessverre er ikke testen min særlig god. Jeg har gjort en regresjonsanalyse av bokostnader og inntekter blant et utvalg på 97 enslige heltidsstudenter som leier bolig privat i Tromsø. Feilen med testen er først og fremst at utvalget ikke er tilfeldig trukket, noe som er en av forutsetningene for regresjonsanalyse.

6.1. VALG AV BOLIGSTANDARD ER ET VERDIVALG

Konklusjonen i min oppgave er at Studentsamskipnaden bør tilby en del egne leiligheter til enslige studenter. Det er nødvendig fordi markedet krever det, og Samskipnaden må tilpasse seg markedet. Men vi må også se på hvilke andre målsettinger Samskipnaden har. Samskipnaden skal kun bygge boliger for de studentene som trenger bolig. Det ville være et argument mot å bygge leiligheter, dersom de blir for dyre for dem som trenger subsidiert bolig under studiet.

Jeg tror ikke at Samskipnaden eller det offentlige støtter svake grupper ved å bygge billige (og dermed dårlige) boliger. Med "svake grupper" mener jeg selvsagt i denne forbindelsen studenter med dårlig råd. Jeg tror ikke det er sterk sammenheng mellom studentenes økonomiske ressurser og deres boutgifter.

La oss betrakte den teorien at studentene velger bolig omtrent slik de velger tannpasta-merke i dagligvarebutikken. Studentens valg av tannpastamerke avhenger ikke av hans økonomiske situasjon, men av hvilken smak på tannkremen han liker, om han ønsker fluor, og hvor mye penger han er villig til å ofre for å få den smaken han liker best ("Solidox" smaker bedre enn "Blå-hvit", men er dyrere). Studentens økonomiske situasjon, for eksempel målt med hans inntekter, er helt irrelevant for å forutsi hvilket tannpasta-merke han vil velge.

Jeg mener det er rett i denne sammenhengen å se på valget av tannpastamerke som et verdivalg, i henhold til det innhold jeg tidligere har lagt i verdibegrepet. Det er uavhengig av studentens økonomiske situasjon. Det er et spørsmål om smak og behag, heller enn ressurser.

I henhold til Barths kulturbegrep kan vi kalle dette kulturforskjeller. Barth ser på kultur som en sum av verdier, og verdier er de ting folk trakter etter, eller de vurderingsskalaer folk vurderer ting i forhold til (se kap.3.2). Studenters ulike valg av tannkrem kan dermed forstås som et uttrykk for verdiforskjeller, noe som igjen kan kalles kulturforskjeller, selv om det bare er marginale forskjeller.

Kanskje kan studentenes valg av bolig forklares på samme måten. Kanskje velger studentene bolig (på leiemarkedet) temmelig uavhengig av deres inntekter. Nå er det en viktig forskjell mellom tannkrem og bolig, nemlig prisen. Husleie er en stor utgift, mens tannkrem er en liten. Studenten vil ikke stå like fritt på boligmarkedet som på "tannkremmarkedet", fordi det vil være en del tilbud som han ikke har råd til. Likevel går det kanskje an å sammenligne de to kjøpssituasjonene, fordi studenten har fritt valg innenfor visse grenser.

La oss her se kun på enslige heltidsstudenter. Det er de enslige jeg er opptatt av, og det er bare heltidsstudentene som i følge Samskipnadens reglement er berettiget til å leie studentbolig. Studenter som går i full jobb er ikke berettiget. La oss foreløpig definere "heltidsstudent" som en student som ikke går i full jobb. Jeg tror man skal være svært varsom med å fastsette en øvre grense for hvor mye disse studentene er villig til å bruke på å bo.

Det er to grunner til dette. En ting er at heltidsstudenter har svært ulike økonomiske evner, fordi en del har mye lønnsarbeid ved siden av studiet. Det er få studenter som bare lever av lån og stipend fra Statens Lånekasse. En undersøkelse jeg gjorde i 1984 viste at bare 11 prosent av enslige heltidsstudenter i 1983 var uten lønnsinntekter (n=272). Av de som hadde hatt lønnsarbeid i løpet av året, var gjennomsnittlig brutto årsinntekt ca. 20000 kroner. Korrigert for inflasjonen skulle det bli i alle fall 25000 kroner i dag. Studenter med så små inntekter vil betale minimalt med skatt, slik at dette kan betraktes som netto inntekt. La oss regne med at studentene jeg har data om er representative for enslige studenter i dag. Vi kan i så fall regne med at disse studentene i år (1986) får ca. 40000 kroner i lån og stipend fra staten (det er det jeg får), slik at det totale forbruket for de fleste vil ligge på rundt 60000.

Studenter flest har råd til å skaffe seg en bra bolig, dersom de ønsker det. Husleien på studentbolig hos Samskipnaden er 870 kroner pr. mnd. med strøm (1986), det vil si ca. 10000 kroner på årsbasis. Utenom husleien har de fleste studenter få faste

kostnader. Med husleie på dette nivået er det altså 50000 til fordeling mellom de formål studenten velger å prioritere. Noe vil gå til mat, alt etter hvor godt studenten ønsker å leve. Noe til klær, alt etter hvor motebevisst han er. Og noe vil gå til transport, alt etter hvor studenten bor og hvilken transportmetode han har valgt å bruke.

Det er ikke tvil om at det blir igjen en del til luksusformål for mange studenter. Alle pengene går ikke med til å overleve. Årvisse sydenturer og flotte biler er ikke uvanlig blant studenter jeg kjenner, og det ikke lite penger som går med på restauranter i byen. Av enslige studenter i undersøkelsen min fra 1984, var det 20% som "kjørte bil daglig til Universitetet" (n=278). Jeg trekker den konklusjonen at det ikke er gitt hvor mye som står til rådighet for boligformål for mange studenter.

En annen ting er at det varierer mye hvor mye penger studenter med like ressurser ønsker å bruke på å bo. Det er dette punktet som er av størst interesse her.

Fra studenter jeg kjenner, vet jeg at det er svært forskjellig hvor stor vekt folk legger på å bo godt. Noen studenter foretrekker å bo dårlig, selv om de har god råd. Andre bruker en svært stor del av sine midler på husleien. Jeg kjenner en som kjørte rundt i Mercedes mens han bodde på studenthybel med felleskjøkken. Han hadde store inntekter, men foretrakk å bruke dem på f. eks. spoilere til bilen. Et annet ytterpunkt er ei jente som hadde svært små inntekter, men brukte 1500 kroner i måneden på å bo, fordi hun ville ha egen leilighet.

Jeg mener disse to studentenes adferd kan tolkes som utslag av ulike verdier i den forstand at det ikke er deres økonomiske evner som forklarer det vi observerer.

Vi kan videre spørre oss hvem av de to studentene som hadde mest behov for offentlige boligsubsidier. Jeg kan i alle fall ikke skjønne at han med Mercedesen er mer støtteberettiget enn jenta. Han har større økonomiske ressurser, men foretrekker å bo dårlig for å frigi midler til ting han anser som viktigere enn boligen.

Det er mulig, ut i fra de eksemplene jeg har referert, at de som etterspør dårlige studentboliger har like god råd som andre studenter. Det er i såfall ikke mer sosialt å bygge billige boliger enn å bygge dyre. Det er i såfall ikke mer sosialt å bygge hybler med felleskjøkken enn å bygge egne leiligheter til enslige studenter. Man kan i såfall ikke gå i mot bygging av egne leiligheter fordi det er usosialt. Man kan selvsagt likevel gå i mot å bygge denne typen boliger, men da må det være med andre argumenter.

Det argumentet jeg nå har fremført gjelder likevel bare innenfor visse grenser. En eller annen plass går grensen for hvor mye studenter flest er villig til å betale for å bo, det tviler jeg ikke på. Jeg tviler imidlertid på at denne grensen går ved dagens nivå for husleier på studentboliger (kr 870 i 1986). Jeg antar at man i alle fall kan legge på 500 kroner, og likevel oppfatte valget som et verdivalg like mye som et spørsmål om ressurser. Så god økonomi har studenter flest i dag.

6.2. SAMVARIERER BOKOSTNADENE MED INNTEKTEN?

Jeg har gjort et forsøk på å teste min teori. Er det virkelig slik at studenter med god økonomi ikke etterspør bedre boliger enn studenter med dårlig økonomi?

Jeg har gjort en regresjonsanalyse av studentenes inntekter og bokostnader basert på et materiale innsamlet i 1984. Analysen gir som svar at studentenes inntekter bare forklarer 3 prosent av variasjonen i studentenes bokostnader. Det vil si at det muligens er en sammenheng mellom inntekter og bokostnader, men det er en svært svak sammenheng. For studenter flest er det ifølge analyseresultatet helt andre grunner enn dårlig råd som får dem til å velge billige boliger.

Jeg oppfatter en regresjonsanalyse over bokostnader og inntekter som en god test på min teori. I følge teorien burde det ikke være slik at studenter med små inntekter bodde dårligere enn andre. Et slikt funn ville falsifisere teorien. Videre er inntekter et godt mål på ulikhet i økonomiske evner, i og med at

livssituasjonen til de studentene vi ser på er så lik: alle er enslige heltidsstudenter som leier bolig i Tromsø. Jeg regner med at de får stort sett samme støtte fra staten, slik at studenter med like lønnsinntekter har lik levestandard.

Nå vil jeg distansere meg noe fra konklusjonen på regresjonsanalysen. Det er så store mangler ved testen, at jeg ikke tør ta resultatet til inntekt for mitt syn. Regresjonsanalyse forutsetter et tilfeldig utvalg, noe jeg ikke har hatt. Jeg kan altså ikke si at jeg har avvist at det er sammenheng mellom studentenes økonomiske situasjon og deres boligstandard.

Jeg vil likevel presentere testen nærmere. Selv om ikke utvalget er tilfeldig, så tror jeg det er ganske representativt. Resultatet av analysen kan derfor muligens være riktig, selv om jeg ikke kan kontrollere det. Og om ikke annet så er testen interessant som et forslag til hvordan andre kunne gå fram for å teste teorien.

6.2.1. RESULTATET

Jeg har kjørt en regresjonsanalyse med inntekt som uavhengig variabel og bokostnader som avhengig variabel. Dataene er samlet inn i 1984 og omfatter n=83 enslige heltidsstudenter ved Universitetet i Tromsø som leide bolig i Tromsø på det private markedet.

Inntektene og bokostnadene er målt i kroner. Vi får en stigningskoeffisient (b) på 0,0035 med standardavvik 0,0021. Ved en ensidig test er b signifikant større enn 0 på 0,05-nivået. Den observerte T-verdien er b/std(b)= 1,66. Antall frihetsgrader er n-2=81, noe som gir kritisk t-verdi på 1,65 på konfidensnivået 0,05 ved en ensidig test. Den observerte t-verdien for b er altså større enn kritisk verdi, og vi kan dermed si at det er en signifikant sammenheng mellom de to variablene.

Et helt annet spørsmål er hvor sterk sammenhengen er. Regresjonsanalysen viser at sammenhengen er svært svak. Inntektene forklarer bare 3,2 prosent av variasjonen i studentenes bokost-

nader. Pearsons korrelasjonskoeffisient er 0.18, og kvadratet av denne blir følgelig 0,032. Dette betyr at vi får 3,2 prosent reduksjon av forventet feil ved å forutsi bokostnadene ved hjelp av inntekten (gjennom regresjonslinjen) i forhold til å bruke gjennomsnittlig bokostnad. Vi sier at inntekten i så fall forklarer 3,2 prosent av variasjonen i bokostnader.

Dette er en svak sammenheng. Hellevik betegner forklart varians mindre enn 5 prosent som "Ubetydelig eller ingen sammenheng" (Hellevik, 1977:239). Vi må ut i fra et slikt resultat slutte at det er helt andre faktorer som styrer den avhengige variabelen enn den variabelen vi har sett på (inntekt).

Fig. 6.1.: Regresjonslinje for sammenhengen mellom studentenes inntekter og bokostnader.

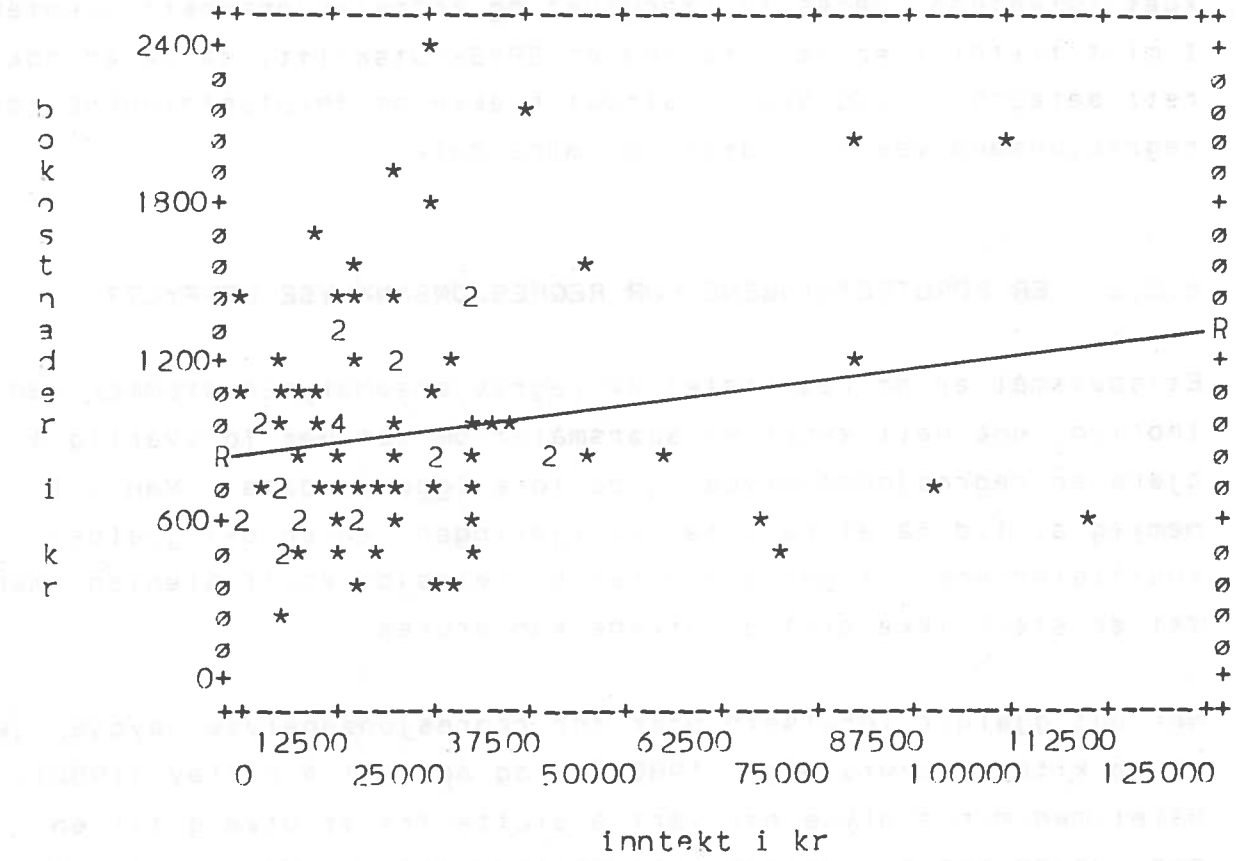

Regresjonsanalyse er et forsøk på å tilpasse en rett linje til våre observasjoner når vi kjenner enhetenes fordeling på to variabler. De to variablene kalles vanligvis X og Y, der vi tenker oss at Y avhenger av X. En rett linje kan defineres ved stigningskoeffisienten, her kalt b, og en konstant, her kalt a.

Vi definerer regresjonslinjen som den linjen der det gjennomsnittlige kvadrerte avviket mellom observasjonene og linjen er minst mulig. Metoden for å finne denne linjen kalles minste kvadraters metode.

I mitt tilfelle finner vi (det vil si SPSSx) at a=885 og b=0,035. Vi har X=inntekt og Y=bokostnader, og formelen for regresjonslinjen blir altså

Bokostnader= 885+ 0,035 inntekt.

I figur 6.1. har jeg tegnet regresjonslinjen inn i et plott av observasjonene beregningen bygger på.

Jeg går ikke nærmere inn på hvordan man beregner regresjonskoeffisientene, deres feilmarginer og korrelasjonskoeffisienten. I mitt tilfelle er de lest fra en SPSSx-utskrift, så de er nok rett beregnet. Jeg skal i stedet sjekke om forutsetningene for regresjonsanalyse er oppfylt av mine data.

6.2.2. ER FORUTSETNINGENE FOR REGRESJONSANALYSE OPPFYLT?

Et spørsmål er om resultatet av regresjonsanalysen stemmer med teorien, noe helt annet er spørsmålet om det var forsvarlig å gjøre en regresjonsanalyse på de foreliggende data. Man vil nemlig alltid få et resultat av kjøringen, enten det gjelder koeffisientene i ligningen eller korrelasjonskoeffisienten, men det er slett ikke alltid tallene kan brukes.

Når det gjelder forutsetninger for regresjonsanalyse, bygger jeg på to kilder; Lewis-Beck (1980:26) og Agresti & Finlay (1986). Målet med min analyse har vært å slutte fra et utvalg til en populasjon som er enslige heltidsstudenter ved Universitetet i Tromsø. I så fall er det ifølge mine kilder en god del forutsetninger som må være oppfylt, blant andre disse: intervallskalerte data, korrekte målinger, tilfeldig utvalg, lineær sammenheng og normalfordelte feilledd med konstant varians.

A: INTERVALLSKALERTE DATA.

Regresjonsanalyse er bare en teknikk blant flere for å sjekke om det er statistisk sammenheng mellom en (eller flere) variabler. Metoden forutsetter data med visse egenskaper; de må minst være på intervall-nivå. Det vil si at det må være lik avstand mellom variabelverdiene. Metoden er ikke anvendelig for nominelle (kategoriske) data eller ordinale (rangordnete) data. Til disse datatypene er det andre metoder for å sjekke statistiske sammenhenger. For kategoriske data brukes for eksempel kji-kvadrat-testen.

I mitt tilfelle er forutsetningen om intervallskalerte data oppfylt. De to variablene jeg har brukt er inntekter i kroner og bokostnader i kroner. Pengesummer (kroner) er data på forholdstallsnivå. I tillegg til at verdiene har lik avstand (avstanden mellom en krone og to kroner er lik avstanden mellom to kroner og tre kroner), så kan man vurdere relative størrelser (to kroner er dobbelt så mye som en krone).

Jeg har målt boligstandard ved hjelp av variabelen "bokostnader" i stedet for med min variabel "boligstandard". Det er fordi variabelen "boligstandard" ikke er målt på intervall-nivå, og variabelen kan derfor ikke brukes i regresjonsanalyse. Avstanden mellom variabelverdiene er ikke definert. De er: "ufullstendig leilighet", "ett-roms leilighet", "to-roms leilighet" og "mer enn to-roms leilighet". Vi kjenner ikke avstanden mellom den første og den siste variabelen og de to andre.

Jeg har brukt "bokostnader" istedet, fordi jeg antar det er nær sammenheng mellom pris og standard.

B: KORREKTE MALINGER

I den tidligere refererte undersøkelsen jeg gjorde for Samskipnaden i 1984, samlet jeg blant annet inn opplysninger om studentenes inntekter og bokostnader. Inntekten jeg ba studentene oppgi var "brutto lønnsinntekt oppgitt på selvangivelsen for 1983", altså inntekter tjent i 1983. Disse tallene har jeg kjørt

mot studentenes bokostnader våren 1984, da undersøkelsen min ble utført. Bokostnadene er målt på samme måte som i hovedundersøkelsen nå i høst (1986). I kapittel 4 har jeg argumentert for at denne målingen er god nok.

De 83 studentene som inngår i regresjonsanalysen er enslige studenter som var registrert som studenter hele 1983, og som våren 1984 leide bolig privat i Tromsø. Deres inntekter er altså tjent mens de var studenter. Det er muligens en mangel at inntektene og bokostnadene ikke skriver seg fra samme periode, men det er slett ikke sikkert. Mange studenter har forholdsvis stabile forbindelser til arbeidsmarkedet, og det er ingen stor del av studentene som flytter hvert år. Jeg tror altså ikke at situasjonen endrer seg stort for majoriteten fra et år til et annet.

Jeg har valgt å kun bruke heltidsstudenter for å få studenter i den gruppen Samskipnaden henvender seg til. Det offentlige boligtilbudet for studenter er ikke beregnet på deltidsstudenter, det vil si studenter som står i fullt arbeid og studerer på fritida. Reglementet utelukker deltidsstudenter fra studentboligtilbudet. Jeg har målt "deltid-heltid"ved å be studentene selv vurdere hvilken kategori de passer inn i. Jeg spurte "studerer du på heltid eller deltid". Dette kan vel være litt upresise data, i og med at studentenes og Samskipnadens definisjon av deltid kanskje ikke er helt lik. Men jeg tror ikke feilen er særlig stor. Å være deltidsstudent betyr oftest at du står i full jobb. Dette antar jeg at alle parter vil si seg enig i.

C: TILFELDIG UTVALG

For at vi skal kunne generalisere resultatet i en regresjonsanalyse fra et utvalg til en populasjon, kreves det at utvalget må være valgt tilfeldig (Agresti & Finlay, 1986:251). Det er dessverre ikke tilfelle når det gjelder mine data.

Den gruppen jeg prøver å si noe om, er enslige heltidsstudenter som leier bolig privat i Tromsø. Det er fra den gruppen jeg har

hentet dataene, men dessverre ikke ved tilfeldig trekning. Jeg sendte spørreskjema til alle studentene ved Universitetet, og jeg fikk svar fra 60%. Som jeg tidligere har skrevet, så kan vi ikke gå ut i fra at dette er et tilfeldig utvalg. Vi kan snarere si det motsatte: en undersøkelse med lav svarprosent vil aldri gi et tilfeldig utvalg.

Dette er grunnen til at jeg ikke vil ta testen til inntekt for min teori. Når ikke utvalget er tilfeldig, er ikke forutsetningene for å gjøre regresjonsanalyse oppfylt.

Nå tror jeg likevel at det er et ganske representativt utvalg jeg har fått. Jeg kan ikke se noen grunn til at de som har svart skulle avvike systematisk fra de typiske verdiene i populasjonen. Vi ville hatt et skjevt utvalg, dersom det var overvekt av rike studenter med flotte boliger blant frafallet. Imidlertid ser jeg ingen grunn til at disse studentene mer enn andre skulle la være å svare på spørreskjemaet.

Jeg har gjort et par tester for å finne ut hvor representative studentene i utvalget er. Jeg har sjekket om de avviker mye fra det tilfeldige utvalget jeg trakk i min siste undersøkelse. La oss kalle den første undersøkelsen U84 og den siste U86. Vi må kunne gå ut i fra at de egenskapene jeg undersøker ikke har endret seg stort siden 1984, studentgruppen sett under ett. Det vil derfor være et tegn på god representativitet i U84 dersom utvalget i U84 og U86 fordeler seg likt på relevante variabler.

Jeg har sjekket fordelingen på alder, kjønn og boligstandard. Jeg ser bare på enslige studenter som leier bolig privat i Tromsø. Det er 193 slike i U84 og 104 i U86. Studentene i de to undersøkelsene fordeler seg ganske likt på de utvalgte variablene (de få enhetene med uoppgitte verdier er holdt utenfor).

Aldersfordelingen er svært lik i de to undersøkelsene. Som vist i tabell 6.1. er det en liten overvekt av unge studenter i den siste undersøkelsen.

Tab. 6.1.: Aldersfordeling blant enslige som leier bolig privat i 1984 og i 1986.

Alder	1984(%)	1986(%)
19- 23 år	50	54
24- 28 år	32	32
29 år og over	18	14
Totalt	100	100
	(N=193)	(N=104)

Det er heller ikke store forskjeller mellom de to undersøkelsene når det gjelder kjønnsfordelingen i utvalgene. Det fremgår av tabell 6.2. at kvinneandelen er litt høyere i den siste undersøkelsen.

Tabell 6.2.: Kjønnsfordeling blant enslige studenter som leier bolig i Tromsø 1984 og 1986.

Kjønn	1984(%)	1986(%)
Mann	52	45
Kvinne	48	55
Totalt	100	100
	(N=193)	(N=104)

Heller ikke når det gjelder boligstandard er studentenes fordeling i de to undersøkelsene særlig forskjellige. Det kan kanskje virke som om boligstandarden er litt høyere i U86. Tabell 6.3. viser at det i 1986 er litt flere flere leiligheter med mer enn to rom.

Tab.6.3.: Boligstandard blant enslige studenter som leier bolig i Tromsø i 1984 og 1986.

Boligstandard	1984(%)	1986(%)
Ufullstendig leilighet	57	59
Ett-roms leilighet	12	7
To-roms leilighet	24	21
Mer enn to-roms leil.	7	13
Totalt	100 (N=193)	100 (N=104)

D: LINEÆR SAMMENHENG

Vanligvis må man ved bruk av regresjonsanalyse begrunne at sammenhengen mellom variablene er lineær, til forskjell fra kurvilineær, kvadratisk eller noe annet. Dette kan gjøres på to måter; ved argument og ved å se hvordan enhetene fordeler seg når vi plotter de to variablene (Agresti & Finlay, 1986:268).

I mitt tilfelle kan det nok diskuteres om det er rett å anta en lineær sammenheng. Jeg vet ikke mye om oppførselen til de to variablene. Den teorien jeg tester går kun ut på at når inntekten øker, så øker også boligstandarden, målt med bokostnadene. Vi kan gå tilbake og se nærmere på plottet av fordelingen i figur 6.1. Det er ikke lett å se ut av plottet i fig.6.1. om forutsetningen om lineær sammenheng er holdbar eller ikke.

E: NORMALFORDELTE FEILLEDD MED KONSTANT VARIANS

Regresjonsanalyse forutsetter at avvikene fra regresjonslinjen, de såkalte feilleddene, er normalfordelte og med konstant varians for ulike verdier av X (den uavhengige variabelen, i dette tilfelle inntekt).

Fig. 6.2.: Feilledd etter inntekt.

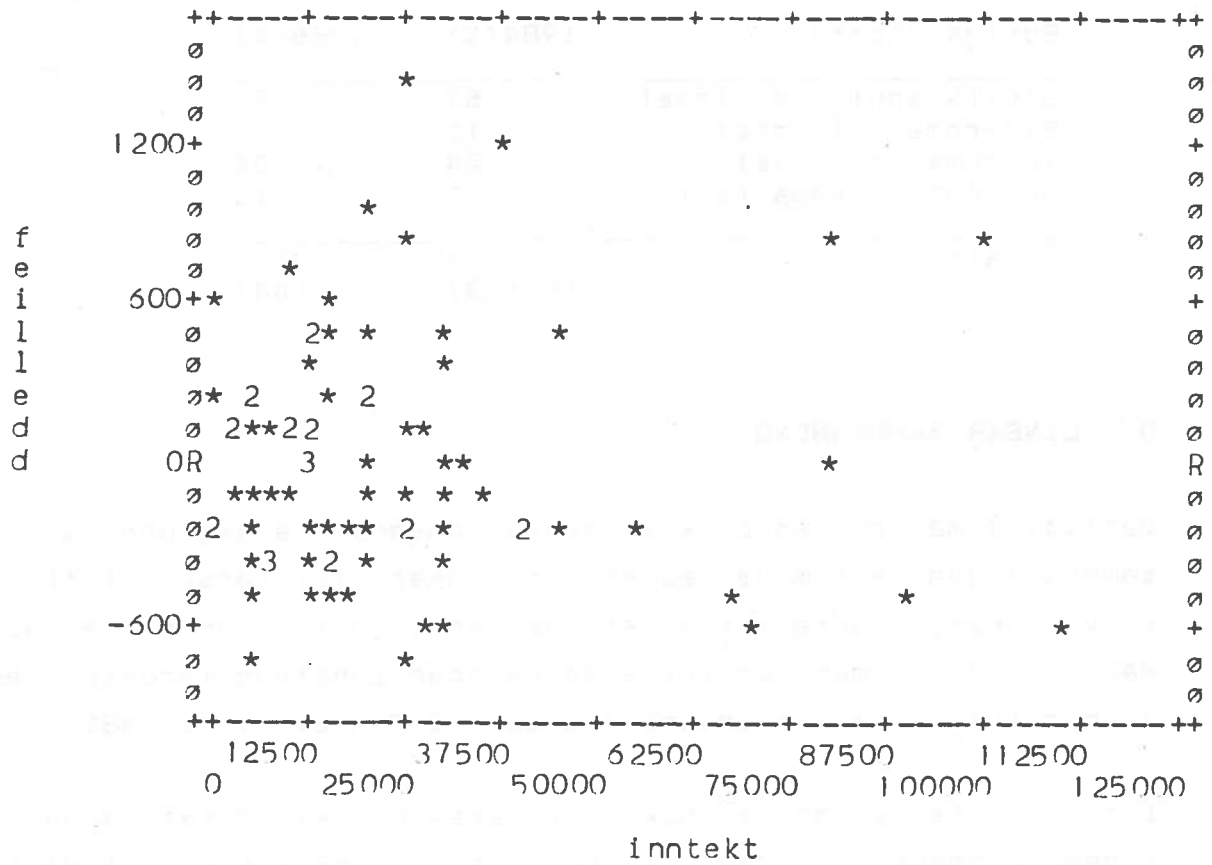

I mitt tilfelle er det mer enn tvilsomt om denne forutsetningen er oppfylt. Vi kan sjekke forutsetningen om konstant varians ved å plotte feilleddene mot den uavhengige variabelen. Jeg har gjort det i fig.6.2. Vi ser at feilleddene blir større med høyere inntekter; punktskyen sprer seg som en vifte mot høyre.

Forutsetningen om normalfordelte avvik er derimot til stede. Denne forutsetningen kan testes ved å sammenligne fordelingen av avvikene med normalfordelingen. Fig. 6.3 viser den observerte fordelingen tegnet som histogram og normalfordelingen inntegnet som kurve. Det virker som om de to fordelingene ikke er så ulike.

"Visuell inspeksjon" er ikke noen god test. Kji-kvadrattesten er en bedre metode, men resultatet blir det samme. Vi kan ikke med rimelig grad av sikkerhet forkaste nullhypotesen om at den observerte fordelingen er lik normalfordelingen.

Fig. 6.3.: Observerte feilledd (histogram) sammenlignet med normalfordelingen (kurve).

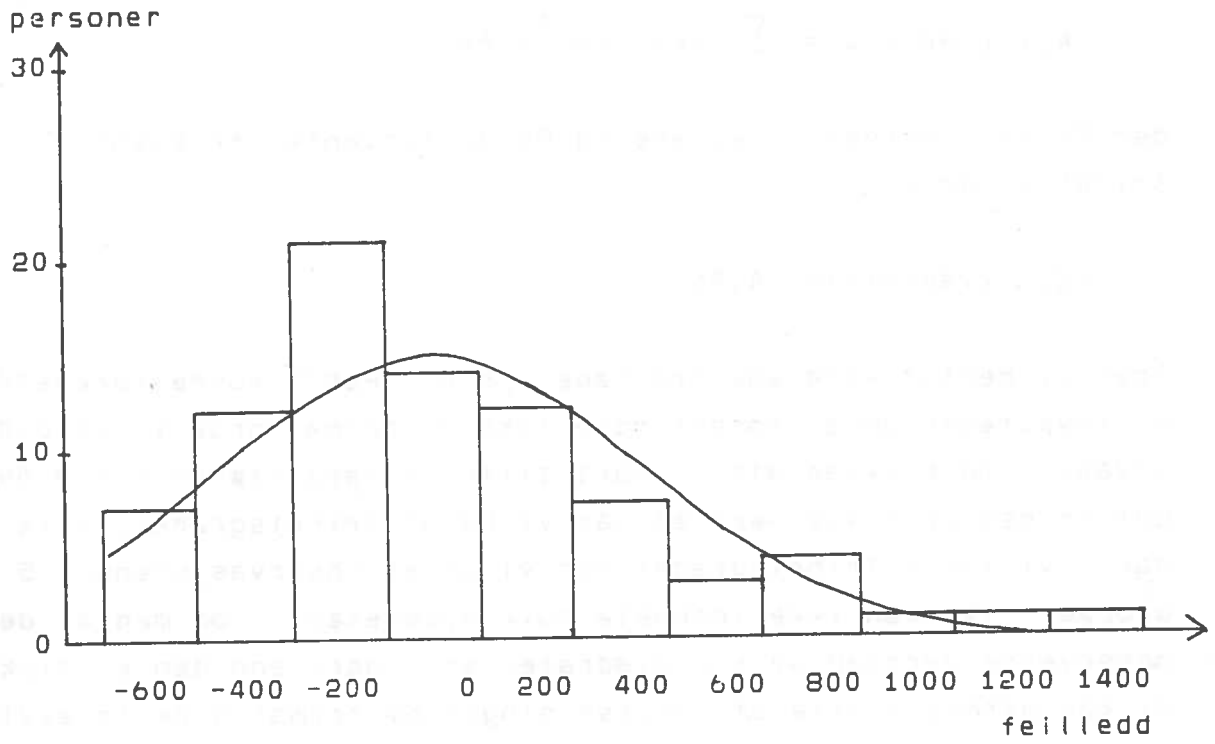

La oss dele inn de observerte feilleddene i fem grupper definert med gruppemidtpunktene -1200, -600, 0, 600 og 1200. Tabell 6.4 viser hvordan våre observasjoner fordeler seg i disse gruppene i forhold til normalfordelingen. Tallene er regnet ut av SPSSx, og jeg går ikke nærmere inn på beregningsmåten.

Tab.6.4. Observerte feilledd sammenlignet med normalfordelingen.

gruppemidtpunkt	observasjoner	normalfordeling
-1200	0	1.5
-600	19	19
0	47	42
600	14	19
1200	3	1.5
Sum	83	83

Kji-kvadratet defineres som summen av de kvadrerte avvikene fra forventningsverdiene delt på forventningsverdiene. Vi skriver det slik:

$$\text{Kji-kvadratet} = \sum ((Fo - Fe)^2 / Fe),$$

der Fo er observert frekvens og Fe er forventet frekvens. I vårt tilfelle får vi

$$\text{Kji-kvadratet} = 4{,}91,$$

idet vi henter verdiene fra tabell 6.4. For å kunne forkaste nullhypotesen om at fordelingen ikke er normalfordelt (på 0.05-nivået), må kjikvadratet i vårt tilfelle være større enn 9.49. Det er den kritiske verdien når vi har 4 frihetsgrader, slik vi har. Vi får 4 frihetsgrader når vi deler observasjonene i 5 grupper. Vi kan ikke forkaste null-hypotesen, i og med at den observerte verdien av kji-kvadratet er mindre enn den kritiske. Vi kan dermed slutte at forutsetningen om normalfordelte avvik er til stede.

Denne konklusjonen endres ikke om vi ser på forutsetningene for å bruke kji-kvadratet. Testen forutsetter at de forventede frekvensene er minst 5 i alle gruppene, dersom vi har færre enn 5 grupper. Størsteparten av gruppene må ha mer enn 5 elementer dersom vi har flere enn 4 grupper (og ingen må være tomme) (Agresti & Finlay, 1986: 209). Vi ser fra tabell 6.4. at de forventede frekvensene er større enn 5 i flertallet av gruppene.

Kji- kvadrattesten forutsetter videre et tilfeldig utvalg. Denne forutsetningen er drøftet et annet sted i dette kapitlet (pkt.E).

Vi ser altså at forutsetningen om feilledd med konstant varians ikke er til stede i mitt tilfelle. Det er imidlertid ikke så farlig. Så lenge vi ikke trekker slutninger om stigningskoeffisienten i populasjonen, er ikke forutsetningen om konstant varians nødvendig (Agresti & Finlay, 1986:275). Så lenge vi bare interesserer oss for Pearsons korrelasjonskoeffisient trenger vi ingen forutsetninger om feilleddenes fordeling. Og det viktigste for oss her er jo å anslå forklart varians.

Til oppsummering av kapittel 6: dataene fra min undersøkelse i 1984 gir støtte til teorien om at økonomisk situasjon og valg av bolig er uavhengige egenskaper hos enslige studenter. Imidlertid er dataene så mangelfulle at jeg ikke kan si teorien er testet på skikkelig vis.

7. Avslutning

Konklusjonen i denne oppgaven er at det er ganske mange studenter ved Universitetet i Tromsø som ønsker å leie egen leilighet under studiet. Det er minst dobbelt så mange som de 16 som står på venteliste for å få egen leilighet hos Studentsamskipnaden. Det er en god del studenter som foretrekker å bo fint og dyrt fremfor å bo billig og dårlig på studenthybel med felleskjøkken.

Dersom Samskipnaden ønsker å tilpasse seg markedet, er min undersøkelse et argument for å satse på en del enpersons-leiligheter i den videre utbyggingen av studentboliger. Jeg vil imidlertid ikke på bakgrunn av min undersøkelse råde Samskipnaden til å starte å bygge. Jeg mener Samskipnaden bør samle flere data, for jeg synes ikke mine data er gode nok. Jeg selv ville i alle fall ikke basere en utbygging på mitt datagrunnlag.

Jeg har prøvd å skaffe Samskipnaden bedre data for planleggingen av boligutbyggingen, men jeg synes ikke resultatet er godt nok. Studentsamskipnaden trenger løpende kontakt med markedet. Jeg mener ventelistene kan bli et egnet datagrunnlag, dersom Samskipnaden setter i verk noen tiltak. Jeg har foreslått tre tiltak. Studentsamskipnaden bør ta bort boplikten i "Breivika", tilby noen to-roms leiligheter til enslige og differensiere husleiene sterkere etter boligenes standard.

Planleggingen av boligtilbudet hos Samskipnaden er en svært viktig beslutning, bedriftsøkonomisk sett. Min undersøkelse er ikke grundig nok som grunnlag for å fatte en beslutning når konsekvensene av å ta feil er så store som i dette tilfellet. Hverken når det gjelder studentenes verdier eller deres situasjon har jeg sjekket alle feilkildene jeg vet om. Jeg har påpekt disse feilkildene underveis i oppgaven.

Det kunne være tema for andre samfunnsvitenskaplige undersøkelser

å gå videre på de uløste problemene jeg har påpekt. Spesielt er det viktig å få kartlagt studentenes verdihierarki nærmere, og variasjonen i verdier i studentmassen. Jeg antar det er kulturelle forskjeller, og at det vil være en kritisk faktor i boligplanleggingen å forstå den kulturelle variasjonen. Jeg antar det kunne være fornuftig med en mer intensiv forskningsstrategi enn den jeg har brukt for å løse dette problemet. Jeg ville intervjuet folk litt grundig i stedet for å sende dem et nytt (nødvendigvis overfladisk) spørreskjema.

Det har vært viktig for meg å finne svar på det praktiske spørsmålet jeg har stilt i denne oppgaven. Det er spennende å spekulere over forekomsten av kulturforskjeller blant en gruppe jeg selv tilhører, studentene ved Universitetet i Tromsø. Problemstillingen i seg selv har imidlertid ikke vært den viktigste drivkraften i arbeidet. Man kan vel med rette si at den er perifer i et fag som kaller seg "Samfunnsplanlegging og lokalsamfunnsanalyse". Jeg valgte temaet av praktiske årsaker, mest fordi jeg i starten på hovedfagsstudiet ble engasjert av Samskipnaden for å gjøre en spørreskjemaundersøkelse blant studentene, der boligspørsmål var et av temaene.

Det viktigste for meg i dette arbeidet har ikke vært problemstillingen, men metoden. Jeg har sett på det spørsmålet jeg har stilt først og fremst som et eksempel på en samfunnsvitenskaplig problemstilling som skulle besvares på en skikkelig måte. Det er dette jeg har sett som den største utfordringen i arbeidet, og derfor plager det meg ikke noe særlig at datagrunnlaget i undersøkelsen er for spinkelt til å si noe sikkert om markedet for studentboliger.

Metode er et uavklart tema i samfunnsvitenskapen. Man er uenig om hva som er de rette fremgangsmåter, men også om det i det hele tatt er mulig (eller ønskelig) å lete etter slike. Dette er en sørgelig situasjon, dersom man, som jeg, går ut fra at vitenskapen først og fremst defineres ved den hypotetisk- deduktive metode, som er felles for alle vitenskaper.

Jeg har forsøkt å leve opp til de enhetsvitenskaplige idealer ved å kombinere antropologisk og statistisk metode, en tanke som

kanskje kan krediteres det tverrfaglige miljøet ved Institutt for Samfunnsvitenskap. Jeg har ført sammen hva man ofte oppfatter som to svært ulike deler av samfunnsvitenskapen, men jeg synes det er en spennende kombinasjon. Den virker naturlig ut i fra Barths syn på sosiale regelmessigheter som frekvensfordelinger rundt en modalverdi.

Kunnskapsgrunnlaget i samfunnsplanleggingen er en kritisk faktor for vellykket planlegging. Jeg ser på undersøkelsen jeg har gjort som et eksempel på hvordan samfunnsvitenskaplig metode kan forbedre kunnskapsgrunnlaget i planleggingen. Samfunnsplanlegging er som all annen adferd handling under usikkerhet. Den vil aldri bli feilfri, men som samfunnsvitere kan vi være med på å forhindre at planleggerne gjør flere feil enn nødvendig.

Jeg startet oppgaven med å sitere Torodd Strand, som mener at samfunnsplanleggingen altfor ofte mislykkes. Etter den lille undersøkelsen jeg har gjort, sitter jeg igjen med det inntrykk at samfunnsplanlegging i stor stil må være en enorm oppgave. Samfunnsvitere må derfor møte planleggingsoppgaver med stor respekt, men også med en god porsjon skepsis. Det er nok ikke alt som kan planlegges, enten fordi oppgaven blir for stor, eller fordi man mangler virkemidler, eller fordi bivirkningene blir for store.

I dag virker det som om troen på planlegging er mindre enn for noen år siden. Det er blitt større stemning for å overlate styringen til markedskreftene. Samfunnsplanleggingen er kommet i diskreditt. Det kan være mange grunner til dette, og man kan ha ulike oppfatninger om hvor heldig denne utviklingen er. En nærliggende tanke er at det dermed kan bli mindre bruk for samfunnsvitere, i alle fall de som kommer fra "Forskningsgruppen for samfunnsplanlegging og lokalsamfunnsanalyse" ved Universitetet i Tromsø. Dette tror jeg imidlertid er en overfladisk vurdering. Mer markedsstyring trenger ikke bety mindre bruk for samfunnsvitenskaplige undersøkelser. Men det kan bety at det praktiske formålet ved forskningen endres; fra samfunnsplanlegging til produktplanlegging.

Det jeg tenker på, er at markedsundersøkelser er en type oppgaver som vil bli viktigere når markedskreftene slippes mer fri. Dette

kan gi utfordrende oppgaver for samfunnsvitere. Jeg ser på min egen undersøkelse like mye som en markedsundersøkelse for Studentsamskipnaden som en studie i offentlig planlegging. Samskipnaden er en offentlig institusjon, men fungerer delvis på boligmarkedets premisser.

Metodeproblemene er de samme i samfunnsvitenskaplige undersøkelser enten formålet er mer effektive offentlige tiltak eller en mer salgbar handelsvare. I begge tilfeller vil tiltakenes suksess avhenge av hvor godt vi klarer å forutsi folks reaksjoner på tiltaket. Slike forutsigelser kan gjøres med bakgrunn i premisset om rasjonelle aktører, noe jeg håper å ha demonstrert i min oppgave.

REFERANSELISTE

Acker, J m.fl (1982):" Problemstillinger i kvinneforskningen", i Holter, H & Kalleberg, R (red): Kvalitative metoder i samfunnsforskning. Universitetsforlaget, Oslo, s.55- 78.

Agresti, A & Finlay, B (1986): Statistical Methods for the Social Sciences. Dellen Publishing Company, New Jersey.

Backstrom, CH & Hursh- Cesar, G (1981): Survey Research". John Wiley & Sons, New York.

Barth, F (1981): Process and Form in Social Life. Routledge and Kegan Paul, London.

Brox, B (1984): Velferdsundersøkelsen 1984. Notat. Studentsamskipnaden i Tromsø.

Brox, O (1971): Avfolking og lokalsamfunnsutvikling i Nord-Norge. Notat. Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen.

Brox, O (1978):" Sosiale endringer i marginale bygdesamfunn", i Thuen, T & Wadel, C (red): Lokale samfunn og offentlig planlegging. Universitetsforlaget, Oslo, s.317-337.

Brox, O (1982):" Fem forsøk på å planlegge Nord-Norge", i Veggeland, N (red): Forvaltning av regionene. Universitetsforlaget, Oslo.

Brox, O (1984): Nord-Norge: fra almenning til koloni. Universitetsforlaget, Oslo.

Døderlein, JM (1981):" Innledning" i Popper, K: Fornuft og rimelighet som tenkemåte. Dreyer, Oslo, s.7- 16.

Finess, OP (1982): Trondheimstudentenes tilpasning på boligmarkedet. Rapport. Trondheim kommune.

Fjelland, R (1981): Vitenskapsteori. Universitetsforlaget, Oslo.

Føllesdal, D & Walløe, L (1977): Argumentasjonsteori og vitenskapsfilosofi. Universitetsforlaget, Oslo.

Gunneriussen, W (1984): "Individ og samfunn. Gratis kokfisk som sosiologiens grunnproblem". Norsk Filosofisk Tidsskrift", 19.

Heggen, O (1982):" Bustadforhold" i Myrvold et al.: Velferds-undersøkinga 1982. Notat. Stiftelsen studentheimane i Volda.

Hellevik, O (1977): Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Universitetsforlaget, Oslo.

Holter, H (1982):" Data, tolkning og sosiale relasjoner i forskning", i Holter, H & Kalleberg, R (red): Kvalitative metoder i samfunnsforskning. Universitetsforlaget, Oslo, s. 9- 19.

Jørgensen, H (1973): Elementær utvalgsteori for samfunnsvitere. Universitetsforlaget, Oslo.

Kalleberg, R (1982):" Kvalitative metoder i sosiologisk forskning", i Holter, H & Kalleberg, R (red): Kvalitative metoder i samfunnsforskning. Universitetsforlaget, Oslo, s. 20- 36.

Lewis- Beck, MS (1980): Applied Regression. Sage publications, Beverly Hills.

Kuhn, TS (1970): The Structure of Scientific Revolutions. University of Chicago Press, Chicago.

Lunden, K (1985):" Er humaniora vitskap"? Nytt Norsk Tidsskrift, 2, s. 47- 68.

Magee, B (1973): Karl Popper. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København.

Mitchell, C (1977):" The Logic and Methods of Sociological Inquiry", i Worsley, P (ed): Introducing Sociology. Penguin Books, New York, s. 73- 122.

Næss, A (1963): Logikk og metodelære. Universitetsforlaget, Oslo.

Popper, K (1978): Conjectures and Refutations. Routledge and Kegan Paul, London.

Popper, K (1980): Fornuft og rimelighet som tenkemåte. Dreyer, Oslo.

Sandanger, S (1979): Tromsøs pendlingsomland. Prosjektrapport nr. 5, prosjektet "Regionale integrasjonsprosesser i Nord-Norge". Institutt for Samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.

SSB (1976): Forbruksundersøkelse 1974-1976.

Strand, T (1979):" Administrative betingelser for regional planlegging- erkjennelse av et problem", I Baldersheim, H et al. (red): Lokalmakt og sentralstyring. Universitetsforlaget, Oslo.

Stromberger, P & Teichert, W (1983): Innføring i sosiologisk tenkemåte. Universitetsforlaget, Oslo.

Tschudi, F (1982):" Om nødvendigheten av syntese mellom kvantitative og kvalitative metoder", i Holter, H & Kalleberg, R (red): Kvalitative metoder i samfunnsforskning. Universitetsforlaget, Oslo.

Wallman, S (1984): Eight London Households. University Press, Cambridge.

Wenstøp, T et al. (1984): Innføring i statistikk. Aschehoug, Oslo.

Østerberg, D (1980): Samfunnsteori og nytteteori. Universitetsforlaget, Oslo.

Vedlegg 1: Spørreskjema

BOLIGUNDERSØKELSE 1986 - SPØRRESKJEMA

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER:

1. Hvilket institutt/fagområde er du mest knyttet til? (sett kryss)
   ☐ IBG ☐ ISV ☐ IFF ☐ ISL ☐ IMR ☐ APPU ☐ Medisin ☐ AHS ☐ Vet ikke

2. Hvilket år er du født? ☐ fødselsår

3. Kjønn: (sett kryss) ☐ mann ☐ kvinne

4. Hvor kommer du fra? (sett kryss)
   ☐ Tromsø ☐ Troms utenom Tromsø ☐ Norge utenom Troms ☐ Utlandet
   ☐ Flere steder

5. Hva er din sivilstatus? (sett kryss) ☐ enslig ☐ gift/samboende

6. Er du gift/samboende med en person registrert som student ved Universitetet i Tromsø? (sett kryss) ☐ nei ☐ ja

7. Dersom du er gift/samboende, har dere begge fått et spørreskjema av denne type i posten, eller er det bare du som har fått? (sett kryss)
   ☐ bare jeg ☐ begge to

   Dersom dere har fått tilsendt to skjema, sender dere tilbake begge skjemaene? (sett kryss) ☐ sender 1 skjema ☐ sender 2 skjema ☐ vet ikke

SPØRSMÅL OM DINE BOFORHOLD I TROMSØ:

8. Eier eller leier du boligen du bor i under studiet? (sett kryss)
   ☐ leier bolig
   ☐ eier boligen selv/er samboer med eier
   ☐ bor hjemme hos foreldrene
   ☐ annet, hva:.....

9. Har du tidligere leiet bolig hos Studentsamskipnaden i Tromsø? (sett kryss) ☐ nei ☐ ja

10. Står du på venteliste for å få leie bolig hos Studentsamskipnaden i Tromsø? (sett kryss) ☐ nei ☐ ja ☐ vet ikke

11. Ville du foretrekke Studentsamskipnadens boligtilbud fremfor din nåværende bolig? Tenk på Prestvann, Storskogåsen eller Øvre Breivang, se bort i fra Forhåpningen 6 og Breivika. (sett kryss)
    ☐ nei ☐ ja ☐ vet ikke/ kjenner tilbudet for dårlig

12. Dersom du leier bolig, hvordan er leieforholdet ditt:
    Har du betalt innskudd for boligen?(sett kryss) ☐ nei ☐ ja,sum kr.: ☐
    Leier du møblert? (sett kryss) ☐ nei ☐ ja ☐ delvis

13. Bor du alene eller sammen med andre? (sett kryss)
    ☐ alene
    ☐ alene med barn
    ☐ med ektefelle/samboer
    ☐ med ektefelle/samboer og barn
    ☐ hos foreldre
    ☐ i kollektiv/bofellesskap
    ☐ med samboer i kollektiv/bofellesskap
    ☐ annet, hva:.....

14. Hvor mange voksne bor det i boligen? ☐ voksne

15. Hvor mange barn bor det i boligen? ☐ barn
    Hvor gammel er den eldste ungen? ☐ år

16. Hvilken hustype bor du i? (sett kryss)
    ☐ hybelhus/studenthjem
    ☐ enebolig
    ☐ tomannsbolig/rekkehus
    ☐ terrassehus
    ☐ blokk
    ☐ annet, hva:.....

17. Hvor mange rom er det i boligen? (utenom kjøkken,bad): ☐ rom

18. Ca. hvor mange m^2 boligflate er det i boligen? (med kjøkken, bad): ☐ m^2

19. Hvordan disponerer du kjøkken? (sett kryss) ☐ eget ☐ deler ☐ adgang ☐ ikke

20. Hvordan disponerer du bad/dusj? (sett kryss) ☐ eget ☐ deler ☐ adgang ☐ ikke

21. Hvordan disponerer du WC? (sett kryss) ☐ eget ☐ deler ☐ adgang ☐ ikke

22. Hvor store bokostnader har du/dere?
    Dersom du bor alene: ☐ sum kr. husleie pr. måned
    Dette er ☐ m.strøm ☐ u.strøm (sett kryss)

    Dersom du deler bolig med andre: ☐ sum kr. dere har i husleie pr.mnd.
    Dette er ☐ m.strøm ☐ u.strøm (sett kryss)

VEDLEGG 2: KODEBOK

Variabel	Variabeletikett	Verdi	Verdietikett
LNR	Løpenummer	1-324	
SNR	Skjemanummer	1-324	
V1	Institutt	1	IBG
		2	ISV
		3	IFF
		4	ISL
		5	IMR
		6	APPU
		7	Medisin
		8	AHS
		9	Vet ikke
V2	Fødselsår		
V3	Kjønn	1	Mann
		2	Kvinne
V4	Hjemsted	1	Tromsø
		2	Troms utenom Tromsø
		3	Norge utenom Troms
		4	Utlandet
		5	Flere steder
V5	Sivilstatus	1	Enslig
		2	Samboer/gift
V6	Samboertype	1	Ikke student
		2	Student
V7	Fått skjema	1	Ett
		2	To
V8	Sendt skjema	1	Ett
		2	To
		3	Vet ikke
V9	Eie- leieforhold	1	Leier
		2	Eier
		3	Bor hjemme
		4	Annet
V10	Bodd hos Samsk.	1	Har ikke bodd
		2	Har bodd
V11	På venteliste	1	Nei
		2	Ja
		3	Vet ikke
V12	Foretrekker Sam.	1	Nei
		2	Ja
		3	Vet ikke

V13	Bet. innskudd	1	Nei
		2	Ja
V14	Sum innskudd	0-999999	
V15	Leier møblert	1	Nei
		2	Ja
		3	Delvis
V16	Husholdstype	1	Alene
		2	Alene med barn
		3	Med samboer
		4	Med samboer og barn
		5	Hos foreldrene
		6	I kollektiv
		7	Med samboer i kollektiv
		8	Annet
V17	Antall voksne	1-9	
V18	Antall barn	0-9	
V19	Alder eldste barn	1-20	
V20	Hustype	1	Studentbolig
		2	Enebolig
		3	Tomannsbolig
		4	Terrasse
		5	Blokk
		6	Annet
V21	Antall rom	1-9	
V22	Antall kvm.	1-999	
V23	Kjøkken	1	Eget
		2	Deler
		3	Adgang
		4	Ikke
V24	Bad-dusj	1	Eget
		2	Deler
		3	Adgang
		4	Ikke
V25	WC	1	Eget
		2	Deler
		3	Adgang
		4	Ikke
V26	Husleie alene	1-9999	
V27	Strøm alene	1	Med strøm
		2	Uten strøm
V28	Husleie flere	1-9999	
V29	Strøm flere	1	Med strøm
		2	Uten strøm

V30	Boligstandard	1	Ufullstendig leilighet
		2	Ett-roms leilighet
		3	To-roms leilighet
		4	Tre-roms leilighet
		5	Mer enn tre-roms leil.
V32	Bokostnader	1-9999	